

Kunnskapsstatus om familieråd

Erfaringer og effekter

Karen J. Skaale Havnen og Øivin Christiansen

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest)
Uni Research Helse

Kunnskapsstatus om familieråd

Erfaringer og effekter

Karen J. Skaale Havnen og Øivin Christiansen

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest)
Uni Research Helse

Tittel	Kunnskapsstatus om familieråd, erfaringer og effekter
Institusjon	Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest), Uni Research Helse
Forfattere	Karen J. Skaale Havnen og Øivin Christiansen
ISBN	978-82-92970-77-5
Illustrasjon	Illustrasjon på forside: AN-Imation/Anne Kristin Berge
Utgivelsesår	2014
Oppdragsgiver	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest), Uni Research Helse er organisert i Uni Research. RKBU Vest utvikler og driver forskning, utdanning, fagutvikling og informasjonsvirksomhet om barn og unges psykiske helse og barnevern.

Nettadresse uni.no/uni-helse/rkbu-vest
E-post post.rkbu@uni.no
Telefon + 47 55 58 86 70
Besøksadresse Krinkelkroken 1, Bergen
Postadresse Postboks 7810, 5020 Bergen

Forord

Den foreliggende rapporten er en kunnskapsstatus om familieråd, hovedsakelig i barnevernet, men også på andre områder. Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet i perioden desember 2013 til juli 2014.

Rapporten baserer seg på et omfattende litteratursøk. I dette arbeidet har vi hatt god hjelp av bibliotekar Anne Sissel Vedvik Tonning ved Universitetsbiblioteket i Bergen, som vi ønsker å takke. Gjennom arbeidet med innsamling av litteratur hadde vi også kontakt med nøkkelpersoner innen familieråd i andre land, både innenfor og utenfor Norden. Vi ønsker også å nevne regionale og lokale ressurspersoner innen familieråd i Norge, som både hjalp til å oppspore relevant litteratur og som ga verdifulle tilbakemeldinger på en tidlig presentasjon av kunnskapsstatusen våren 2014. Vår kontaktperson i Bufdir, Svanhild Vik har stilt sitt kontaktnett til disposisjon og fulgt prosessen fra prosjektskisse til prosjektrapport, og vi takker for et godt og konstruktivt samarbeid. Til slutt ønsker vi å takke vår egen arbeidsgiver RKBV Vest (Regionalt kunnskapscenter for barn og unge) ved leder Reidar Jakobsen, som har lagt til rette for at vi har kunnet arbeide med rapporten også når det gikk ut over de rammer oppdraget tilsa. Vi takker også for gjennomlesing og tilbakemeldinger på rapporten.

Vi håper leserne av rapporten vil få en interessant oppdatering på familieråd, og at den både reiser spørsmål og gir retning i forhold til videre utvikling av familieråd i Norge.

Bergen oktober 2014

RKBV Vest

Karen J Skaale Havnen

Øivin Christiansen

Innhold

Sammendrag	5
Summary	7
1. Innledning.....	9
1.1 Bakgrunn for kunnskapsstatusen	9
1.2 Oppdrag og formål med kunnskapsstatusen	10
1.3 Tema og disposisjon for kunnskapsstatusen.....	11
2. Hva er familieråd?	12
2.1 Familierådsmodellens bakgrunn	12
2.2 Verdimessig og teoretisk grunnlag.....	12
2.3 Gjennomføring av familieråd	14
Planleggingsfasen:	14
Familierådsmøtet tre deler:	15
Oppfølgingen:	15
3. Metode.....	16
3.1 Spesifikasjon av søkene	16
3.2 Søkord og databaser.....	16
3.3 Tidsskrifter.....	17
3.4 Kontakt med nøkkelpersoner	17
3.5 Systematisering av søkene	18
4. Familieråd i et internasjonalt perspektiv – implementering og organisering.....	20
4.1 Utbredelse av familieråd	20
4.2 Familieråd – ulike modeller.....	23
4.3 Familieråd – modelltroskap (fidelity)	24
5. Hva er effekten av familieråd?	28
5.1 Forskningsgjennomgang.....	28
Positive utfall for familieråd	29
Blandete eller nøytrale utfall for familieråd.....	37
5.2 Hvilke forskningsspørsmål har vi fått svar på?	41
Generell oppsummering av forskningsgjennomgangen	41
Hvilken effekt har familieråd på plasseringer utenfor hjemmet?.....	43
Kan familieråd redusere mishandling og overgrep mot barn?	44
Er det etniske forskjeller i bruk av familieråd?.....	44
Andre mulige effekter av familieråd	45

5.3 Oppsummering av forskningsgjennomgangen.....	46
6. Familierådets oppdrag og handlingsplaner.....	50
6.1 Hvilke oppdrag gis familieråd/ hvilke type problemer skal familieråd løse?	50
6.2 Handlingsplanene.....	51
I mer enn ni av ti tilfeller resulterer familierådet i en godkjent handlingsplan	52
Innholdet i handlingsplanene.....	53
Tilfredshet med planene	55
Gjennomføring av planene.....	56
Oppsummering av oppdrag og handlingsplaner	59
7. Erfaringer med familieråd	61
7.1. Foreldre og den utvidete families deltakelse og erfaringer	61
Forberedelsen av familierådet	64
Selve familierådsmøtet.....	65
Foreldres samhandling med barnevernet på kortere og lengre sikt.....	67
Koordinatoren som en viktig person for familiemedlemmene.....	68
Nyanser i foreldrenes positive erfaringer.....	68
Foreldrenes oppfatninger av familieråd – samlet sett.....	70
Oppsummering av foreldre og øvrige voksne familiemedlemmers erfaringer.....	71
7.2 Barns deltakelse og erfaringer	72
Hvor vanlig er det at barnet deltar i familieråd?.....	73
Bør barnet alltid delta i familieråd?	74
Hvilke forhold påvirker barnets mulighet for deltakelse og positive erfaringer?	75
Barnas støtteperson	77
Hva mener barn er viktig utbytte av familieråd?	79
Oppsummering av barnas erfaringer	81
7.3 Saksbehandlere og andre profesjonelles roller og erfaringer.....	82
Positive holdninger og erfaringer, begrenset praksis.....	82
Hvilke forhold ved familieråd vektlegges?	84
Benyttes familieråd bare i saker preget av samarbeid?.....	85
Viktige sider ved saksbehandlerrollen.....	86
Spesielt om øvrige profesjonelles rolle	87
Oppsummering av saksbehandlere og andre profesjonelles erfaringer	87
8. Koordinatorrollen	89
8.1 Stor tilfredshet med koordinatoren	89

8.2	Koordinatorernes erfaringer og utfordringer	91
	Engasjement og tilslutning til familierådsmodellen	91
	Å tydeliggjøre og ivareta nøytralitet	91
	Å mekle mellom familiemedlemmer	93
	Å holde seg innenfor koordinatorrollen	93
8.3	Koordinators kvalifikasjoner og uavhengighet	93
	Oppsummering av koordinatorrollen	96
9.	Familieråd i andre tjenester	97
9.1	Familieråd i justissektoren	97
9.2	Familieråd i skolen	100
	Familieråd for voksne	102
9.3	Familieråd i sosialsektoren	103
9.4	Familieråd i psykisk helsevern	105
10.	Oppsummerende drøfting og implikasjoner av kunnskapsstatusen	107
10.1	Foreliggende litteratur og forskning	107
10.2	Begrenset kunnskap om effekter	108
10.3	Positive deltakererfaringer, men også utfordringer	109
	Familierådets relasjonelle og prosessuelle aspekter	109
	Deltakerne i familieråd må forberedes	110
	Koordinatorens sentrale rolle	111
	Mer nyanserte erfaringer knyttet til handlingsplanenes gjennomføring	111
10.4	Sentrale spørsmål og implikasjoner av forskningsgjennomgangen	112
	Hvilke målsettinger skal familieråd realisere?	112
	Bør visse saksfelt prioriteres for familieråd?	113
	Modelltroskap eller variasjon?	113
	Systematisk oppfølging, evaluering og forskning om familieråd	114
	Referanser:	116

Sammendrag

Kunnskapsstatusen om familieråd er utarbeidet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Det overordnede formålet med kunnskapsstatusen har vært å skaffe tilveie et samlet kunnskapsgrunnlag til bruk i arbeidet med videreutvikling av familieråd i Norge. Dette inkluderer både å sammenfatte eksisterende kunnskap om effekter av og erfaringer med familieråd, og å avdekke områder/tema der det er behov for ny eller ytterligere forskning.

Siden familieråd ble etablert i New Zealand i 1989 har metoden blitt spredd og utviklet på tvers av landegrenser og verdensdeler. I dag regner en med at familieråd i en eller annen variant har blitt prøvd ut eller brukt i minst 30 ulike land. Litteraturgjennomgangen viser at familieråd ikke er en ensartet metode, men en metode som over tid har utviklet seg til en rekke ulike praksiser og gjennomgått lokale tilpasninger. Det går et hovedskille mellom den opprinnelige familierådsmodellen fra New Zealand (family group conferencing, FGC) som særlig har sitt nedslagsfelt i Europa, og den samlede gruppen av familiebeslutningsmodeller (family group decision making, FGDM) som har utviklet seg i Nord-Amerika. De viktigste forskjellene mellom de ulike variantene gjelder koordinators rolle, bruken av privat familietid, barns deltakelse og bruken av oppfølgende familieråd.

Forskningsgrunnlaget om effekter av familieråd er tynt. Det er foretatt få studier, av blandet forskningsmessig kvalitet, og de fleste studier bygger på amerikanske forhold, som ikke automatisk er overførbare til en norsk kontekst. Den største metodiske utfordringen for å måle effekter synes å være mangelen på sammenlignbare kontrollgrupper og statistisk kontroll for ulikheter mellom gruppene. Dette gjør at flere studier som indikerer positive effekter av familieråd ikke kan vurderes som forskningsmessig tilfredsstillende.

Sterkest forskningsstøtte er det for at familieråd øker sannsynligheten for plasseringer hos slekt, og reduserer sannsynligheten for offentlige plasseringer og adopsjon. Videre at familieråd øker sannsynligheten for tilbakeføring til familien, enten til foreldre eller andre i slekten. Enkeltfunn indikerer at familieråd gir lettere tilgang til hjelpetjenester utenom barnevernet på kort sikt, men ikke på lengre sikt. Det er også indikasjoner på at familieråd er brukt i like stor grad for minoritetsfamilier som for familier flest.

I forhold til en rekke andre problemstillinger som er sentrale for barnevernet, gir forskningen ikke entydige svar. Det gjelder om familieråd kan forebygge mishandling og overgrep, om familieråd kan bidra til mer kortvarige eller mer stabile plasseringer, eller om familieråd reduserer behov for oppfølging fra barnevernet. For andre sentrale

problemstillinger foreligger det ikke forskning av tilfredsstillende kvalitet pr dags dato. Det gjelder om familieråd forebygger plasseringer utenfor hjemmet, og om bruk av familieråd har effekt på barns fungering og trivsel. Det mangler også studier av om familieråd utløser langvarig støtte fra nettverket, og om familieråd fører til bedret kommunikasjon og samhandling mellom familien og barnevernet på lengre sikt.

Når det gjelder erfaringsstudiene kan det være vanskelig å trekke slutninger på tvers av studier som i stor grad baserer seg på små utvalg og som har hatt til hensikt å få fram nyanser i erfaringer fra deltakere i familieråd. På den annen side er den samlede forskningen om ulike deltakergruppers erfaringer relativt stor. Det er også slik at funn fra surveyer og intervjuer utfyller og langt på vei bekrefter hverandre. Dette gjelder også innenfor mange tema når en sammenligner erfaringer fra ulike deltakergrupper; foreldre, barn, saksbehandlere, øvrige familiemedlemmer og koordinatorene.

Oppsummert er det et betydelig flertall av alle deltakergrupper som har positive erfaringer etter å ha deltatt i familieråd. Også for de fleste av dem som var skeptiske i utgangspunktet, er den generelle vurderingen av å ha deltatt i familieråd positiv. Det som synes å være sterkest verdsatt av familiemedlemmer og ikke minst av barna, er de *relasjonelle* og de *prosessuelle* aspektene ved familierådsprosessen. Funnene peker i retning av to faktorer som er særlig viktige for at familieråd skal fungere etter hensikten; at samtlige deltakere forberedes på det som er spesielt ved familieråd og ved deres rolle, og at koordinatorene ivaretar sin sentrale rolle på en kvalitativ god måte. Den delen av familierådsprosessen som det totalt sett knytter seg mest negative erfaringer til, er gjennomføringen av handlingsplanen som familierådet er kommet fram til. Forskning og rapportering fra forsøk med familieråd innenfor andre tjenester tilsier at de samme temaene og utfordringene gjør seg gjeldende der.

Kunnskapsstatusen avdekker først og fremst behov for forskning, knyttet til de fleste aspekter ved familieråd. Men den aktualiserer også diskusjonen om hvilke mål og ambisjoner en skal ha for familieråd som metode i barnevernet og i andre tjenester. Kunnskapsstatusen aktualiserer videre spørsmål om satsing på familieråd særlig bør rettes inn mot visse saksområder, og om betydningen av modelltrokap. For en fortløpende evaluering av familierådspraksis anbefales å inkludere bruk av familieråd i den nasjonale barnevernsstatistikken og å innføre et kortfattet vurderingsskjema som utfylles av alle deltakerne etter hvert familieråd. Avslutningsvis understrekes betydningen av at de nye utprøvningsområder for familieråd i norsk barnevern følges av solid forskning. Dette gjelder bruk av familieråd i akuttsaker og i institusjonsplasseringer.

Summary

The present review on Family Group Conferencing (FGC) has been carried out on behalf of the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs. The main purpose of the review is to provide an updated knowledge base on FGC, from which the further development of FGC in Norway can benefit. This includes reviewing the existing literature on the effects of, and experiences with, FGC on the one hand, and the identification of thematic areas that require new or further research on the other.

Since the establishment of FGC in New Zealand in 1989, the method has spread and developed across countries and global regions. Up to today, FGC has been implemented or tried out in different forms in at least 30 countries. The review shows that FGC is by no means a homogeneous method. Rather, it has developed into a number of varying practices, and it has been adapted to local contexts over time. There is a main distinction between the initial New Zealand model of FGC, which was widely implemented in the European region, and different types of family group decision making models (FGDM) developed in North America. The main differences between these models concern the role of the coordinator, the use of private family time, children's participation and the use of follow-up FGC.

The knowledge base on the effects of FGC is weak. The few existing studies are of varying quality, and most of them refer to American conditions that cannot be automatically transferred to a Norwegian context. The greatest methodological challenge in measuring effects appears to be a lack of comparable control groups and the statistical control of differences between the groups. Several studies that indicate positive effects of FGC cannot be considered satisfying in this regard.

The strongest evidence based on methodologically sound studies is that FGC increases the likelihood for children being placed in kinship care as opposed to public placements and adoption. Furthermore, FGC increases the likelihood of returning from care to either the parents or other family members. Singular research findings indicate that FGC facilitates the access to services beyond the Child Welfare Services (CWS) in the short term, but not in the long term. In addition, there are indications that FGC is used to a similar extent among families with a minority background as in other families.

Regarding other central child welfare issues the existing research findings are not as clear. That is whether FGC can prevent abuse and neglect, whether it can contribute to shorter or more stable placements, or whether it can reduce the need for further contact with the CWS. Research on the possible effect of FGC on the prevention of out-of-home placements or on children's functioning and wellbeing is shortcoming. Furthermore, there is a lack of studies

on whether FGC can promote long-term support from the private network or whether it can lead to better communication and collaboration between families and the CWS.

With regard to experiences with FGC most of the studies are based on small samples aimed at nuancing the participants' experiences. However, this body of research is large, and the findings of both surveys and interviews confirm and add to each other to a great extent. This also holds true when comparing experiences across different participant groups, such as parents, children, relatives, child welfare workers and coordinators.

In sum, the majority of the participants have made positive experiences with FGC. Even participants who initially were sceptical have evaluated FGC positively. The aspects most appreciated by the family members, and not least by the children, are the relationships and processes connected with the FGC involvement. Research findings indicate two factors that are crucial for the functioning of FGC as intended: Firstly, all participants should be prepared for the specific values and procedures of the FGC model, included their own role. Secondly, coordinators need to maintain their central role in a qualitatively good way. The most negative experiences were related to the often deficient implementation of the action plan developed by the FGC. Literature and research on the use of FGC in other services beyond CWS reveal that many of the issues and challenges are common.

The review first and foremost reveals the need for further research, which applies to most aspects of FGC. However, the review also includes discussions about the aims and ambitions for the use of FGC in CWS and other services, whether some cases or areas should be prioritised, and issues related to model fidelity. To allow for a continuous evaluation of FGC practices, the review recommends that the use of FGC is included in the Norwegian national child welfare statistics. It also recommends the implementation of a short evaluation form that should be filled in by all participants after having attended FGC. Finally, the importance of sound research on new areas for FGC within the Norwegian CWS is highlighted. This particularly applies to the use of FGC in acute cases and cases of residential placements.

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for kunnskapsstatusen

Familieråd er en arbeidsmåte for å sikre involvering av barn, familie og nettverk i beslutningsprosesser. Arbeidsmåten gir familien og nettverket mulighet til selv å finne løsninger og ta ansvar for å gjennomføre disse. Det er en prosess som involverer den utvidete familien i oppfølgingen av barnet, evt. supplert med tiltak fra det offentlige. Metoden ble opprinnelig utviklet i New Zealand på 1980-tallet, og var basert på maorifolkets tradisjoner for konfliktløsning i alvorlige situasjoner som gjaldt omsorg og oppdragelse av barn og unge. Ulike varianter av familieråd benyttes idag i en rekke land i ulike verdensdeler, men med ulikt mandat og i ulikt omfang. I Norge benyttes familieråd primært i barnevernet, men internasjonalt benyttes metoden også i justissektoren for unge lovbrytere og i noen grad på områder som skole, helsevesen, sosialomsorg og familievern.

Familieråd har vært benyttet i Norge siden slutten på 1990-tallet, med påfølgende publikasjoner og evalueringsrapporter (Einarsson, 2002; Einarsson & Nordahl, 2003; Horverak, Omre, & Schjelderup, 2002; Løfsnæs, 2002). En felles erfaring fra forsøkene var at metoden var vanskelig å implementere i barnevernet, både fordi barnevernsarbeiderne vegret seg mot å prøve ut metoden, og fordi mange familier takket nei til familieråd. Erfaringene fra de gjennomførte familierådene var likevel positive, sett både fra foreldre, barnevernsarbeidere og koordinatore sine sider. I 2003-2006 ble det gjennomført et nasjonalt utprøvnings- og evalueringsprosjekt (Falck, 2006), med siktemål både å tilrettelegge for gode praktiske løsninger i kommunene, opplæring og kunnskapsutvikling. Erfaringene fra det nasjonale utprøvnings- og evalueringsprosjektet bekreftet i stor grad erfaringene fra de første enkeltstående prosjektene; foreldre, saksbehandlere og koordinatore var overveiende fornøyde med bruken av metoden, samtidig som implementeringen fremdeles gikk treigt (Havnen, 2006; Hyrve, 2006; Vik, 2006). Evalueringsrapporten oppsummerer at sammenlignet med tradisjonell saksbehandling ga familieråd mer positive resultat i forhold til barns psykiske helse, behov for videre oppfølging fra barnevernet og alvorlighetsgrad i sakene. Det understrekes imidlertid at det metodiske grunnlaget for å gjøre sammenligninger og trekke slutninger i denne undersøkelsen var ufullstendig, og at resultatene ikke kan betraktes som effekter av familieråd.

I kjølvannet av det nasjonale prosjektet ble det i 2007 besluttet å videreføre satsningen på familieråd i Norge, med både nasjonale, regionale og enkelte kommunale stillinger og ansvarshavende (Vik, 2009). Målsettingen er at alle kommuner som ønsker det skal få tilbud

om opplæring i familieråd. I 2013 ble det gjennomført familieråd for mer enn 750 barn i barnevernet¹. For tiden gjøres det forsøk med å benytte familieråd systematisk i barnevernets akuttarbeid, fosterhjemsarbeid og institusjonsarbeid og i familievernet. Familieråd for voksne, ofte kalt nettverksråd, har blitt prøvd ut blant langtidssosialhjelpsmottakere i Oslo og Bergen.

I prosjektrapporten fra det nasjonale utprøvnings- og evalueringsprosjektet har Backe-Hansen sammenholdt viktige internasjonale forsknings- og kunnskapsbidrag om familieråd fram til 2006 (Backe-Hansen, 2006). Her blir det vist til at selv om det internasjonalt finnes mange større og mindre evalueringer av familieråd, er det svært få evalueringer som tilfredsstillende kravene til vitenskapelig dokumentasjon av effekter. De fleste evalueringene finner positive brukererfaringer ved familieråd, mens spørsmålet om metoden er like effektiv som, eller bedre, enn tradisjonelle metoder i stor grad står ubesvart. Så langt vi kjenner til foreligger det ikke noen oppdatert og mer fullstendig kunnskapssammenstilling om familieråd etter denne tid, og heller ingen vitenskapelige oversiktsartikler om metoden.

1.2 Oppdrag og formål med kunnskapsstatusen

Oppdraget om å utarbeide en kunnskapsstatus om familieråd kan sees i sammenheng med den økende aktiviteten på feltet. I utlysningen av oppdraget uttaler Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) at “kunnskapen som dette oppdraget genererer vil utgjøre en viktig del av det fagstrategiske arbeidet i direktoratet, og skal bidra til utviklingen av gode tiltak av riktig kvalitet for brukerne (barn, unge og deres familier)”. Bufdir ønsker at oppdraget skal gi et kunnskapsgrunnlag for utarbeidelse av en veileder for de som arbeider med familieråd. Mer konkret forventes det at:

- Kunnskapsstatusen skal gi kunnskap om hva effekten av familieråd er og kunnskap om brukernes og saksbehandlerne erfaringer med familieråd.
- Kunnskapsstatusen skal inkludere både forskning og annen kunnskap, og det skal være eksplisitt i rapporten hva som er forskningsbasert og hva som er erfaringsbasert.
- Kunnskapsstatusen skal omfatte relevant forskning og evt. annen kunnskap fra de nordiske landene, men også forskning fra andre land skal vurderes.
- Kunnskapsstatusen skal fokusere på bruk av familieråd i barnevernet, men den skal også ta for seg forskning/kunnskap om bruk av familieråd innenfor andre fagområder.
- Kunnskapsstatusen skal avdekke områder/temaer der det er behov for ny forskning eller styrking av eksisterende forskningsfunn.

¹ Tall opplyst muntlig fra Bufdir.

- Viss det er mulig innenfor den gitte tids- og økonomiske rammen, ønsker Bufdir også kunnskap om evt. andre medvirkningsmodeller.

De ulike kravspesifikasjonene fra Bufdir er søkt ivaretatt og innarbeidet i den foreliggende kunnskapsstatusen, med unntak av det siste punktet som gjelder andre medvirkningsmodeller. Da arbeidet med og omfanget av kunnskapsstatusen ble langt mer omfattende enn forutsatt, var det ikke mulig å innhente og systematisere kunnskap om andre medvirkningsmodeller innenfor gitte tids- og økonomiske rammer.

1.3 Tema og disposisjon for kunnskapsstatusen

Den foreliggende kunnskapsstatusen er ment å dekke et bredt spekter av tema knyttet til familierådsmodellen. Det gjelder hvordan familieråd praktiseres, det gjelder deltakernes erfaringer fra familieråd og det gjelder mulige effekter av familieråd. Rapporten har 10 kapitler. I kapittel 3 presenteres de metodiske framgangsmåter og vurderinger som er gjort for å samle og organisere relevant litteratur. Kapittel 4 gir en oversikt over implementering og organisering av familieråd i et internasjonalt perspektiv. Det vises til utbredelse av familierådsmodellen, til utviklingen av ulike variasjoner av modellen og til vurderinger av modelltroenskap.

I kapittel 5 presenteres en forskningsgjennomgang av studier som på ulike måter kan belyse spørsmålet om effekten av familieråd. Da effektstudier fremdeles er sjelden på dette området, har vi valgt å inkludere studier som på tross av mangelfulle design, har gjort bruk av sammenligningsgrupper og flere målinger for å vurdere utfallet eller mulig effekt av familieråd. Noen større populasjonsstudier er også inkludert.

I kapittel 6 er tema familierådernes oppdrag og handlingsplaner, mens kapittel 7 samler kunnskap fra studier som har innhentet erfaringer fra familierådets ulike deltakergrupper. Det gjelder foreldre og øvrige voksne familiemedlemmer, barn og unge, og saksbehandlere og andre profesjonelle. Koordinatorenes erfaringer og deres rolle er behandlet i kapittel 8.

Kapittel 9 omhandler familieråd brukt i sektorer og tjenestoområder utenfor barnevernet. Dette gjelder justissektoren, skolesektoren, sosialsektoren og psykisk helsevern. I kapittel 10 foretar vi en oppsummerende drøfting av kunnskapsstatusen, og knytter den til tema for videre utvikling av praksis og for videre forskning om familieråd.

2. Hva er familieråd?

2.1 Familierådsmodellens bakgrunn

Framveksten av familieråd kan ses i lys av flere internasjonale trender på 1980- og 90-tallet innen sosialpolitikk og sosialt arbeid generelt og innen barnevern spesielt. Marsh og Crow (1998) peker på tre slike trender. Den første trenden dreier seg om en økt oppmerksomhet og bekymring for barn som ble utsatt for mishandling og omsorgssvikt fra voksne. Den andre trenden dreier seg om en økt erkjennelse av at samfunnets inngripen og tiltak overfor barn i slike skadelige situasjoner ofte ikke er tilstrekkelig, og for enkelte barn endatil gjør situasjonen vanskeligere. Den tredje trenden Marsh og Crow (1998) peker på, er en økt forståelse for betydningen av at barn og foreldre har innflytelse på eget liv og på beslutninger i offentlige systemer som påvirker deres situasjon.

I tillegg til slike generelle samfunnsmessige trender må framveksten av familieråd ses i lys av den spesifikke politiske og kulturelle situasjonen på New Zealand. Det var her familieråd, «family group conferences», ble utviklet på 1980-tallet. Over flere tiår hadde maorifolket, New Zealands urbefolkning, reist økende kritikk mot myndighetene for deres europeisk-inspirerte eksperttilnærming til sosiale problemer, en tilnærming som var i konflikt med den tradisjonelle måten å løse konflikter på i maorikulturen (Connolly & McKenzie, 1999; Lupton, Nixon, & Bisman, 2000). Denne formen for strukturell rasisme (Levine, 2000) hadde blant annet konsekvensen at det var en betydelig overrepresentasjon av maoribarn blant barn som ble plassert utenfor hjemmet. Innenfor maorikulturen var omsorgen og oppdragelsen av barn et ansvar for hele den utvidete familien, og den utvidete familien inkluderer da både slekt, venner og andre betydningsfulle personer for barnet.

I 1989 ble det i New Zealand ble loven «Children and Young People and Their Families' Act» innført. Denne gjorde det obligatorisk å benytte familieråd i alvorlige barnevernssaker og i saker som omhandlet ungdomskriminalitet. I dag benyttes familieråd i en rekke land, i noe ulike varianter og i svært varierende omfang (se kapittel 4).

2.2 Verdimessig og teoretisk grunnlag

Den generelle intensjonen med familieråd er at beslutninger som angår barn og unge i vanskelige livssituasjoner skal skje gjennom familiebaserte prosesser. Den utvidete familien skal gis større handlingsrom og større ansvar for å finne gode løsninger for barnet enn det som er tilfelle i barnevernets beslutningsprosesser til vanlig. Dette skjer ut fra en forståelse av at familien i større grad enn hva som vanligvis forventes, innehar ressurser som kan sikre barns

velferd og utvikling både på kort og lang sikt. Med andre ord at familieråd utløser ressurser i familienettverket som ellers hadde vært uutnyttet. En forventet effekt av dette er at samarbeidet mellom barnevern og familie bedres (Einarsson & Nordahl, 2003).

Å anvende familieråd innebærer dermed en forskyvning av makt fra barnevernsmyndighetene til familien, noe som også medfører en annen rolle for barnevernsarbeiderne. Deres rolle dreies fra å være en ekspert til å være en ressursperson og tilrettelegger. På den annen side er det ikke slik at makten er overført til familien. Som litteraturgjennomgangen vil vise påvirkes maktfordelingen på flere måter i familierådsprosessen, og i familierådet sitter barnevernsmyndighetene med et slags veto, - med makten til å vurdere hvorvidt løsningsforslagene familien kommer fram til, kan godkjennes.

Det er vanlig å peke på fire hovedprinsipper eller hjørnesteiner i familierådsmodellen (Faureholm & Brønholt, 2005):

- Den første hjørnesteinen er at den utvidete deltar i familierådet.
- Den andre hjørnesteinen er at den utvidete familie har anledning til å drøfte oppdraget og utarbeide en handlingsplan uten profesjonelle til stede.
- Den tredje hjørnesteinen er at en nøytral koordinator, en som ikke arbeider i barnevernet til daglig, bistår familien med å planlegge og gjennomføre familierådet.
- Den fjerde hjørnesteinen er at handlingsplanen som den utvidete familien har utarbeidet, skal godkjennes så sant barnets sikkerhet er ivarettatt.

Flere nordiske forskere har tatt til orde for at barneperspektivet bør utgjøre en femte hjørnestein i familierådsmodellen (Andersson & Bjerkman, 1999; Horverak et al., 2002; Strandbu, 2007). I kapittel 7.2. omtales barneperspektivet i familieråd nærmere.

Som nevnt innledningsvis, bør framveksten av familierådsmodellen først og fremst forstås i en sosialpolitisk kontekst, med blant annet økt vekt på individets deltakelse og innflytelse. Det er derfor ikke uvanlig å diskutere familierådsmodellen i lys av et demokratiperspektiv (se for eksempel Holland, Scourfield, O'Neill, & Pithouse, 2005; K. Morris & Connolly, 2012; Ney, Stoltz, & Maloney, 2013; Skivenes & Strandbu, 2005). Samtidig knyttes modellen til flere teoretiske perspektiver. Nyberg (2003) peker på tre:

- Sosialøkologisk systemteori, som vektlegger hvordan personer og prosesser i ulike sosiale systemer har betydning for barnets situasjon og utvikling.

- Sosial nettverksteori, som omhandler forholdet mellom personlig utvikling, nettverk og sosial kontroll.
- Empowerment, som blant annet framhever at individet får økt mulighet til å påvirke sin egen livssituasjon ved å bli tilkjent større makt og innflytelse, og ved å knyttes sterkere til sosiale nettverk.

Frost, Abram og Burgess (2013a) knytter på sin side familieråd til modeller i sosialt arbeid som oppgaveorientert tilnærming, løsningsfokusert tilnærming og en tilnærming som er ressurs- mer enn problemfokusert. Det ligger utenfor tema for denne kunnskapsammenstillingen å nærmere omtale litteraturen som tar for seg teoretiske drøftinger av familieråd.

2.3 Gjennomføring av familieråd

Kjernen i familierådet er familierådsmøtet, men familierådsprosessen omfatter også planleggingsfasen og oppfølgingen etter familierådsmøtet (Vik, 2009). Det skal bemerkes at gjennomføring av familieråd kan variere mellom og innenfor land, noe som blir nærmere redegjort for i kapittel 4. Her tar vi utgangspunkt i det som er vanlig norsk praksis (se Falck, 2006; Vik, 2009).

Det er sjelden familier selv ber om familieråd. Det betyr at dersom familieråd skal benyttes i en barnevernssak, er det avhengig av at barneverntjenesten / saksbehandleren foreslår denne framgangsmåten for familien. Dersom familien samtykker, skal saksbehandler sammen med familien utarbeide det oppdraget som familierådet skal løse. Oppdraget formuleres som spørsmål som skal besvares.

Planleggingsfasen:

Dersom barnets foresatte samtykker til å benytte familieråd engasjerer barneverntjenesten en koordinator. En samarbeidsavtale inngås mellom barneverntjenesten, familien og koordinatoren. Koordinator diskuterer med foreldre og barn hvem som er aktuelle å invitere til familierådet. Hvert av de aktuelle medlemmene av den utvidete familie (slekt, venner, naboer) blir kontaktet av koordinatoren, forklart hva som er hensikten med møtet og spurt om de vil delta. Koordinatoren kontakter også andre profesjonelle som skal delta i den første delen av møtet. I tillegg finner koordinator en støtteperson for barnet basert på hvem barnet / familien forslår.

Familierådsmøtet tre deler:

I familierådsmøtets første del er hensikten at familien skal gis all den informasjon som er nødvendig for at de skal kunne løse oppdraget og komme fram til gode løsninger for barnet. Koordinatoren leder møtet. Barneverntjenestens saksbehandlere og representanter fra andre tjenester som kan gi opplysning om barnet, presenterer sin informasjon. Deltakerne fra den utvidete familie har anledning til å stille spørsmål til informantene. De profesjonelle, inkludert saksbehandler og koordinator, forlater så møtet og overlater rommet til familien.

I familierådsmøtets andre del drøfter den utvidete familie barnas situasjon uten deltakelse eller innblanding fra andre. Koordinator eller saksbehandler er tilgjengelige og kan innkalles til familiens møte dersom det er behov for avklaringer. Familiens drøftinger skal ende ut i en handlingsplan som svar på det oppdraget de har fått.

I familierådets tredje del slutter koordinator og saksbehandler seg til møtet igjen. Familien presenterer den planen de har kommet fram til. Planen skal inneholde hvilke tiltak og innsatser som er tenkt å oppfylle oppdraget, og den inkluderer ofte innsatser både fra familie og nettverk og fra barneverntjenesten og andre tjenester. Barneverntjenesten skal ta stilling til om planen kan godkjennes. Som det fremgår foran, er det et hovedprinsipp at barnevernet skal godkjenne planen så sant den ikke setter barnets sikkerhet på spill. Det hender at barneverntjenesten må avklare visse forhold før planen kan godkjennes, for eksempel når det foreslås innsatser fra andre tjenester eller fra barneverntjenesten utover det som saksbehandler kan avgjøre. Dersom plan ikke godkjennes, noe som er unntaket mer enn regelen, vil saken bli behandlet etter vanlig saksgang. Før familierådsmøtet avsluttes avtales det fortrinnsvis en plan for hvordan familierådet og handlingsplanen skal følges opp.

Oppfølgingen:

Det som skjer etter at familierådsmøtet er gjennomført er avgjørende for at hensikten med møtet skal oppfylles. Det er blitt mer og mer vanlig at det avholdes ett eller flere oppfølgende familieråd i tiden etter det første (<http://www.bufetat.no/barnevern/familieraad/hvordan/>) for på den måten å følge med på om innsatsene som var planlagt blir realisert, for å vurdere om det er behov for justeringer i planen, men også for å bidra til opprettholde de positive samhandlingsprosessene som familierådet ofte har utløst (Vik, 2009).

3. Metode

Kunnskapsstatusen er hovedsakelig basert på systematisk litteratursøk i relevante databaser (se f.eks. <http://www.kunnskapssenteret.no>). For å sikre at søkene ble gjennomført på en kvalitativt tilfredsstillende måte, opprettet vi et samarbeid med Universitetsbiblioteket, Bibliotek for psykologi, utdanning og helse ved UiB. En av bibliotekarene ga opplæring og fulgte søkeprosessen. I tillegg er søkene kontrollert av begge forskerne, uavhengig av hverandre, for å sikre et best mulig resultat.

Søkene fanget opp relevante refereebaserte tidsskriftsartikler, fagartikler, avhandlinger, bøker og bokkapitler. Da formålet med kunnskapsstatusen har vært å også inkludere skriftlig formidlete erfaringer fra involverte i familieråd, er det i tillegg søkt bredt etter «grå publikasjoner», som prosjektrapporter, konferanseinnlegg, notater og presentasjoner. Referanselister i innsamlete publikasjoner ble gjennomlest for å fange opp aktuelle publikasjoner som så langt ikke var identifisert («snøballmetoden»). Det har også vært kontakt med nøkkelpersoner i flere land for å få oppdatert informasjon om aktivitet og publikasjoner. Vi vil nedenfor gjøre rede for søkeprosessene mer i detalj.

3.1 Spesifikasjon av søkene

Søkene har omfattet publikasjoner på engelsk og skandinaviske språk, som vi antar vil dekke de landene der familierådsaktiviteten har vært størst (New Zealand, Australia, Canada, USA, Storbritannia, Irland, de nordiske landene og i noen grad Nederland) (Backe-Hansen, 2006; Straub, 2012). Det ble ikke gjort noen tidsbegrensning i søkene. Det har vært en målsetting for kunnskapsstatusen å fange opp familierådsaktivitet både i og utenfor barnevernet. Etter prøvesøk fant vi det imidlertid ikke hensiktsmessig å gjøre spesifikke søk relatert til ulike tjenesteområder eller sektorer, men heller brede søk (uten begrensninger) i hver database. Det har også blitt gjort noen prøvesøk for å fange opp andre former for brukermedvirkning i barnevernets beslutningsprosesser enn familieråd, men bortsett fra noen enkeltprosjekter med begrenset evaluering og bruk, har vi ikke funnet spesifikke modeller som ikke kan innlemmes i paraplybetegnelsen «family group decision making» / FGDM (se kapittel 4 for en internasjonal oversikt).

3.2 Søkord og databaser

Nordiske databaser: familieråd, familjerådslag, familierådslagning.

Engelskspråklige databaser: family group conference, family group decision making, FGC og FGDM. I kombinasjon har søkene hatt denne utformingen: “family group conference*” OR

“family group decision making” OR “fgc” OR “fgdm” OR “familieråd” OR “familierådslag*”
OR “familjerådslag*”.

Følgende databaser ble benyttet:

- Bibsys (Norge), 131 treff
- Campbell Collaboration, 1 treff
- ERIC (OCLC), 29 treff
- IBSS – International bibliography of the social sciences, 106 treff
- NORART – nordiske tidsskriftsartikler, 24 treff
- PsycINFO, 168 treff
- Social Care Online (Storbritannia, UK), 100 treff
- Web of Science, 106 treff (avgrenset til relevante fagområder)
- Taylor & Frances, 5 treff
- Danbib (Danmark), 60 treff
- LIBRIS (Sverige), 28 treff
- Idunn – nordisk tidsskriftdatabase, 30 treff
- Nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern, 13 treff
- Nova, Ungsinn, Helsebiblioteket, ingen relevante treff
- Google, diverse utforskende søk, antall treff ikke registrert

3.3 Tidsskrifter

Erfaringsmessig fanges ikke alle relevante artikler opp av søkemotorer og databaser. Det ble derfor gjort tilleggssøk i følgende tidsskrifter (bare nye treff er oppgitt):

- British Journal of Social Work, 3 nye
- Australian Social Work, 3 nye
- Child Abuse and Neglect
- Child Abuse Review, 1 ny
- Child and Family Social Work, 7 nye
- Child Care in Practice, 7 nye
- Child Welfare
- Children and Society, 1 ny
- Children and Youth Services Review, 1 ny
- Journal of Family Social Work, 1 ny
- Research on Social Work Practice
- Sosialvitenskap, 2 nye
- Social Work Research
- Nordisk sosialt arbeid (eksisterte t.o.m. 2008)
- Norges Barnevern

3.4 Kontakt med nøkkelpersoner

For ytterligere å fange opp publikasjoner og prosjektrapporter, har nøkkelpersoner knyttet til familieråd fra følgende land blitt kontaktet pr. mail: Australia, USA, England, Nederland og de nordiske landene. Vi har fått tilbakemeldinger fra Nederland, Sverige, Danmark og

Finland. Vi har i tillegg utvekslet og innhentet informasjon fra norske kontaktpersoner sentralt og regionalt i Bufetat og i enkelte større byer, både gjennom et utvekslingsseminar på Gardermoen 1. april 2014 og gjennom skriftlig kommunikasjon.

3.5 Systematisering av søkene

Resultatene fra samtlige søk ble gjennomgått for å luke ut dobbeltreferanser og uaktuelle referanser, som for eksempel intervjuer, bokanmeldelser og bacheloroppgaver. Den endelige litteraturoversikten inneholdt 291 referanser, som dannet utgangspunkt for videre systematisering og tematisering av litteratursøket. Etter grundig lesing av sammendrag av begge forskerne kom vi fram til at litteraturoversikten kunne ordnes etter følgende tema:

Tematisering av litteratursøket:

Del I, Familieråd i barnevernet

- Teoretiske perspektiver og drøftinger
- Implementering, evaluering og modellutprøving
- Koordinators rolle i familieråd
- Foreldres deltakelse og erfaringer
- Profesjonelles deltakelse og erfaringer
- Barns deltakelse og erfaringer
- Familieråd ved fosterhjems plasseringer
- Familieråd ved tilbakeføring
- Utfallsstudier, sammenligningsstudier og forskningsoversikter

Del II, Familieråd på spesielle område

- Familieråd i justissektoren, opprettende rettspraksis (Restorativ justice)
- Familieråd i minoritetsfamilier
- Familieråd i familiearbeid
- Familieråd i mental helse
- Familieråd i skolen
- Familieråd i sosialsektoren
- Nettverksråd og lignende modeller

Samlet sett viste det seg at de utførte søkene var treffsikre i forhold til å fange opp litteratur om familieråd på ulike områder, og at det bare var et fåtalls studier som ble vurdert å være åpenbart uaktuelle. En stor andel av referansene falt inn under kategoriene opprettende rettspraksis, teoretiske drøftinger og perspektiver, implementering, evaluering og modellutprøving. Det var langt færre studier knyttet til de mer spesifikke kategoriene.

Kategorien for utfallsstudier, sammenligningsstudier og forskningsoversikter dannet en mellomposisjon når det gjaldt omfang av litteratur.

Tematiseringen av litteratursøket viste seg å være nyttig i det videre arbeidet med kunnskapsstatusen, både når det gjaldt utvelging av hvilke studier som burde leses mer inngående, og for å svare på de aktuelle problemstillingene for prosjektet. Tematiseringen og vektlegging av ulike referanser har blitt revidert i tråd med økt innsyn og oversikt over litteraturen. Hvilke prioriteringer og rettesnorer som har vært fulgt i utvelgelse av materiale for den videre presentasjonen, vil bli gjort rede for i det enkelte kapittel.

4. Familieråd i et internasjonalt perspektiv – implementering og organisering

4.1 Utbredelse av familieråd

Siden familieråd ble innført og lovhjemlet for bruk i barnevernsaker og overfor unge lovbrytere i New Zealand i 1989 (the Children, Young Persons and Their Families Act) har metoden blitt spredd og utviklet seg på tvers av landegrenser og verdensdeler. Ifølge en internasjonal survey over praksis og forskning om familieråd² var ulike varianter av metoden implementert eller prøvd ut i minst 17 land fram til 2003-2004 (Nixon, Burford, & Quinn, 2005). Dette omfattet alle verdensdeler, om enn i ulikt omfang: Oseania (2 land), Europa (9 land), Nord-Amerika (2 land), Sør-Amerika (1 land) Afrika (1 land) og Asia (2). Andre forfattere har nevnt lignende tall (ca. 20 land, 35 stater og 50 distrikt) (Merkel-Holguín, 2003). Ifølge Nixon et al., (2005) var det en forholdsvis lav øke i nye familierådsprogram først på 1990-tallet, mens det fra 1998 og fremover mot 2003 var en kraftig øke. Supplert med tall fra nyere kilder (European Network on Family Group Conference, 2014; Heino, 2009) finner vi at totalt 22 av 35 europeiske land har eller har hatt en eller annen aktivitet i forhold til familieråd³, noe som sammen med tidligere oversikter tilsier at metoden fram til i dag har blitt implementert i minst 30 land i verden. For en informativ og kortfattet oversikt over implementering og status for familieråd i ulike land vises også til en skotsk oversiktsrapport (Barnsdale & Walker, 2007).

Når det gjelder de nordiske landene opplyser kontaktpersoner⁴ om lite ny aktivitet de siste 5 årene, og opplysningene tilsier at bruken av familieråd er størst i Norge. Fra Sverige blir det opplyst at det er opp til kommunene selv om de vil praktisere familieråd, mens i Danmark kan kommuner som ønsker det få opplæring i familieråd, men uten at det skjer noen form for systematisk oppfølging eller kontroll av koordinatorene. Den forholdsvis høye aktiviteten i familieråd i Norge kan ses i forbindelse med at det fra 2007 ble opprettet en nasjonal koordinatorstilling for familieråd i regi av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), med tilsvarende regionale/lokale koordinatorene i alle Barne- ungdoms- og familieetatene (Bufetat) og i de største byene (Vik, 2009). I Prop. 106 L (2012-2013) om endringer i barnevernloven fastslås Bufetats ansvar for å implementere metoden (pkt. 8.1.3),

² Dette var en internettbasert survey formidlet til kontaktpersoner innen familieråd i ulike deler av verden, og er ikke en representativ undersøkelse av bruken av familieråd

³ Europeiske land nevnt i forhold til aktivitet i familieråd: Belgia, Bulgaria, Bosnia/Herzegovina, Danmark, Finland, Frankrike, Irland, Israel, Italia, Nederland, Norge, Nord-Irland, Nordvest Russland, Polen, Serbia, Slovakia, Spania, Storbritannia, Sverige, Tyskland, Ungarn, Østerrike

⁴ Se metodekapittel

og det pekes på at familieråd kan brukes både ved hjelpetiltaksplasseringer og i forbindelse med beslutninger om omsorgsovertakelse og tilbakeføring. Også i forhold til beslutninger om samvær kan metoden være aktuell. For andre dokumenter som gir føringer for bruken av familieråd i Norge vises til strategidokument for brukervedvirkning i det statlige barnevernet 2013-2016 (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2013) og disponeringsbrev fra Bufdir til Bufetat (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2014).

I tråd med de ovennevnte dokumenter er det i dag igangsatt norske utprøvningsprosjekter med familieråd i akuttsaker (Bergen kommune, Bufetat region øst), i institusjonsarbeid (Bufetat region Midt) og i fosterhjemsarbeid (alle regioner), og utprøving innen familievern er under oppstart (fire familievernkontor deltar, henholdsvis Gjøvik, Hamar, Otta og Gjøvik, Finnmark). For familieråd i fosterhjemsarbeid foreligger en prosjektrapport fra Bufetat, region øst (Hyrve, 2008), og det er under arbeid et større, nasjonalt forskningsprosjekt ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge, (RKBU Nord) (http://uit.no/prosjekter/prosjekt?p_document_id=349412). For de andre utprøvningsområdene foreligger kun interne registreringer og oppsummeringer, men særlig for familieråd i akutt situasjoner rapporteres det om positive erfaringer knyttet til formål om å hindre plasseringer i akuttinstitusjoner og beredskapshjem, samt å redusere oppholdstid de samme steder (Vik, Lundby personlig kommunikasjon). Det rapporteres også om positive erfaringer fra ungdommer som har deltatt i «akuttråd» (Rødland, personlig kommunikasjon).

For relevant aktivitet i andre land i Europa kan nevnes at Nederland i 2011 lovhjemlet rett for alle borgere til å utarbeide sin egen plan i saker som aktualiserer offentlig inngripen. Dette har ført til en oppsving for familieråd, som ifølge sentrale kilder brukes i alle typer situasjoner som krever en plan for å løse et problem eller en konflikt, enten det er på skolen, på arbeidsplassen, i nabolaget, i fengsel, ved skilsmisser, ved sykdom etc. Den seinere tid er det også utprøving og forskning av familieråd i forhold til psykiske helsetjenester. I England gir den frivillige organisasjonen «Day Break» opplæring og tilbud om familieråd innen ulike områder som skole, helsevesen, barnevern, familie vold og rettsvesen (<http://www.daybreakfgc.org.uk>).

På tross av en relativt stor utbredelse av familieråd når det gjelder antall land, distrikt, implementeringsprosjekter og bruksområder, viser det seg at familieråd bare unntaksvis har oppnådd status som vanlig praksis innenfor offentlig virksomhet. Både fra Storbritannia (Brown, 2003) og USA (Merkel-Holguín, 2003) rapporteres det at familieråd er flekkvis implementert, og at selv om metoden er implementert i form av utprøvningsprosjekt og evalueringer, betyr ikke dette at familieråd blir brukt i det daglige. Tall basert på en nasjonal

representativ undersøkelse i USA viste f.eks. at familieråd ble brukt i 10% av sakene i første vurderingsfase (initial case assessment) av omsorgssituasjonen (Weigensberg, Barth, & Guo, 2009), mens en britisk undersøkelse viste at 38% av distriktene hadde implementert familieråd, men metoden var likevel bare brukt i en marginal del av aktuelle beslutninger (Brown, 2003, 2007). Noen få land har lovfestet bruk av familieråd for beslutninger i alvorlige barnevernsaker og/eller justissaker for ungdom. Foruten New Zealand, gjelder dette Irland, Canada og noen stater i Australia og USA (Barnsdale & Walker, 2007; European Network on Family Group Conference, 2014).

Det faktum at familieråd i de fleste land har en marginal anvendelse har ført til en internasjonal debatt om hvilken posisjon metoden bør og kan ha i det framtidige barnevernet. Ifølge Doolan (2002) kan det skilles mellom 3 hovedtyper mandat for familieråd, inndelt etter hvilken rolle de sentrale myndigheter har inntatt. Dette er:

- 1) Anbefalt praksis (good practice mandate); bruken av familieråd er avhengig av at den enkelte praktiker eller lokale leder fremmer metoden og tar den i bruk.
- 2) Prosedyre (procedural mandate); tjenester/institusjoner setter klare standarder eller forventninger til hvor og når familieråd skal brukes i forhold til familier.
- 3) Lovregulering (legal mandate); profesjonelle og brukere har rettigheter og plikter til å benytte familieråd i visse typer saker.

Det er ulike vurderinger og hensyn som gjør at ulike land velger ulike løsninger for familieråd. Den fremste drivkraften for en lovregulering av familieråd i New Zealand kan sies å være politisk motivert mer enn evidensbasert (Merkel-Holguín, 2003). Det var en diskusjon om menneskerettigheter heller enn hva som virket, som var utslagsgivende for den politiske prosessen. Et annet spørsmål i forhold til familieråds posisjon er knyttet til økonomiske hensyn. Flere forskere hevder på ulike grunnlag at familieråd ikke fører til større kostnader enn tradisjonelt barnevernsarbeid, og at i den grad plasseringer utenfor hjemmet blir hindret eller plasseringstiden redusert kan det tvert imot være tale om besparelser (se f.eks. gjennomgang i Barnsdale & Walker, 2007). Med en beskjeden forskningsmessig evidens for virkninger av familieråd, kan det synes som at statlige føringer eller reguleringer er en forutsetning for å gjøre metoden til en naturlig del av offentlig virksomhet. Men like viktig er trolig en mer nyansert debatt om hvilke verdier og målsettinger en ønsker å realisere ved bruk av familieråd.

4.2 Familieråd – ulike modeller

Fra litteratursøket har det fremkommet at familieråd ikke er en ensartet metode, men en metode som over tid har utviklet seg til en rekke ulike praksiser og gjennomgått lokale tilpasninger. Det går et hovedskille mellom den opprinnelige familierådsmodellen fra New Zealand (family group conferencing, FGC) som særlig har sitt nedslagsfelt i Europa og den samlede gruppen av familiebeslutningsmodeller (family group decision making, FGDM) som har utviklet seg i Nord-Amerika⁵. Innenfor FGDM synes det særlig å være en metode som blir kalt «family unity meeting» (FUM) som har framstått som et alternativ til FGC (Barnsdale & Walker, 2007). FUM skiller seg fra FGC ved at fasilitator/koordinator er tilstede under hele møtet, altså ingen privat familietid, og at foreldre har vetorett i forhold til involvering av spesielle familiemedlemmer. I FUM blir det også gjennomført en ressursrunde i starten av møtet, der alle deltakerne skal trekke fram positive sider og ressurser hos familien. Det blir hevdet at FUM over tid har blitt påvirket av FGC, og oftere gjør bruk av privat familietid under konferansen. I noen stater i USA blir det også gjennomført FGC, men under navnet FUM.

I den internasjonale surveyen om familieråd (Nixon et al., 2005) oppgis at det finnes mer enn 50 ulike betegnelser på familieråd⁶, hvorav de fleste refererer til ulike praksiser i USA. Forfatteren antyder at den store variasjonen i benevnelser kan ses både som et uttrykk for lokale tilpasninger av modellen og en viss motstand mot stereotype praksiser eller å bli forbundet med konkurrerende program. Foruten bruken av *privat familietid*, er det forskjeller mellom modellene særlig når det gjelder *koordinators rolle*. I noen modeller er koordinatorrollen delt i to, slik at en person har ansvar for å forberede møtet mens en annen person fungerer som møteleder (fasilitator). Et argument for en todeling av rollen er at koordinator kan ha blitt inhabil i løpet av forberedelsesprosessen. Det er også ulikt om koordinator er ansatt i den instansen som har ansvar for familierådet eller i en uavhengig instans. Noen instanser rekrutterer koordinatorene fra et bredt spekter av miljøer, mens andre satser på koordinatorene med sosialfaglig eller annen relevant fagbakgrunn. *Barns deltakelse* i familieråd blir oppgitt å være hovedregelen, men noen modeller har restriksjoner knyttet til alder eller situasjoner. Også bruken av *oppfølgende familieråd* varierer, men uten at dette i seg selv knyttes til ulike modeller. Vi har ikke innhentet konkrete beskrivelser av de ulike

⁵ Begrepet FGDM ble først tatt i bruk i Canada i forbindelse med implementering av FGC, og seinere tatt i bruk i USA som en samlebetegnelse for lignende metoder (Rauktis, Bishop-Fitzpatrick, Jung, & Pennell, 2013).

⁶ Eksempler på navn på familieråd: family team meeting, family case conference, team decision making, family case conference, community conference, community mediation, restorative group conference.

modellene, men noen modeller vil bli beskrevet seinere i rapporten i forbindelse med gjennomgang av aktuelle studier, (se kapittel 5).

Et annet forhold som har hatt en innvirkning på utviklingen av familieråd er opprettende rettspraksis (restorative justice, RJ) fra justissektoren (se f.eks. Bradshaw & Roseborough, 2005; Braithwaite, 1999, 2002). I opprettende rettspraksis arrangeres i likhet med familieråd et møte mellom ulike involverte parter (gjerningsperson, offer, samfunnsrepresentanter), som sammen skal komme fram til en «oppretingsordning» som kan godtas av alle parter. Særlig i USA har familieråd blitt tatt inn som en av flere metoder for gjenopprettende rettspraksis, og flere land har lovhjemlet bruk av familieråd i forbindelse med ungdomskriminalitet (New Zealand, Irland m.fl.). Som for familieråd i barnevernet, har det også utviklet seg ulike varianter av gjenopprettende rettspraksis, som både har tatt opp i seg og skiller seg fra grunnprinsippene i familieråd. For nærmere belysning av familieråd i justissektoren vises til kapittel 9.

4.3 Familieråd – modelltroskap (fidelity)

De ulike varianter av familieråd skaper utfordringer når en skal sammenstille kunnskap som skal være dekkende for metoden. Som vi seinere skal se i forskningsgjennomgangen er det i noen publikasjoner ikke redegjort for hvilken spesifikk modell eller modeller som har vært studert, noe som gjør forskningsgrunnlaget usikkert. Berzin, Thomas & Cohen (2007) hevder at motstridende eller manglende forskningsresultat når det gjelder familieråd like gjerne kan skyldes ulikheter i praksis som at metoden ikke virker. Det vises til forskning fra MST og annen behandlingsforskning som har funnet positive sammenhenger mellom høy grad av modelltroskap og effekter av metodene (se referanser i Berzin et al., 2007).

Modelltroskap har vært et sentralt tema i implementering og evaluering av familieråd i de fleste land, både hva gjelder grunnleggende prinsipp, struktur og gjennomføring. Dette framkommer gjennom metodebeskrivelser, deltakerundersøkelser og gjennom et stort antall nasjonale evalueringsrapporter. Utfordringen med å vurdere modelltroskap er imidlertid at dette ikke kan gjøres en gang for alle, men at det må innarbeides i den daglige praksis. Dette krever igjen at modelltroskap kan undersøkes på en enkel måte, uten at det må settes i gang egne evalueringsstudier og forskningsprosjekt. Selv om det i mange praksiser er innarbeidet rutiner for tilbakemelding på gjennomføring av det enkelte familieråd, er de brukte kartleggingsinstrumentene forskjellige i utforming og vektlegging, og de er sjelden testet vitenskapelig i forhold til om de er egnet til å fange opp sentrale prinsipp og felleselementer i

metoden. Hva som måles i de ulike lokale kartleggingene vil derfor være forskjellig, og dårlig egnet for sammenligninger på tvers av studier og til forskning.

Det er særlig i USA hvor det florerer av lokale varianter av familieråd, at det er blitt tatt til orde for utarbeiding av mer presise kartleggingsverktøy for modelltrokap (Berzin et al., 2007; Pennell, 2005; Rauktis et al., 2013; Rauktis, Huefner, & Cahalane, 2011). Både Pennel (2005) og Berzin (2007) har utarbeidet og testet kartleggingsinstrument som sikter mot å inkludere så vel overordnede prinsipper i familieråd som mer organisatoriske sider ved modellen. Pennells kartleggingsskjema (Achievement of FGC objectives scale) har blitt vurdert som særlig interessant fordi det både kunne brukes i forhold til ulike informantgrupper, og det hadde gode psykometriske egenskaper. Disse instrumentene har gitt verdifulle bidrag i arbeidet med å operasjonalisere viktige elementer i modellen, men de var dårlig egnet for å inkorporeres i den daglige drift av familieråd, og skjemaene ble heller ikke testet ut på større utvalg. Med bakgrunn i overnevnte mangler ble det i staten Pennsylvania gjennomført et 3-årig utviklingsprosjekt, med siktemål å revidere og eksaminere faktorstrukturen i en selvadministrert versjon av «the Achievement of FGC Objective scale» (Rauktis et al., 2013; Rauktis et al., 2011). Da dette arbeidet resulterte i det første standardiserte verktøyet for vurdering av modelltrokap for familieråd, har vi valgt å presentere utviklingen av det i noe detalj.

«The Achievement of FGC Objective scale» ble revidert i forhold til forenkling av språket og for å fange opp lokale særtrekk ved modellen slik den ble brukt i Pennsylvania. Det ble også etablert rutiner for en enkel selvadministrering av skjemaet på slutten av hvert familieråd. Den nye versjonen av skjemaet ble pilottestet gjennom ca.700 tilbakemeldinger fra familiegrupper, profesjonelle og lokalsamfunnsrepresentanter fra i alt 98 familieråd. Det reviderte skjemaet hadde som det opprinnelige, en god indre konsistens ($\alpha=0.93$) og det var høyt samsvar i gjennomsnittsskårene. I tillegg viste de nye målingene høyere grad av presisjon, ved mindre variasjonsbredde og standardavvik. Det reviderte skjemaet fikk etter pilotundersøkelsen navnet «the family group decision making model fidelity scale (FGDM-MFS)» (Rauktis et al., 2013; Rauktis et al., 2011).

Den endelige valideringen av skalaen ble gjennomført på grunnlag av en ny omfattende utprøving ved barneverntjenester over hele i Pennsylvania i løpet av en 10-måneders periode i 2010-2011. Hele 5456 svarskjema ble analysert, utfylt av henholdsvis foreldre, ungdom, slektninger, venner, samt profesjonelle i og utenfor barnevernet. For å kunne sammenligne resultatene fra to ulike analysestrategier (eksplorerende og konfirmatorisk faktoranalyse) ble datamaterialet tilfeldig fordelt til to underutvalg, som også

ble kontrollert for demografiske forskjeller. Mens Pennells kartleggings skjema hadde 4 deltema, ble det for den nye skalaen konkludert med en 3-faktorløsning, som fremkom både ved en av de eksplorative faktoranalysene og ved konfirmerende faktoranalyse. Den nye og validerte skalaen blir gjengitt nedenfor, med enkeltspørsmål fordelt på de aktuelle deltema.

Family group decision making model fidelity scale, FGDM-MFS

Factor 1 Productive decision making

Q16: The plan included steps to evaluate if the plan is working and to get the family group back together again if needed.

Q15: The plan included ways that the family group will help out.

Q10: The family group was prepared for the conference (ex. got enough information on what happens at a conference)

Q17: The plan was approved quickly.

Q11: The paid professionals were prepared for the conference (ex. got enough information on what happens at a conference).

Q12: The conference had enough supports and protections (ex. support persons).

Q6: The conference was held in a way that felt right to the family group (ex. the right food, right time of day).

Q14: The family group had private time to make their plan.

Q4: The family group understood the reasons for holding the conference.

Q5: The conference was held in a place that felt right to the family group.

Factor 2 Family group inclusion

Q7: More family group than paid professionals participated in the conference.

Q8: Different sides of the family participated in the conference (ex. father and mother sides of the family).

Q9: People at the conference were relatives and/or people who feel "like family" (ex. old friends, good neighbors).

Factor 3 Professional supportiveness

Q3: The FGDM facilitator/coordinator did not have other jobs to do with the family beside organizing and/or facilitating the group.

Q2: The FGDM facilitator was respectful of the family group

Q1: Each paid professional was clear about their role (ex. child protection, counseling).

Q13: Paid professionals shared their knowledge but they did not tell the family group how to solve the concerns.

Ifølge forskerne (Rauktis et al., 2013; Rauktis et al., 2011) kan de ulike deltema i skalaen gi en direkte veiledning for å evaluere modelltrokap i barneverntjenesten. Det kan f.eks. rapporteres på forberedelsesfasen, familiens deltakelse eller nærvær eller de profesjonelles atferd. Ved at påstandene er formulert som konkrete prinsipp, er det også mulig å handle i forhold til dem. F.eks. dersom det kommer fram at de profesjonelle ikke deler sin kunnskap eller overtar problemløsningen for familien, kan dette være grunnlag for å forbedre nettopp dette området.

Det bemerkes at et enkelt tilbakemeldingsskjema til daglig bruk ikke erstatter behovet for mer grundige evalueringer og forskning, men det vil være et langt stykke på vei for å vite at praktisering av familieråd er i tråd med viktige prinsipp og elementer i modellen. Det vil også gi mulighet for å undersøke modelltrokap i forhold til ulike utfall for familieråd, noe som vil styrke tilliten til framtidige forskningsresultat. I det videre arbeidet med å

kvalitetssikre bruken av familieråd i Norge, kan utarbeiding av et tilsvarende skjema være av interesse.

5. Hva er effekten av familieråd?

I dette kapitlet vil vi presentere en forskningsgjennomgang av studier som på ulike måter kan belyse spørsmålet om effekten av familieråd. Kapitlet er delt i 2 deler, der den første og lengste delen gir en omtale av enkeltstudier som har inngått i forskningsgjennomgangen, mens den andre og kortere delen gir en oppsummerende vurdering av hvilke forskningsspørsmål vi har fått svar på. Enkeltstudiene oppsummeres også i en oversiktstabell på slutten av kapitlet. Mulige implikasjoner for videre forskning og praksis vil bli drøftet i avslutningskapitlet. Oppbyggingen av delkapitlene vil bli nærmere gjort rede for undervegs.

5.1 Forskningsgjennomgang

Det ypperste designet for å undersøke effekter er randomiserte, kontrollerte studier (RCT), som tar mål av seg å undersøke om bruk av en metode/tiltak får et annet resultat enn andre metoder, ved ellers like betingelser. For familieråd betyr dette at familier eller forhåndsbestemte målgrupper fordeles tilfeldig til bruk av familieråd og andre beslutningsmetoder, vanligvis tradisjonell saksbehandling. Det må bestemmes på forhånd hvilke målsettinger som er ønsket og hvordan disse kan måles. Dersom den overordnede målsettingen er å bidra til reduksjon av barnemishandling eller omsorgssvikt, kan et av utfallsmålene være «antall nye meldinger til barnevernet» i en viss tidsperiode. Dersom målsettingen er å hindre plasseringer utenfor hjemmet eller at plasseringer fortrinnsvis skal skje innenfor slekta, kan utfallsmålet være antall nye plasseringer og plasseringssted. Den unike effekten av familieråd framkommer ved komplekse statistiske analyser med kontroll for ulikheter mellom gruppene.

Som det går fram av kapitlet «Hvordan virker familieråd?» (Backe-Hansen, 2006) i rapporten om implementering og evaluering av det nasjonale familierådsprosjektet i Norge (Falck, 2006), fantes det på daværende tidspunkt ingen studier som fullt ut tilfredsstilte de vitenskapelige kravene til effektstudier. Selv om vi har funnet enkeltstudier fra de seinere årene av tilfredsstillende metodisk kvalitet, tilsier den begrensede forskning på dette området at det ville være lite hensiktsmessig å utarbeide en oversikt bare bygd på f.eks. randomiserte kontrollerte studier eller studier som har kontrollert for gruppeforskjeller ved komplekse analyser. Flere studier med enkle analyser har hatt til siktemål å sammenligne bruken og mulige effekter av familieråd med andre beslutningsmetoder (vanligvis tradisjonell saksbehandling), og kan på tross av metodiske svakheter gi viktig informasjon både til videre forskning og praksis. For å belyse spørsmålet om mulige effekter av familieråd har vi derfor

valgt å inkludere studier som enten har gjort bruk av en type sammenligningsgruppe, eller har undersøkt problemstillinger knyttet til familieråd i større populasjonsstudier.

I forskningsgjennomgangen har vi funnet i alt 10 studier som på noen måter tilfredsstillende overnevnte kriteriene. Da de fleste studiene har en konklusjon som enten går i favør av familieråd eller ikke, har vi funnet det nyttig å dele studiene i en gruppe som har konkludert med positive utfall for familieråd og en gruppe som har konkludert med blandete eller nøytrale utfall⁷. Vi har i denne inndelingen valgt å bruke begrepet utfall og ikke effekt da dette både omfatter studier med enkle metodiske design som er uegnet for å vurdere effekt, og mer avanserte effektstudier. Studiene presenteres i kronologisk rekkefølge etter publiseringsår.

Positive utfall for familieråd

Newfoundland og Labrador, Canada (Pennell & Burford, 2000)

Dette er en av de første internasjonalt publiserte studiene som har sammenlignet utfallet av familierådssaker med saker uten familieråd. Undersøkelsen ble gjennomført i første halvdel av 1990-tallet, ledet av en av de mest kjente familierådsforskerne i Canada/USA, Jane Pennell og hennes medarbeidere. I dette prosjektet ble familieråd benevnt som «Family Group Decision Making» (FGDM), noe som seinere har blitt en fellesbenevnelse for liknende beslutningsmetoder i USA og Canada.

Prosjektet hadde som målsetting å undersøke, innen ulike kulturelle miljøer, om familieråd kunne eliminere eller redusere vold mot barn eller voksne familiemedlemmer, og å fremme deres trivsel/velferd (well-being). Metoden ble implementert i 3 ulike regioner i Nord-Canada; ett inuittsamfunn og to samfunn med hovedsakelig europeisk bakgrunn. I løpet av prosjektperioden på ett år ble det gjennomført familieråd i 32 familier, ganske likt fordelt mellom regionene. Familierådene omfattet 91 barn under 18 år og 472 deltakere totalt sett, hvorav de langt fleste var fra den utvidete familie. De fleste henvisninger var fra barneverntjenester, men det var også saker fra kriminalomsorgen, samt noen felles henvisninger. De fleste barna var hjemmeboende, men det var også noen plasserte.

For evalueringen ble det med utgangspunkt i relevant litteratur utarbeidet en sjekklister av 31 mulige indikatorer på mishandling/overgrep mot barn eller voksne. Denne ble fylt ut etter gjennomgang av dokumentene i saken, og omfattet en tidsperiode på 1 år før familierådet

⁷ Kategorien «blandete eller nøytrale» utfall er valgt for å romme studier som verken har entydig positive eller negative utfall.

og 1 år etter. Den samme prosedyren ble gjennomført for 31 familier som ikke hadde deltatt i familieråd (sammenligningsgruppen), og som ble valgt ut av saksbehandlerne etter veiledning fra en uavhengig konsulentgruppe. Skillet mellom pre- og post perioder for sammenligningsgruppen ble definert som mediantidspunktet for gjennomføringen av familierådene. De to studiegruppene var forholdsvis like når det gjaldt hvor lenge de hadde mottatt tiltak fra barnevernet, barnas alder og problemkategorier, men familierådssakene viste seg å ha langt flere indikasjoner på mishandling/omsorgssvikt ved første registrering.

Resultatene fra sjekklisten 1 år seinere viste at familiene som hadde deltatt i familieråd totalt sett hadde fått halvert antall indikasjoner på mishandling/omsorgssvikt, mens familiene i sammenligningssakene hadde fått en betraktelig økning. Det samme bildet gjaldt for antallet familier som ble berørt. I tillegg til arkivopplysninger ble det gjennomført intervjuer med 115 familiemedlemmer ca. 1 år etter familierådene. De aller fleste konkluderte med at familierådet hadde vært nyttig og at familiene hadde fått det bedre, noe som i en kvalitativ analyse ble knyttet til bedre samhold i familien og større trygghet i det daglige. Informasjonen fra familiene støttet i stor grad opp under hovedfunnene fra sjekklistene, noe som styrker troverdigheten av funnene.

Denne tidlige evalueringen av familieråd viste altså lovende resultater for metoden når det gjaldt å redusere omfanget av mishandling/omsorgssvikt. Rent metodisk er studien likevel mangelfull, sett i forhold til de strenge betingelsene for effektstudier. Sakene som inngikk i utvalget ble ikke tilfeldig fordelt til familieråd eller tradisjonell saksbehandling, noe som ville være et nesten umulig krav, parallelt med implementeringen av en ny metode. Resultatene er presentert ved frekvenser, og det går ikke fram om gruppeforskjellene har vært testet statistisk. Det er heller ikke gjennomført effektmålinger. På den andre siden er det utviklet et viktig instrument for registrering av indikasjoner på mishandling/omsorgssvikt, og det er benyttet flere informasjonskilder som kan kvalitetssikre resultatene. På tross av metodiske mangler vurderes studien å gi et viktig kunnskapsbidrag både faglig og metodisk, som danner et springbrett for videre forskning.

Norge, (Falck, 2006)

Det nasjonale norske implementerings- og evalueringsprosjektet av familieråd ble gjennomført i perioden 2003-2006 (Falck, 2006). Prosjektet var ikke i utgangspunktet designet for å vurdere effekter av familieråd, men det var likevel lagt til rettes for å sammenligne enkelte kjennetegn og utfall i familierådssaker med andre (Falck & Clausen, 2006). Forholdene som ble gjenstand for sammenligning gjaldt alvorlighetsgrad i sakene,

relasjonen mellom foreldre og barnevernet, sammenfall i forståelse av familiens situasjon og tiltak fra barnevernet, vurdert av saksbehandlerne.

Det ble samlet informasjon fra 111 familieråd som omfattet 170 barn. Ett år etter familierådet ble 44 av familierådene vedrørende 68 barn, fulgt opp med ny datainnsamling. I sammenligningsgruppen inngikk saker vedrørende 68 barn (fra de samme kontorene) hvor det ikke var benyttet familieråd, men vanlige saksprosedyrer fram mot beslutning om iverksetting av tiltak. For 54 av disse barna ble nye data innhentet etter ca. ett år. De fleste av barna i studien var hjemmeboende, men det var også noen plasserte barn. Familieråd ble oftest brukt i forhold til spørsmål om hjelpetiltak i hjemmet, men også i forhold til plasseringer og tilbakeføringer. Forekomsten av sosiale og psykiske problemer hos foreldrene og barna tilsvarte det en vanligvis finner blant gruppen mottakere av tiltak fra barnevernet. Nesten to tredjedeler av barna hadde vært i kontakt med barnevernet tidligere. Familierådssakene ble vurdert å være mer alvorlige enn sammenligningssakene. Ut fra saksbehandlerne opplysninger fant Hyrve (2006) at det i all hovedsak var familier som barnevernet samarbeidet med som fikk familieråd, og svært få hvor det var et konfliktfylt forhold.

Funn fra oppfølgingstidspunktet viste at ifølge saksbehandlerne var alvorlighetsgraden i familierådssakene signifikant lavere 12 måneder etter familierådet. Også i sammenligningssakene var det en positiv utvikling, men endringen var klart mindre. En tredjedel av barna som hadde hatt familieråd, hadde ikke lenger tiltak fra barnevernet ett år seinere. Dette gjaldt bare for en tidel av barna i sammenligningsgruppen. Noe av forklaringen på færre barneverntiltak etter gjennomføring av familieråd, var ifølge forskerne at mange innsatser ble overført fra barnevernet til familienettverket (Figenschow, 2006). Når det gjaldt relasjon og sammenfall i forståelse mellom barnevernet og familiene ble det ikke funnet noen signifikante forskjeller mellom gruppene, selv om det var en tendens til mindre sammenfall i forståelse over tid for sammenligningsgruppen. I tillegg til informasjon fra saksbehandlerne ble det foretatt intervjuer av foreldre i familierådssakene. Informasjon fra intervjuene understøttet funnene om en positiv utvikling i familiens situasjon, men tilsvarende intervjuer ble ikke foretatt i sammenligningssakene.

Forskerne understreker at resultatene må tolkes med forsiktighet sett i lys av frafallet fra første til andre datainnsamling, og de påpeker at sammenligningsgruppen ikke representerer en kontrollgruppe i denne studien. De konkluderer likevel med at summen av enkeltresultater indikerer at familieråd har gitt en overvekt av positive effekter (Falck & Vik, 2006, p. 289).

Michigan, USA (Crampton & Jackson, 2007)

I Kent distrikt (county) i Michigan ble det gjennomført et implementeringsprogram for familieråd i perioden 1996-98. Bakgrunnen for programmet var bl.a. synspunkt på at den utvidete familien og lokalmiljøet var altfor lite inkludert i omsorgen for plasserte barn. I tillegg var det en høy forekomst av plasserte minoritetsbarn (fargete barn) i forhold til befolkningen som helhet. I programmet ble det inkludert 257 minoritetsfamilier der plassering av barna var aktuelt pga. mishandling/omsorgssvikt. Saker som inneholdt seksuelle overgrep ble utelatt, fordi det eksisterte andre program rettet mot denne problematikken. Familiene som ble tilbudt familieråd hadde «valget» mellom å delta i programmet, eller å få behandlet saken sin på vanlig måte i rettssystemet med evt. påfølgende plassering av barnet i offentlig fosterhjem. Problemstillingen som fokuseres i denne sammenheng var om bruken av familieråd kunne redusere plasseringer i offentlige fosterhjem.

Som i de tidligere omtalte prosjektene fra Canada og Norge, greidde en heller ikke i dette prosjektet å gjennomføre en tilfeldig fordeling av familier til en forsøks- og en kontrollgruppe, parallelt med implementering av en ny metode. En valgte derfor å dele familiene i ulike grupper etter «status» i familierådsprosjektet. Av de 257 minoritetsfamiliene var det bare 153 familier som ble spurt om å delta i prosjektet, og 94 familier som takket «ja». Familiene som ikke fikk tilbud om familieråd hadde blitt utelukket enten pga. manglende anbefaling fra de profesjonelle eller at sakene i mellomtiden var blitt henlagt. I de 94 familiene som gjennomførte familieråd var det 61 som lyktes i å utarbeide en plan som gjorde at de unngikk plassering av barnet i det offentlige fosterhjemssystemet, mens det i 33 familieråd ikke lyktes. Både «nei» sakene og de som ikke lyktes i å utarbeide en tilfredsstillende omsorgsplan gikk videre til rettssystemet.

Alle gruppene ble fulgt opp 2 år seinere med utfallsmål som nye bekymringsmeldinger til barnevernet og tall og type plasseringer. For å vurdere betydningen av familieråd er det ifølge forfatterne mest hensiktsmessig å sammenligne de to gruppene der familiene hadde samtykket i deltakelse, og som slik sett hadde det mest like utgangspunktet. For disse gruppene ble det funnet et klart skille mellom de sakene hvor det ble utarbeidet en godkjent omsorgsplan eller ikke, når det gjaldt plasseringsmønster, mens det ikke var noen forskjell i nye meldinger. Barna i familiene med omsorgsplan ble oftere langtids plassert hos slektninger, ofte med en bestemmelse om formynderskap/vergemål (legal guardianship), mens barna i familiene uten omsorgsplan oftere ble plassert i offentlige fosterhjem og seinere adoptert. Forfatterne retter søkelyset mot slektsfosterhjemmene som får langt mindre stønader og oppfølging enn de offentlige fosterhjemmene, og at det er lite kunnskap om hvordan det går

med disse barna på lenger sikt. Familiene som ikke ble anbefalt familieråd av de profesjonelle hadde flest plasseringer og pågående rettssaker, mens de tidligere henlagte sakene ofte ble meldt til barnevernet på nytt for nye omsorgsvurderinger.

I forhold til målsettingen om å redusere antallet minoritetsbarn i det offentlige fosterhjemssystemet virket familierådsprogrammet lovende. Forfatterne påpeker imidlertid at studiedesignet ikke er egnet til å måle effekter av familieråd, og prosjektet har ikke informasjon om hvordan det går med barna i forhold til utvikling og trivsel. Utfallsmålene er heller ikke dekkende for å vurdere spørsmål om barnas trygghet og stabilitet i oppvekstår (permanency). Studien har likevel bidratt med viktige erfaringer om bruken av familieråd i minoritetsfamilier, og den har gitt viktig innsikt i det private og det offentlige fosterhjemssystemet.

Texas, USA (Sheets et al., 2009)

I Texas ble det gjennomført en studie som omfattet alle 11 regionene fra 2003 til 2005. Forfatterne retter søkelyset mot debatten om hvilke praksismetoder som fører til det beste utfallet for barn; evidensbaserte metoder som inkluderer forskningsbasert kunnskap, klinisk ekspertise og klientenes verdigrunnlag, eller metoder som i større grad tar hensyn til kulturelle aspekter hos ulike familiegrupper. Etter deres oppfatning kan det teoretiske grunnlaget for familieråd inkludere både evidensbasert praksis og kultursensitiv praksis, og det er derfor viktig at metoden får forskningsmessig oppmerksomhet.

Modellen som er undersøkt i denne studien er den originale varianten av familieråd, som vi kjenner fra New Zealand og de fleste europeiske land. Familierådet ble holdt innen 180 dager *etter* plassering av barnet, i forbindelse med utarbeiding av en mer langsiktig omsorgsplan. I de regioner som ikke hadde implementert metoden, ble det avholdt et Permanency Planning Meeting (PPM) innen 45 dager etter plasseringen. Utfallsmål for studien var deltakertilfredshet, barnas fungering/tilpasning og omsorgssituasjon ved opphør av omsorg (tid under omsorg, tilbakeført). Deltakertilfredshet ble undersøkt ved hjelp av surveydata fra 200 foreldre og omsorgspersoner som hadde deltatt i familieråd og 194 som hadde deltatt i PPM møte. Barnas fungering ble undersøkt ved intervju av omsorgspersoner i et underutvalg, 3-6 måneder etter konferansen; og gjaldt 46 familierådsbarn og 37 PPM barn. Tema for intervjuene var barnas tilpasning, angst, skoleprestasjoner og søskenkontakt. Informasjon knyttet til opphør av omsorg omfattet alle barn som ble plassert i perioden november 2004 til juli 2005; 468 familierådssaker og 3598 kontroll saker, og ble registrert i mai 2006.

Studien rapporterer at deltakertilfredsheten var høyere hos familiene som hadde deltatt i familieråd enn i PPM møter, og slektninger var mer tilfredse enn foreldrene. Når det gjaldt barnas fungering viste det seg at barna som ble plassert hos slektninger hadde bedre tilpasning og lavere angstnivå enn de som ble plassert i offentlige fosterhjem. Det var en marginal gruppeforskjell i favør av familierådsbarna, men om dette skyltes familierådet, plasseringsstedet eller barnas fungering ved plassering er ukjent. Ved opphør av omsorg (5-17 måneder etter plassering) var det totalt sett en signifikant større del av familierådsbarna (48%) som var blitt tilbakeført til sine familier enn av PPM barna (33%), og familierådsbarna hadde kortere plasseringstid. For tilbakeføring til slektninger ble det ikke funnet tilsvarende forskjeller mellom familieråd og PPM. Det viste seg imidlertid at de fordelaktige resultatene av familieråd ikke gjaldt i alle regioner, pga. ulik tilbakeføringspraksis. For de regionene som hadde en forskjell i favør av familierådssaker, gjaldt dette særlig barn fra spanskættede (hispanic) og afro-amerikanske familier, mens forskjellen var mindre framtreddende for anglo-amerikanske barn.

Forfatterne understreker at resultatene fra oppfølgingstidspunktet må betraktes som foreløpige, da mer enn halvparten av barna fremdeles var under offentlig omsorg. Det er i tillegg beskrevet at familierådgruppen hadde et større innslag av «caucasian» mens PPM gruppa hadde flere spanskættede. Familierådgruppen hadde oftere medikamentmisbruk som problematikk, mens PPM gruppa oftere hadde fysisk omsorgssvikt. Disse gruppeforskjellene ble ikke kontrollert for i den presenterte studien. I en fotnote til artikkelen er det imidlertid opplyst at seinere multivariate analyser av oppdaterte data med kontroll for gruppeforskjeller har bekreftet de overnevnte funnene, om en effekt av familieråd, og særlig for familier med spansk bakgrunn og afro-amerikanske familier med rusproblematikk. Vi har ikke funnet publikasjoner som omhandler disse seinere resultatene.

USA. (Weigensberg et al., 2009)

Den første nasjonale, amerikanske, surveyen av barn i kontakt med barnevernet ble startet i USA på slutten av 1990-tallet (The National Survey of Child and Adolescent Well-Being; (NSCAW). Surveyen inkluderte et representativt utvalg på 5001 barn i alderen 0-15 år, som hadde blitt undersøkt av barnevernet i perioden oktober 1999 til desember 2000, og som skulle følges opp med nye datainnsamlinger over tid. Datamateriale fra surveyen har dannet utgangspunkt for mange studier og ulike problemstillinger; deriblant en undersøkelse av effekten av familieråd når det gjaldt tilgang til tjenester for foreldre og barn i kontakt med barnevernet.

Utvalget i familierådsstudien bestod av 3220 hjemmeboende barn som ble meldt til barnevernet pga. mishandling/omsorgssvikt, inkludert 325 barn som hadde erfart en eller annen variant av familieråd som del av omsorgsvurderingen. Analyser på registreringstidspunktet viste ingen forskjeller mellom barna som hadde erfart familieråd eller ikke når det gjaldt kjønn, alder, etnisitet, type mishandling (inkludert seksuelle overgrep) eller tidligere rapporter om mishandling. Men familierådssakene var likevel alvorligere enn de andre sakene, da de oftere omhandlet familievold, og foreldrene hadde oftere rusproblemer. Med de unike mulighetene fra et stort representativt utvalg ble det ved hjelp av avanserte statistiske metoder (propensity score matching) dannet en ny kontrollgruppe, som hadde mest mulig like kjennetegn med familierådgruppen. På denne måten ville mulige forskjeller i utfall kunne relateres til effekten av familieråd, og ikke til mulige gruppeforskjeller.

Analyser fra det første måletidspunktet viste at familierådgruppen oftere ble henvist til eller satt i kontakt med rådgivningstjenester for barn, psykiske helsetjenester for foreldre og ulike foreldretjenester. På oppfølgingstidspunktet 3 år seinere var det ikke lenger noen forskjeller mellom gruppene. Det var heller ingen forskjeller for henvisning til andre tjenester som rusbehandling for foreldre, familievoldstjenester eller spesialundervisning for barna. Betydningen av at familierådssakene i utgangspunktet ble oftere henvist til tjenester for foreldre og barn utenom barnevernet, men at denne forskjellen ikke varte ved over tid er ifølge forfatterne uklart. Det foreslås at det kan skyldes manglende oppfølging av familierådssakene over tid, uten at studien kan bekrefte dette. At familieråd har et større potensiale enn andre metoder for å knytte kontakter mellom familier og hjelpeapparatet utenom barnevernet vurderes likevel som et positivt funn.

Washington DC, USA (Pennell, Edwards, & Burford, 2010)

I Washington DC ble det i 2005 innført en modell, «family team meeting» (FTM), som skulle gjennomføres for alle akutt plasseringer innen 72 timer, som var fristen for rettsmøtet som skulle ta stilling til barnets videre plassering (Pennell et al., 2010). FTM er beskrevet som en hybrid av den opprinnelige familierådsmodellen og andre lignende beslutningsmodeller som «team decision making» (TDM). En viktig forskjell fra vanlig familieråd var at koordinators rolle ble delt i to, der en koordinator hadde ansvar for forberedelse av møtet, mens en annen «fasilitator» hadde ansvar for gjennomføring av møtet. Fasilitator var ikke en uavhengig person, men en barnevernansatt, ofte i samarbeid med en barnevernsarbeider fra lokalsamfunnet. Andre forskjeller fra familieråd var et mer snevert fokus på plassering av barnet, kortere varighet av møtet (ofte 1–2 timer) og gjennomføring uten bruk av privat

familietid. De sistnevnte kjennetegnene er i samsvar med TDM, men skiller seg fra denne modellen ved å trekke inn større deler av familienettverket.

Evalueringen av FTM ble gjennomført med data fra det nasjonale adopsjons- og fosterhjemsregisteret. For å undersøke effekten av FTM ble det dannet 3 sammenligningsgrupper; 1) en «pre-FTM gruppe», som bestod av 140 barn som ble plassert i oktober-desember 2004 (før programmet startet), 2) en «ikke-FTM gruppe», som bestod av 195 barn som ikke deltok i FTM selv om programmet skulle gjelde alle akutt plasseringer, og 3) en «FTM gruppe» som bestod av 454 barn som plassert fra januar til september 2005. Til forskjell fra en nasjonal studie fra USA (Weigensberg et al., 2009) som rapporterte at en eller annen variant av familieråd ble brukt for 10% av alle plasseringssaker i landet, gjaldt dette for hele 70% av sakene i Washington DC. Sammenligningsmål i studien var plasseringstype, familierelaterte langtidsmålsettinger, varighet av plasseringen og bosted ved tilbakeføring fra omsorg. På oppfølgingstidspunktet 30. september 2005 viste det seg at FTM gruppen hadde signifikant flere slektsplasseringer (28%) enn de to sammenligningsgruppene (18%). Nesten 70% av FTM hadde familierelaterte langtidsmålsettinger om tilbakeføring til foreldre eller oppvekst hos slektninger, mens dette gjaldt for under halvparten av de andre gruppene. For de tilbakeførte barna hadde FTM gruppen kortere plasseringer enn begge sammenligningsgruppene, og de ble oftere tilbakeført til foreldre og slektninger enn ikke-FTM gruppen og like ofte som pre-FTM gruppen.

Det er viktig å bemerke at inntil 70% av barna i de ulike gruppene fremdeles var under offentlig omsorg på oppfølgingstidspunktet, og at det er usikkert om funnene som gjelder tilbakeføring også vil gjelde for disse. En annen begrensning ved studien gjelder seleksjonsbias, som enten skyldes forhold i rekrutteringsprosessen til familieråd eller kjennetegn ved familiene. Gruppene ble funnet å være like i forhold til demografiske kjennetegn (nesten alle barna var afro-amerikanere), men FTM barna ble oftere plassert pga. fysiske overgrep og de hadde sjeldnere funksjonshemminger og atferdsvansker eller var sjeldnere utsatt for omsorgssvikt. Foreldrene til FTM barna hadde sjeldnere rusproblem og manglende foreldreferdigheter, men oftere boligproblemer. På bakgrunn av rekrutteringsmetode, manglende kontroll for gruppeforskjeller og enkle analyser kan ikke studien betraktes som en effektstudie, men funnene er likevel lovende for en praksis som involverer den utvidete familie i akuttsituasjoner, og særlig for afro-amerikanske minoritetsfamilier som ofte har et anstrengt forhold til det offentlige barnevernet.

Texas, USA (Wang et al., 2012)

I Texas ble det gjennomført en stor populasjonsundersøkelse av barn og unge som hadde vært plassert utenfor hjemmet i minst 3 dager i perioden 2004 til 2009 (N=80690). Formålet med studien var å undersøke den unike effekten av familieråd brukt *etter* plassering under offentlig omsorg når det gjaldt tidsperiode fram til «varig» plassering og plasseringstype ved opphør av omsorg. I denne studien ble det brukt komplekse flernivåanalyser (diskret-time survival model, som er en strukturell ligningsmodell brukt i longitudinelle undersøkelser), der familieråd gjennomført etter plasseringen ble behandlet som en mediator. Tidsperiode ble undersøkt i forhold til de 3 hyppigste utfallene ved opphør av omsorg, som var tilbakeføring til familien, plassering hos slektninger og adopsjon. Det ble kontrollert for alder, kjønn, etnisitet, total risikoskåre, familieinntekt og tenåringsforeldre.

Ved prosjektperiodens slutt var ca.25% av barna fremdeles under omsorg, mens gruppene som ble undersøkt i forhold til opphør av omsorg omfattet 7986 barn som hadde gjennomført familieråd etter plassering og 52249 barn som ikke hadde gjennomført familieråd. Analysene viste at bruk av familieråd etter plassering sammenlignet med ikke bruk av familieråd, ga en økt sannsynlighet på 28% for tilbakeføring til familien og en økt sannsynlighet på 7,3% for tilbakeføring til slektninger, mens det ga en redusert sannsynlighet på 45% for adopsjon. Disse funnene bekrefter bl.a. tidligere funn av Pennell et al. (2010). Bruk av familieråd etter plassering hadde imidlertid ingen effekt på tid før tilbakeføring, noe som er i motsetning til hva Pennell et al. (2010) fant. Med utgangspunkt i et solid datamateriale og bruk av komplekse og anerkjente analysemetoder synes dette å være den første studien som har dokumentert en unik positiv effekt av familieråd, som det kan festes lit til. Utvalget var også representativt for staten Texas, men om dette gjelder hele USA er selvsagt usikkert.

Blandete eller nøytrale utfall for familieråd

Sverige (Sundell & Vinnerljung, 2004)

Den svenske effektstudien av familieråd er referert i mange internasjonale artikler som en av de første studiene som har kontrollert for gruppeforskjeller, for å kunne undersøke den unike effekten av familieråd. Studien ble gjennomført i 1996-97 blant 10 kommuner i Sverige, og sammenlignet utfallet av 66 familierådssaker (97 barn) med et tilfeldig utvalg av 104 familier (142 barn), som hadde erfart vanlig saksbehandling. Det ble innhentet informasjon fra saksbehandlere (spørreskjema) og dokumenter i sakene samt bostedsregister, og utfall ble undersøkt 3 år etter oppstart av studien.

Formålet med studien var på bakgrunn av tidligere forskning og erfaringer å teste ut bl.a. følgende hypoteser: Familieråd vil 1) redusere risikoen for nye meldinger, 2) redusere sannsynligheten for repetert mishandling og omsorgssvikt, 3) ved behov, øke meldinger fra den utvidete familie, 4) øke frekvensen av plasseringer hos den utvidete familie og 5) øke muligheten for å avslutte sakene. Utfallsvariablene var i samsvar med de nevnte hypotesene.

Fra det første undersøkelsestidspunktet ble det funnet at familiene som ble henvist til familieråd oftere hadde vært undersøkt av barnevernet tidligere, og sakene ble vurdert å være av mer alvorlig karakter enn sammenligningssakene. Det ble ikke funnet andre vesentlige forskjeller mellom gruppene. Disse gruppeforskjellene ble kontrollert for på oppfølgingstidspunktet ved hjelp av multiple regresjonsanalyser. På tross av positive erfaringer fra deltakerne med selve familierådet, ble bare 2 av de fem utfallshypotesene bekreftet i noen grad. Det var en noe høyere frekvens av meldinger fra den utvidete familie, og flere familierådsbarn ble plassert hos den utvidete familie. Det sist funnet er i tråd med annen forskning (Pennell et al., 2010; Wang et al., 2012). I motsetning til forventningene ble barn fra familierådsgruppa oftere henviste på nytt, og særlig pga. mishandling/overgrep. Det var ingen forskjell når det gjaldt avslutting av sakene, men en tendens til at familiene som hadde erfart familieråd, mottok færre tiltak over tid. På tross av de registrerte forskjellene i utfall viste videre multiple regresjonsanalyser for de ulike utfallsmålene at den unike effekten av familieråd var minimal (0 % til 7 % forklart varians for de ulike utfallsmålene), mens bakgrunnsvariablene forklarte mellom 29 % og 67 % av variansen.

Forfatterne lanserer flere mulige forklaringer til den begrensede effekten av familieråd. F. eks. kan det tenkes at familieråd er bedre egnet for å fatte beslutninger enn for å påvirke gjennomføring av beslutningene. Det kan også tenkes at selv om familieråd engasjerer den utvidete familie i starten, så er det liten garanti for at støtten og hjelpen blir opprettholdt over tid. Det bemerkes også at flere av studiene som har funnet positive utfall av familieråd, har omfattet ulike minoritetsgrupper, som det var lite av i det svenske utvalget.

California, USA (Berzin, 2006; Berzin, Cohen, Thomas, & Dawson, 2008)

Dette er den første og så langt vi vet den eneste studien av familieråd, som er gjennomført som en randomisert kontrollert studie (RCT). Studien er også viktig fordi den evaluerer to ulike modeller av familieråd med ulike målgrupper og utfallsmål fra to distrikter i California. Datamaterialet er hentet fra California's Title IV-E Child Welfare Waiver Demonstration Project, som hadde til hensikt å teste både familieråd og andre anbefalte intervensjoner. Utgangsdata om barna og familiene ble samlet fra april til desember 2000, med

oppfølgingsdata fra desember 2002. Siktemål med studien var å vurdere mulige forskjeller i utfall mellom barn i familierådsgruppen og kontrollgruppen når det gjaldt barns trygghet (nye rapporter av mishandling/omsorgssvikt, plasseringer utenfor hjemmet), stabilitet i plasseringer (antall og type endringer i plassering) og endelig utfall i forhold til barnas omsorgssituasjon (avslutning av saken og tilbakeføringssted). Tilfeldig henvisning til de ulike gruppene kom i stand etter at familiene hadde samtykket i å delta i prosjektet, (fordeling i forholdet 3:5 for henholdsvis kontrollgruppen og familierådsgruppen), og størrelsen på utvalgene ble økt ved at søsken som også var registrert i barnevernet ble inkludert i studien.

Utvalget fra Fresno distrikt bestod av 164 hjemmeboende barn i alderen 0-18 år som ble vurdert å være i moderat til høy risiko for nye tilfeller av mishandling/omsorgssvikt; 103 familierådsbarn og 61 kontrollbarn. Utvalget fra Riverside distrikt bestod av 163 barn i alderen 0-12 år som var plassert i fosterhjem, men som stod i fare for å måtte flytte; 105 familierådsbarn og 58 kontrollbarn. Modellen som ble implementert i Fresno distrikt var en blanding av «the family unity model» (FUM), som inneholdt en såkalt «ressursrunde» i første del av møtet, og familieråd *med* privat familietid slik vi kjenner fra den originale modellen. Riverside distrikt brukte FUM modellen, med inkludert ressursrunde, men der omsorgsplanen ble utarbeidet av alle konferansedeltakerne samlet (uten privat tid).

Det ble ikke funnet noen gruppeforskjeller når det gjaldt barnevernhistorikk for familierådsgruppene eller kontrollgruppene i noen av distriktene, og de eneste demografiske forskjellene var en noe høyere andel jenter i kontrollgruppen i Fresno distrikt. Analysene ble kontrollert for mulige klustereffekter av søskengrupper (søsken er ikke uavhengige variabler og får ofte det samme utfallet).

Oppsummerte funn fra studien viste at det ikke var noen effekter av familieråd for noen av utfallsmålene, for noen av modellene. Tvert imot var det tendenser i begge distriktene til flere rapporter om mishandling i familierådsgruppene enn i kontrollgruppene, men uten at forskjellene var signifikante. Stabilitet i plasseringer ble bare målt i Riverside distrikt der barna allerede var plassert i utgangspunktet. Det ble ikke funnet noen gruppeforskjeller i plasseringsforløpet (antall og type plasseringer), selv med kontroll for varigheten av plasseringen. Når det gjaldt det siste utfallsmålet; avslutning av saken og endelig utfall (permanent omsorgssituasjon), hadde dette noe ulik betydning i de to distriktene. For de hjemmeboende barna i Fresno distrikt innebar avslutning av saken om barna ble boende hjemme eller ikke, mens for de plasserte barna i Riverside distrikt innebar det en endring i omsorgssituasjon som kunne være tilbakeføring til foreldre, plassering hos slektninger,

formynderskap, adopsjon, og/eller at saken ble avsluttet av rettssystemet. Totalt sett ble flere familierådssaker enn kontroll saker avsluttet, men forskjellen var ikke signifikant.

I drøftingen av den manglende effekten av familieråd stiller forfatterne spørsmål ved om det kan forventes at familieråd skal ha en langtidseffekt på ambisiøse utfallsmål som barns trygghet, stabilitet og permanente omsorgssituasjoner. Kanskje familieråd heller kan sees som starten på en prosess, som kan måles i forhold til familieengasjement, bedre samarbeid mellom familie og lokalsamfunnet og bedre kommunikasjon i familien? Det understrekes at selv om familieråd ikke hadde en positiv effekt, så hadde det heller ikke en negativ effekt. Det oppfordres til videre uttesting av ulike utfallsmål med større utvalg og tilfeldig fordeling til familieråd og tradisjonelle metoder.

USA (McCrae & Fusco, 2010)

Denne studien er også basert på den amerikanske representative surveyen (NSCAW) av barn som er undersøkt av barnevernet etter rapporter om mishandling/omsorgssvikt. Studien tar ikke mål av seg å undersøke langsiktige effekter av familieråd, men å undersøke mulige forskjeller mellom hvite og afro-amerikanske familier/barn når det gjelder bruken av familieråd (ulike modeller inkludert). 4128 barn i alderen 0-14 år ble inkludert i studien, fordelt på 1598 afro-amerikanske barn og 2240 hvite barn (290 saker ekskludert pga. manglende data). Informasjon ble hentet fra det første registreringstidspunktet (baseline) i surveyen og fra det første oppfølgingstidspunktet 12 måneder seinere. Forskjeller relatert til bruk av familieråd ble undersøkt i forhold til kjennetegn ved barn, omsorgsgiver, saksbehandler og type mishandling, i tillegg til sammensetning av familierådene, henvisning/mottak av ulike hjelpetjenester utenom barnevernet og brukertilfredshet. Sammenligninger mellom hvite og afro-amerikanske barn som hadde erfart familieråd ble gjort ved både bivariate og multivariate analyser.

Av generelle funn blir det registrert at familieråd i en eller annen variant ble brukt i 10 % av barnevernsaker i USA. Relativt sett henviste fargete sosialarbeidere oftere til familieråd enn hvite, men da fargete sosialarbeidere utgjør et lite mindretall av sosialarbeidere i USA, vil dette ifølge forfatterne ha en begrenset innvirkning på den totale bruken av familieråd. Det ble også funnet at familieråd oftere førte til henvisning av barnet til psykiske helsetjenester.

Hovedfunnet i studien var at det ikke ble funnet noen forskjeller i bruk av familieråd knyttet til etnisitet alene, men det var flere viktige innbyrdes forskjeller blant hvite og afro-amerikanske barn som hadde erfart familieråd. Blant hvite barn ble familieråd oftere brukt ved ulike typer fosterhjems plasseringer (sjeldnere ved institusjons plasseringer) eller ved

fysisk omsorgssvikt, og oftere i urbane strøk. Blant afro-amerikanske barn ble familieråd oftere brukt ved psykiske vansker hos barna, i alvorlige saker og når sosialarbeideren var farget, men sjeldnere ved samarbeidsproblemer med foreldre, ved tidligere rapporter om mishandling og ved seksuelle overgrep.

I drøftingen blir det framhevet som positivt at det ikke ble funnet forskjeller i bruk av familieråd knyttet til etnisitet. Dette er særlig viktig tatt i betraktning av at afro-amerikanske minoriteter er overrepresentert blant plasserte barn i USA. At familieråd blant afro-amerikanere sjeldnere ble brukt i saker som var kjent for barnevernet fra tidligere rapporter om mishandling (og ved seksuelle overgrep) er bekymringsfullt, særlig med tanke på at slike saker representerer de mest presserende behov hos barn som kan trenge en plassering utenfor hjemmet. Forfatterne oppfordrer til en videre debatt om målsettingene for familieråd. Dersom en viktig målsetting er å hindre plasseringer i det offentlige fosterhjemssystemet, ville det f.eks. være viktig å bruke familieråd nettopp i de mest alvorlige sakene. Det foreslås også at det ville være viktig å øke engasjementet blant hvite sosialarbeidere, som oftere enn fargete benytter seg av familieråd i plasseringssaker.

5.2 Hvilke forskningsspørsmål har vi fått svar på?

Vi har valgt å oppsummere forskningsgjennomgangen både i form av en oversiktstabell sist i kapitlet og ved en oppsummerende vurdering på tvers av studiene. Vi vil starte med en generell oppsummering av studiene hvor vi også inkluderer metodiske kjennetegn, for så å belyse enkelttema fra forskningsgjennomgangen, som familierådets effekt på plasseringer utenfor hjemmet, reduksjon av mishandling/overgrep, etnisitet, tilgangen til andre hjelpetjenester, og barnas fungering og tilpasning.

Generell oppsummering av forskningsgjennomgangen

Forskingsgjennomgangen består av totalt 10 internasjonale studier som på ulike måter har berørt spørsmålet om effekter av familieråd. I alt 8 studier er fra Nord-Amerika, mens de 2 siste er fra Norden⁸. Flere av studiene omhandler minoritetsgrupper, og familieråd har vært undersøkt både for hjemmeboende og plasserte barn i alle aldre. Det har ikke kommet fram at det er noen saksområder som familieråd egner seg dårlig for, og det synes som at de fleste studiene omhandler alvorlige saker. Vi har funnet 7 studier med overveiende positive utfall av

⁸ Selv om New Zealand er et foregangsland for implementering av familieråd er det etter vår kjennskap fremdeles ingen internasjonalt publiserte oppfølgings- eller effektstudier herfra, om hvordan det går med barna etter familierådet (se for eksempel Levine, 2000).

familieråd sammenlignet med andre beslutningsmetoder og prosedyre, og 3 studier med mer blandete eller nøytrale utfall.

Den metodiske kvaliteten av studiene er varierende. Av studiene med positive utfall er det bare to som vurderes å være av metodisk tilfredsstillende kvalitet (Wang et al., 2012; Weigensberg et al., 2009), mens av studiene med blandete eller nøytrale utfall vurderes alle tre å ivareta viktige metodekrav for effektmålinger (Berzin et al., 2008; McCrae & Fusco, 2010; Sundell & Vinnerljung, 2004). Den største metodiske utfordringen synes å være kravet om sammenlignbare kontrollgrupper og kontroll for gruppeforskjeller. Selv om alle inkluderte studiene gjør bruk av sammenligningsgrupper, er det bare en enkelt studie som har gjennomført en randomisert, kontrollert studie (Berzin, 2006; Berzin et al., 2008). Det synes å være en tendens til at studier av nyere dato har gjort bruk av mer avanserte studiedesign og analysemetoder enn de tidligste implementeringsstudiene, noe som virker rimelig ut fra startvansker med å få nok familierådssaker til evalueringene. Det synes også å være slik at nyere og mer metodisk sterke studier har dratt nytte av større, populasjonsbaserte eller nasjonalt representative utvalg.

Utfallsmål i studiene har nær sammenheng med problemstillingene, og synes i de fleste tilfeller å være relevante, konkrete og målbare. F.eks. måles antall og type plasseringer, tid under omsorg o.l. for å kunne besvare problemstillinger vedrørende familieråds effekter på plasseringer og tilbakeføringer. Både saksdokument, bostedsregister og barnevernstatistikk har blitt brukt som underlagsmateriale. Når det gjelder målinger av overgrep og mishandling har dette blitt gjort på flere måter; f.eks. ved bruk av sjekklister for mishandling, meldingsinnhold vurdert av saksbehandlerne og meldingsfrekvenser. Det påpekes at relevante sjekklister for mishandling vil ha en større troverdighet enn saksbehandlers vurdering av alvorlighetsgrad i den enkelte sak. For vurdering av barnas fungering og tilpasning vises til intervju med foreldre, men i den ene studien dette gjelder framgår det ikke om det har vært brukt standardiserte kartleggingsinstrument, noe som ville være en styrke.

Tidsperiode for registrering av utfall varierer fra 9 måneder til 5 år, men de fleste studiene har en oppfølgingstid på 2-3 år. I forhold til spørsmålet om «langvarige» virkninger av familieråd kan dette være noe uklart, og for studiene med kortest oppfølgingstid vet vi ikke hvordan det går med barna på enda lengre sikt. I den grad en mener at familieråd kan ha en langvarig virkning på situasjonen i familien eller for barnas fungering vil det være av stor betydning med oppfølgingsundersøkelser over lengre tidsperioder.

Hvilken effekt har familieråd på plasseringer utenfor hjemmet?

Et av de viktigste temaene i forskningsgjennomgangen har vært spørsmål som berører familieråds mulige innvirkning på plasseringer utenfor hjemmet. Dette gjelder spørsmål om forebygging av plasseringer, varighet og stabilitet i plasseringer, bruk av offentlige versus private plasseringsalternativ o.l. I de amerikanske studiene har et hovedspørsmål vært om familieråd fører til redusert bruk av offentlige fosterhjem, både som midlertidig og varig løsning for barna. I denne sammenheng er det viktig å være klar over at skillet mellom offentlige og private plasseringer er annerledes i Amerika enn i Norge. Slektsplasseringer, formynderskap og lignende private plasseringer er ikke underlagt det offentlige fosterhjemssystemet i Amerika, noe som innebærer at de heller ikke mottar den samme støtten hverken faglig eller økonomisk (Crampton & Jackson, 2007). Det er også et skille når det gjelder synet på hvilket omsorgsalternativ som er det beste eller verste. I amerikansk sammenheng er omsorgsalternativene rangert fra det mest ønskelige som er oppvekst hos foreldre, deretter plassering hos slektninger/nettverk, adopsjon og til det minst ønskelige som er offentlig omsorg (Barber & Delfabbro, 2005; Forrester, Goodman, Cocker, Binnie, & Jensch, 2009). Selv om økt bruk av slektsfosterhjem og adopsjon av yngre barn anbefales også i Norge (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013; Barnevernpanelets rapport, 2011), så ses ikke offentlige fosterhjem som et dårlig og lite ønskelig alternativ for plassering.

Et samstemt hovedfunn fra både metodisk sterke og svakere studier er at familieråd fører til økt bruk av slektsplasseringer, både som alternativ til plassering i offentlige fosterhjem og ved tilbakeføring fra offentlig omsorg, samtidig som bruken av offentlige fosterhjem og adopsjoner blir redusert (Crampton & Jackson, 2007; Pennell et al., 2010; Sheets et al., 2009; Wang et al., 2012). Flere av de samme studiene viser også at familieråd gir større sannsynlighet for tilbakeføring til egen familie. Om og i hvilken grad familieråd kan forebygge plasseringer utenfor hjemmet og/eller gi mer stabile plasseringer er ikke direkte undersøkt i de aktuelle studiene. En av de metodisk sterke studiene har imidlertid undersøkt stabilitet i omsorgssituasjonen hos plasserte barn, målt ved antall flyttinger i løpet av en 2-årsperiode. Selv ved kontroll for varigheten av plasseringen ble det ikke funnet noen effekt av familieråd (Berzin et al., 2008).

For varigheten av offentlige omsorg er det sprikende funn, et par studier har konkludert med at familierådssaker blir raskere tilbakeført enn andre saker (Pennell et al., 2010; Sheets et al., 2009), mens en studie har funnet at familieråd ikke har noen effekt på varigheten av plasseringen (Wang et al., 2012). For tilbakeføring fra offentlig omsorg er det

viktig å være klar over at dette i amerikansk forstand både kan være tilbakeføring til familie, slekt og adopsjon, som alle er «private» omsorgsalternativ som vanligvis innebærer oppheving av omsorgsvedtak.

Varigheten av barnevernets innsats for hjemmeboende barn er ikke direkte behandlet i noen studier, men funn fra den norske studien kan tyde på en redusert offentlig innsats over tid, ved at langt flere av sammenligningsbarna enn familierådsbarna hadde tiltak fra barnevernet på oppfølgingstidspunktet (Falck & Clausen, 2006). Disse funnene må imidlertid tolkes forsiktig, da studien har metodiske svakheter.

Kan familieråd redusere mishandling og overgrep mot barn?

En annen svært viktig problemstilling er om familieråd kan redusere mishandling og overgrep mot barn. Denne og lignende problemstillinger har vært behandlet i flere av studiene, både ved spørsmål om reduksjon av alvorlighetsgrad i sakene (Falck & Clausen, 2006) og ved et mer overordnet spørsmål om barns trygghet (Berzin, 2006; Berzin et al., 2008). Funnene er imidlertid motstridende, fra en halvering av rapporterte tilfeller av mishandling og overgrep (Pennell & Burford, 2000) til ingen forskjell (Berzin, 2006; Berzin et al., 2008) og til øke i rapporterte mishandlingstilfeller (Sundell & Vinnerljung, 2004). Funnene om økte tilfeller av mishandling/overgrep i den svenske studien må i utgangspunktet betraktes som negative, men sett på bakgrunn av disse meldingene oftere kom fra familienettverket kan det være en indikasjon på at tilliten til barnevernet var økt etter familierådet, og at barna slik sett var i en tryggere situasjon ved at nettverket rapporterte mishandlingen. Den norske studien rapporterte om reduksjon i alvorlighetsgraden av sakene vurdert av saksbehandlerne (Falck & Clausen, 2006). Funn om at langt færre familierådsbarn enn sammenligningsbarn hadde tiltak fra barnevernet på oppfølgingstidspunktet støtter opp under vurderingen av at sakene var blitt mindre alvorlige. At familierådssakene i utgangspunktet hadde høyere alvorlighetsgrad enn sammenligningssakene gjør at funnene vurderes som ekstra positive. Ifølge forskerne var en forklaring til at familierådssakene hadde færre tiltak fra barnevernet, knyttet til støtte i familienettverket. Om denne støtten varte ved utover oppfølgingstidspunktet ett år etter familierådet er uvisst.

Er det etniske forskjeller i bruk av familieråd?

En problemstilling som flere amerikanske studier er opptatt av gjelder mulige etniske forskjeller ved bruk av familieråd. Dette har sammenheng med at minoritetsgrupper er kraftig overrepresentert blant barn under offentlig omsorg, noe som også var et viktig utgangspunkt

for metodens opprinnelse på New Zealand. I Norge er fokus på minoritetsgrupper i barnevernet av noe nyere dato (Holm-Hansen, Haaland, & Myrvold, 2007). Selv om det relativt sett også her er flere barn med innvandrerbakgrunn enn etnisk norske barn som mottar tiltak fra barnevernet (Kalve & Dyrhaug, 2011), vet vi ikke hvordan dette er når det gjelder bruken av familieråd.

I en amerikansk representativ survey (McCrae & Fusco, 2010) ble det ikke funnet noen forskjell i den totale bruken av familieråd mellom hvite og afro-amerikanere, men familieråd ble likevel brukt noe ulikt for de ulike gruppene. For hvite ble familieråd oftest brukt ved ulike typer fosterhjems plasseringer, mens for afro-amerikanere ble det oftere brukt i psykiske vansker hos barna og når sosialarbeideren var farget. Et tankekors var at familieråd sjeldnere ble brukt for afro-amerikanere i saker med samarbeidsproblem, ved tidligere rapporter om mishandling og ved seksuelle overgrep. En annen studie fant at familieråd hadde en effekt for tilbakeføring til familiene, særlig for spanskættede og afro-amerikanske barn og i mindre grad for anglo-amerikanske barn (Sheets et al., 2009). Et par andre studier har inkludert hele utvalg av minoritetsfamilier, men har ikke sammenlignet funnene med andre befolkningsgrupper (Crampton & Jackson, 2007; Pennell & Burford, 2000).

Andre mulige effekter av familieråd

For hjemmeboende barn har det vært stilt spørsmål om bruk av familieråd kan bidra til at barn og familier får lettere tilgang til hjelpetjenester utenom barnevernet. En metodisk sterk studie har rapportert at barn og familier som hadde deltatt i familieråd oftere ble henvist til eller satt i kontakt med ulike rådgivningstjenester, særlig innen psykisk helsevern og rusbehandling (Weigensberg et al., 2009). På oppfølgingstidspunktet 3 år seinere var det imidlertid ingen forskjell lenger, noe forfatterne antydte kunne ha sammenheng med kort oppfølgingstid i familierådssakene.

Den norske studien undersøkte relasjonen mellom barnevernet og familiene, og om familieråd førte til en økt felles forståelse av barnets situasjon (Falck & Clausen, 2006). Relasjonen var overveiende positiv i de fleste sakene både på første og andre måletidspunkt for begge gruppene, mens det var en tendens til redusert felles forståelse i sammenligningssakene over tid. At det kun ble gjennomført enkle analyser gjør at det ikke er mulig å vite om familieråd kan ha hatt noen betydning i denne sammenheng.

En siste problemstilling som bare i liten grad er berørt i forskningsgjennomgangen er om familieråd har noen virkning på barns fungering og tilpasning. Problemstillingen er undersøkt i en studie (Sheets et al., 2009), der foreldrene til et mindre utvalg barn ble

intervjuet om barnas psykiske helse, trivsel, skolefungering o.l. Det ble funnet at barn som ble plassert hos slektninger fungerte bedre enn de som ble plassert i offentlige fosterhjem, men pga. enkle analyser kan ikke studien si noe om dette skyldes familieråd eller andre forhold. Det går heller ikke fram om det ble brukt standardiserte kartleggingsinstrument for å undersøke barnas fungering, noe som ville vært en metodisk styrke.

5.3 Oppsummering av forskningsgjennomgangen

Uavhengig av hvilke funn som er gjort for de enkelte problemsstillingene er det viktig å konstatere at forskningsbelegget om mulige effekter av familieråd er tynt, og at videre forskning trengs både for å bekrefte og avkrefte eksisterende funn og for å undersøke nye problemstillinger. I tillegg er det viktig å gjenta at de fleste studiene bygger på amerikanske forhold, som ikke automatisk er overførbare til en norsk kontekst. Med overnevnte forbehold, og basert på de metodisk sterkeste studiene, har vi likevel valgt å trekke noen konklusjoner fra forskningsgjennomgangen.

Konklusjoner:

- Familieråd øker sannsynligheten for plasseringer hos og tilbakeføringer til slekt, og reduserer sannsynligheten for offentlige plasseringer og adopsjon.
- Familieråd øker sannsynligheten for tilbakeføring til familien.
- Familieråd gir lettere tilgang til hjelpetjenester utenom barnevernet på kort sikt, men ikke på lengre sikt.
- Familieråd blir brukt like ofte blant afro-amerikanere som blant hvite, men innbyrdes bruk er forskjellig.

Uklare funn eller manglende forskning:

- Det gis ikke entydige svar på om familieråd kan forebygge mishandling og overgrep.
- Det gis ikke entydige svar på om familieråd kan bidra til kortere varighet av plasseringer eller redusert behov for oppfølging fra barnevernet.
- Det er ikke funnet at familieråd fører til mer stabile plasseringer.
- Det mangler undersøkelser av om familieråd forebygger plasseringer utenfor hjemmet.
- Det mangler undersøkelser av familieråds effekt på barns fungering og trivsel.
- Det mangler undersøkelser av familieråds betydning for langvarig støtte fra nettverket, og for kommunikasjon og samhandling mellom familien og barnevernet.

Tabell 1. Internasjonale utfalls- og sammenligningsstudier ved bruk av familieråd, noen hovedfunn.

Studier med positive utfall:

Land/stat	Problemstilling	Utvalg/Grupper	Utfallsmaal/ målemetode	Tidsperiode	Hovedfunn	Metodevurdering	Referanse
Canada: Newfoundland og Labrador, 3 regioner, minoritiesfam.	Kan F-råd redusere vold mot barn og voksne?	32 saker F-råd, 31 saker vanlig saksbehandling (flest hj.boende)	Sjekkliste for mishandling, fra saksdok.	T1: 1 år før F-råd T2: 1 år etter F-råd	Mishandling halvert ved F- råd, øke for sml.saker	Ikke effektmåling, enkle analyser, ikke kontroll for ulikheter mellom gruppene	Pennel & Burford, 2000
Norge: nasjonal studie	Kan F-råd redusere alvorlighetsgrad og behov for tiltak fra bvn?	68 barn m/F-råd, 54 barn m/vanlig saksbehandling (flest hj.boende)	Saksbehandler vurdering og saksdokument	T1: rett etter F-råd T2: 1 år etter F-råd	Klar reduksjon i alvorlighet og færre tiltak fra bvn. ved F-råd	Ikke effektmåling, enkle analyser, ikke kontroll for ulikheter mellom gruppene	Falck & Clausen, 2006
USA: Michigan, minoritetsfam.	Kan F-råd redusere plassering i off. fosterhjem?	94 saker F-råd: 61 godkjent plan 33 ikke godkjent plan (hjemmeboende)	Type plassering: off. fosterhj., adopsj., slekt	2 år etter F-råd	F-råd med plan: oftere plassering hos slekt, uten plan: off. fosterhjem og adopsjon	Ikke effektmåling, enkle analyser, ikke kontroll for ulikheter mellom gruppene	Crampton & Jackson, 2007
USA: Texas, alle regioner	Sammenlign utfall ved bruk av F-råd og PPM (planmøter) etter plassering	468 F-råd 3598 PPM saker (permanency planning meeting)	Bosituasjon ved opphør av omsorg (fam., slekt, off. omsorg) og plasseringstid	Ved opphør av omsorg, men for kort prosj,periode til å få med alle barna	F-råd barn oftere tilbakeført til familie, og kortere plasseringer	Noe uklar metode, men mulig effekt av F-råd ved kontroll for gruppeforskjeller.	Sheets et al., 2009

Land/stat	Problemstilling	Utvalg/Grupper	Ufallsmål/ målemetode	Tidsperiode	Hovedfunn	Metodevurdering	Referanse
USA: nasjonal representativ survey (NSCAW)	Effekten av F-råd for tilgang til tjenester for hjemmeboende barn/foreldre i kontakt med bvn.	325 barn med F-råd sammenlignet med statistisk «matchet» kontrollgruppe, fra stort utvalg bvn.	Surveydata	T1 okt. 1999- des. 2000 T2: 3 år senere	T1: Ved F-råd: barn oftere henvisst til rådgivning, foreldre oftere psykisk hjelp T2: ingen forskjell lenger	Effektmåling. Kontroll for gruppeforskjeller ved statistisk «matchet» kontrollgruppe.	Weigensberg et al., 2009
USA: Washington DC	Sammenlign utfall i akutsaker med og uten bruk av F-råd før plasser.	1: Pre-F-råd*, 140 2: ikke-F-råd, 195 3: F-råd, 454 * før programstart	Type plassering Plasseringstid Bosted ved tilbakeføring	9-12 mnd. etter plassering (bare 30% tilbakeført)	Ved F-råd: oftere slekt, kortere tid, oftere tilbake til familie/slekt	Ikke effektmåling, enkle analyser, ikke kontroll for ulikheter mellom gruppene. Kort oppfølgingsperiode	Pennell et al., 2010
USA: Texas, populasjonsstudie	Å undersøke den unike effekten av F-råd etter plassering, for plasseringstid og type «varig» plassering el. tilbakeføring.	80690 barn plassert i minst 3 dager i perioden 2004-2009. 15% hadde hatt F-råd etter plassering.	Plasseringstid Bosted ved tilbakeføring	Prosjektperiode 2004-2009	F-råd ga økt sannsynlighet for tilbakefør. til familie og slekt, og redusert sannsynlighet for adopsjon. Ingen effekt på plasseringstid	Effektmåling med kontrollvariabler, avanserte flernivåanalyser (SEM modell)	Wang et al., 2012

Studier med blandete eller nøytrale utfall:

Land/stat	Problemstilling	Utvalg/Grupper	Utfalls mål/ målemetode	Tidsperiode	Hovedfunn	Metodevurdering	Referanse
Sverige: 10 kommuner	Kan F-råd bidra til å redusere meldinger, mis-handl/omsorgsv, øke meldinger fra fam.v/behov, øke slektsplass, avslutte saker raskere	66 saker F-råd, 104 saker vanlig saksbehandling fra <i>tilfeldig</i> utvalg	Saksbehandler (spørreskjema) og saksdok. Bostedsregister	3 år etter prosjektstart	Positive og negative utfall for F-råd, men liten eller ingen effekt av F-råd ved kontroll for grp.forskj. (0%-7% forkl.)	Effektmåling. Multivariate analyser med kontroll for gruppeforskjeller.	Sundell & Vinnerljung 2004
USA: California, 2 distrikt, ulike modeller	Effekten av F-råd på trygghet, stabilitet og henleggelse/ tilbakeføring	<i>Fresno</i> : 101 barn med F-råd, 61 kontrollbarn, hjemmeboende. <i>Riverside</i> : 105 barn med F-råd, 58 kontrollbarn, plasserte	Saksdokument: nye meldinger, tal og type plasseringer	T1 des. 2000 T2 des. 2002	Ingen effekt på noen av utfallsmålene i noen av distriktene	2 RCT studier blant familier som samtykket i F-råd. Effektmåling med kontrollvariabler, avanserte fleknivåanalyser, (SEM modell)	Berzin et al., 2008
USA: nasjonal representativ survey (NSCAW)	Undersøke etniske forskj. i bruk av F-råd	4128 barn, 1598 hvite og 2240 afro-amerikanske	Surveydata	T1: okt. 1999 - des 2000 T2: 1 år etter	Ingen effekt på etnisitet alene, men innbyrdes gr.forskjeller	Effektmåling. Bi- og multivariate analyser av stort, repr. utvalg	McCrae & Fusco, 2010

6. Familierådets oppdrag og handlingsplaner

Dette kapitlet tar først for seg hvilke spørsmål familierådet får seg forelagt, hva som er familierådets oppdrag og hvordan oppdraget blir utarbeidet. Handlingsplanen som familierådet skal utarbeide, er svaret på oppdraget og er kanskje det mest konkrete som kommer ut av et familieråd. Hva sier forskningen om innholdet i handlingsplanene, om hvilken type hjelp som mobiliseres, og om ansvarsdelingen mellom familiemedlemmer og det offentlige. Et siste vesentlig spørsmål er om handlingsplanene blir gjennomført.

6.1 Hvilke oppdrag gis familieråd/ hvilke type problemer skal familieråd løse?

Et viktig element i familierådsmodellen er utarbeiding av spørsmål som familierådet skal finne løsninger på, - familierådets oppdrag. Det er vanligvis barneverntjenesten som foreslår familieråd og som dermed også har en mening om hvilke spørsmål det vil være ønskelig å legge fram for familierådet. Oppdraget og spørsmålene skal imidlertid utarbeides i samarbeid med de som spørsmålene omhandler; oftest barnets omsorgspersoner og barnet selv (se kapittel 2).

Basert på litteraturgjennomgangen er det få studier eller erfaringsoppsummeringer som gir en konkret presentasjon av hva som er tema i familierådenes oppdrag. Uten at det er systematisk gjort rede for, går det i mange av studiene fra USA fram at spørsmålet dreier seg om hvor barnet eller ungdommen skal bo. Det kan være i forbindelse med at barnet er midlertidig plassert og det skal finnes en mer permanent løsning, eller det kan være i forbindelse med at barnet skal hjemføres etter å ha vært plassert (se for eksempel Shore, Wirth, Cahn, & Gunderson, 2002; Velen & Devine, 2005). De studiene som redegjør mest inngående for familierådenes oppdrag, er de tre største nordiske studiene, og av disse den svenske i særdeleshet.

Sundell og Hæggmann (1999) fant at oppdragene til 71 familieråd kunne fordeles på seks tema. Det vanligste var spørsmål om avlastning til barn (62 %) eller foreldre (61 %). Hvor barnet skulle bo, var tema i ca. halvparten av familierådene. Øvrige tema var barnets skolegang (24 %), foreldrenes rusmisbruk (13 %) og barnets rusmisbruk (7 %). Totalt var barnets situasjon tema i 86 % og foreldrene tema i 68 % av oppdragene. Graden av konkretisering varierte betydelig. Det samme gjorde antallet spørsmålstillinger familierådet ble stilt overfor. Fra den norske studien (Falck, 2006) rapporteres det ikke like eksplisitt om hvilke spørsmål familierådene skulle besvare, men det vises til saksbehandlernes opplysninger om problematikken i sakene. Vel halvparten av sakene gjaldt ulike behov i familien, vel en

sjettedel dreide seg om bekymring for barnets omsorgssituasjon eller ungdommens atferdsvansker. Blant øvrige problemområder var konflikter mellom de voksne som gikk ut over barna, et sentralt tema (Havnen, 2006).

Basert på intervju med saksbehandlerne i den norske studien, konstaterte Hyrve (2006) at det å formulere gode og håndterlige spørsmål til familierådet er et klart forbedringsområde. Det samme trekkes fram i den danske studien (Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002). Her peker man på utfordringen det er for sosialarbeiderne å redusere de mange og sammensatte problemstillingene som preger sakene, til én eller noen få spørsmålstillinger. I tillegg kommer at spørsmålene skal formuleres i samarbeid med familien, i et presist og forståelig språk og uten å legge føringer for løsningene. Løfsnes (2002) beskriver erfaringer fra et utviklingsprosjekt, hvor en gjennom prosjektperioden hadde prøvd forskjellige grader av konkretisering av spørsmålene. Konklusjonen var at spørsmålene til familierådet ikke måtte være for detaljerte, at mer åpne spørsmål ga større mulighet for deltakerne i familierådet til å finne løsninger.

Mer overordnet berører dette spørsmålet i hvilken grad barnevernmyndighetene reelt overlater til familienettverket å finne gode løsninger på barnets og familiens vansker. I den anglo-amerikanske litteraturen er det flere forskere som mener å ha funnet eksempler på at saksbehandlere / barnevernet gjennom formulering av familierådets oppdrag har laget svært trange rammer for familiens innflytelse i saken beslutninger (Holland & O'Neill, 2006; Merkel-Holguin, 2004; Nixon, 1999). De mener at familierådets handlingsrom langt på vei ble begrenset til å gi legitimitet til myndighetenes vurderinger.

Et relevant spørsmål er dermed i hvilken grad foreldre / barn mener at spørsmålene til familierådet er de «riktige». I den danske studien ble dette spørsmålet stilt til barnas omsorgspersoner, og 86 % av disse mente at spørsmålene til familierådet var de riktige spørsmålene.

6.2 Handlingsplanene

Det kan være ulike meninger om hva som er å anse som relevante utfallsmål for familieråd (se f.eks. Crampton & Jackson, 2007). De fleste som behandler dette spørsmålet, peker imidlertid på handlingsplanen som familierådet produserer som et vesentlig, om enn kortsiktig, resultat (immediate outcome) av familieråd (Anderson & Whalen, 2005; Hudson, 1996). Flere spørsmål aktualiseres:

Utarbeider den utvidete familien en handlingsplan som blir godkjent? Bli handlingsplanene satt ut i livet og fulgt opp? Fører tiltakene og handlingene i planene til at

problemene som ble framlagt for familierådet blir løst? Dette er noen av de sentrale spørsmålene som vi omhandler her. I tillegg vil vi formidle hva som er framkommet når det gjelder handlingsplanenes innhold.

I mer enn ni av ti tilfeller resulterer familierådet i en godkjent handlingsplan

Enkeltstudier og forskningsoversikter rapporterer at den utvidete familien utarbeider en handlingsplan som barnevernsmyndighetene finner å kunne godkjenne i mellom 90 og 100 % av familierådene (se for eksempel Barnsdale & Walker, 2007; Marsh & Crow, 1998; Merkel-Holguín, 2003). At det bare er unntaksvis at forslaget fra den utvidete familien ikke godkjennes, tilsier at familieråd er en effektiv måte å komme fram til innsatser og tiltak som barnevernet mener kan imøtekomme det som er problematisk i barnets situasjon.

Det er imidlertid verd å merke seg at det ikke er uvanlig at det foretas justeringer i planen etter at del 2 av familierådet er avsluttet eller etter at hele familierådsmøtet er avsluttet (se f.eks. Lupton & Nixon, 1999). Det kan dreie seg om: viktige avklaringer og konkretiseringer; at familien er blitt enig i hovedlinjene, men ikke har skrevet planen ferdig; at familien overlater til barnevernsrepresentanten å konkretisere deres oppgaver; at saksbehandler trenger godkjenning fra overordnet på barnevernets ytelser; eller at innsatser fra andre tjenester må avklares (Havnen, 2006; Hyrve, 2006; Marsh & Crow, 1998; Sundell & Hæggman, 1999). Lupton & Nixon (1999) som er opptatt av familiens eierforhold til planen, mener slike prosesser innebærer muligheter for tjenestene til å påvirke planene og at de dermed kan redusere familiens kontroll over hva som kommer ut av familierådet.

Omre og Schjelderup (2009) har lignende refleksjoner. De var observatører i elleve familieråd (som ble gjennomført i perioden 2004-2006) og merket seg at det i alle disse familierådene var koordinatoren som førte handlingsplanen i pennen etter at familien hadde fremlagt planen muntlig. Denne framgangsmåten ga rom for koordinatoren til å omformulere, tilføye, konkretisere og presisere innholdet med egne ord (s.154). Forfatterne viser til at det har en viktig egenverdi at det er familien som formulerer handlingsplanen ved at det bidrar til at familien opplever beslutningene og løsningene som sine egne.

Connolly (2006a) har gjennom fokusgruppeintervjuer innhentet erfaringer fra svært erfarne koordinatører i New Zealand. Et av budskapene fra koordinatorene er at familierådet kan ha vært verdifullt også i de tilfeller der familien ikke har klart å bli enig om en plan. I mange tilfeller vil det også i disse møtene ha funnet sted en prosess som legger grunnlag for en ny kommunikasjon og dynamikk i familiesystemet.

Innholdet i handlingsplanene

En av styrkene ved familieråd som ofte trekkes frem, er at de utløser ressurser i familie og nettverk, samt kreativitet og ønske om å være til hjelp, som tradisjonelle framgangsmåter ikke ville fått frem. Hvem som i handlingsplanene får ansvar for hjelp og innsatser og hva denne hjelpen består av, er derfor sentrale spørsmål.

Vi har funnet fire studier som har analysert innholdet i handlingsplanene, studier fra henholdsvis Sverige, England, USA og Norge. Den norske studien (Figenschow, 2006) er minst utfyllende om innholdet, men gjør en interessant sammenligning mellom handlingsplaner og tiltaksplaner (se nedenfor). De utenlandske studiene baserer seg på familieråd avholdt på slutten av 90-tallet, alle knyttet til begynnende implementering av familieråd. Dette kan i noen grad svekke relevansen i forhold til dagens norske praksis. Vi vil særlig referere til den svenske studien fordi den er mest relevant for norske forhold, for eksempel relatert til den generelle ansvarfordeling mellom det private / familien og det offentlige.

Hjelp fra familien eller det offentlige?

Sundell og Hæggmann (1999) har studert innholdet i 71 handlingsplaner som omhandler 105 barn. I 86 % av handlingsplanene inngikk en eller annen hjelp fra familien. Sosialtjenesten (inkl. barnevern) skulle yte hjelp i 78 % av sakene, mens andre instanser var tiltenkt ansvar i 42 % av sakene. Det klart vanligste var at *både* familien og sosialtjenesten skulle stå for hjelpen, og det var bare i seks av de 71 handlingsplanene hjelp kun skulle gis av familien.

Marsh og Crow (1998) gjorde lignende funn i sin engelske studie av 74 handlingsplaner. Med unntak av fem saker, inneholdt alle planene hjelp fra den utvidete familien. Like ofte forekom det hjelp fra sosialtjenesten. Marsh og Crow sammenlignet handlingsplanene med beslutninger og tiltak i andre barnevernssaker, og fant blant annet at handlingsplanene i større grad involverte andre tjenester (særlig innenfor helse og utdanning). Slike tjenester var involvert i to tredeler av planene. På den bakgrunnen mener forfatterne at familierådene klarte å fange opp flere sider av barnets behov enn det myndighetene gjorde gjennom «vanlige» saksprosesser.

I den amerikanske studien ble planer fra 57 familieråd vedrørende 114 barn analysert (Shore et al., 2002). I alle planene var det minst en innsats familien var ansvarlige for. Et flertall av barna i denne studien var plassert utenfor hjemmet på tidspunktet for familierådet. Dette er trolig bakgrunnen for at behandling eller forebygging av rus hos foreldrene inngikk i et flertall av planene (61 %). Enda vanligere (80 %) var det med psykisk helsehjelp.

Figenschow (2006) sammenlignet 50 handlingsplaner fra den norske studien med tiltaksplanene i 50 sammenligningssaker (se omtale av denne studien og utvalget saker i kapittel 5 Falck, 2006). Hun registrerte hvorvidt hjelpen ble ytt av barnevernet eller familien / nettverket, men rapporterer ikke i hvilken grad andre tjenester var tillagt ansvar for hjelp. Som i de andre studiene, var det også her vanligst at handlingsplanene inkluderte innsatser både fra nettverket og fra det offentlige, men i 30 % av sakene var alle innsatsene fra nettverket.

Handlingsplanene fra de norske familierådene synes i noe mindre grad å omfatte offentlige tiltak enn det en finner i de utenlandske studiene. En mulig forklaring på denne forskjellen kan være ulikheter ved måten barnevernets oppgaver er organisert på. Norge er det eneste av de studerte landene som har en barneverntjeneste som også har ansvar for hjelpetiltak. I de andre landene er hjelpetiltak til utsatte barn og familier en del av sosialtjenestenes ansvar. Disse sosialtjenestene har imidlertid også ansvar for et bredere utvalg tiltak for en bredere målgruppe og kan muligens med det også ha flere offentlige tiltak å spille på, også i familierådssaker.

Når det gjelder ansvarsfordelingen mellom det private og det offentlige, konkluderer Marsh og Crow (1998) med at handlingsplanene de har studert, bør berolige dem som har vært bekymret for at familieråd vil medføre at familien kun vil ordne opp på egenhånd og stenge ute offentlig involvering. På den motsatte side, bemerker de, indikerer handlingsplanene heller ikke at familieråd medfører at familien vil erstatte og spare profesjonell hjelp, slik enkelte kunne håpe.

Hvilken type hjelp?

Avlastning til foreldrene og støtte til foreldre og/eller barn framstår som den vanligste hjelpen i alle studiene (den norske studien går ikke nærmere inn på hvilken type hjelp). Sundell og Hægmann (1999) rapporterer at det var kun sju av de 71 handlingsplanene som ikke omhandlet slike innsatser, og den aller vanligste typen hjelp både fra offentlige tjenester og fra familiemedlemmer, var ulike former for støttesamtaler og rådgiving. Marsh og Crow (1998) rapporterer lignende funn, men i enda større grad praktisk hjelp kombinert med støtte og oppfølging fra familiemedlemmer, som for eksempel kjøring, hjelp til å rydde opp i økonomien eller i huset eller barnepass for kortere eller litt lengre tid.

Etter støtte og avlastning var det hjelp til barnets skolegang og behandling av eller kontroll med rusmisbruk som var det vanligste i de svenske sakene. Sundell og Hægmann (1999) viser til at det selvfølgelig er en sammenheng mellom hvilken hjelp som ytes og hvilke spørsmål familierådet blir bedt om å ta stilling til, men de registrerte at familien i sitt møte til

dels omformulerte og ofte utvidet oppdraget slik de fant det hensiktsmessig. De fant dermed at det var vanlig med relativt dårlig sammenheng mellom handlingsplanenes innhold og spørsmålstillingene (s.91). De fant også at innholdet og konkretiseringsnivået varierte betydelig i de 71 handlingsplanene. Manglende konkretisering er noe det rapporteres om i flere studier (Figenschow, 2006; Havnen, 2006; Mortensen, 2007; Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002).

Tilfredshet med planene

Hva synes deltakerne i familierådet om planene en har kommet fram til? Dette er et spørsmål som inngår i flere rapporter og evalueringsstudier. Samlet er funnet at et stort flertall av så vel foreldre, barn, øvrige familiemedlemmer og barnevernsarbeidere er fornøyd eller meget fornøyd med handlingsplanen som familierådet ender opp med.

Sundell og Häggmann (1999) ba alle familiemedlemmer om å fylle ut et spørreskjema ved avslutning av familierådet. 460 (65 %) svarte, og 85 % av dem var fornøyde med den handlingsplanen familierådet var kommet fram til.

Hansen og Hansen (2003) fulgte opp rapporteringen fra den danske utprøving av familieråd (Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002), og samlet data fra spørreskjema og intervju knyttet til 65 familieråd avholdt i 2001-2002. I spørreskjemaundersøkelsen svarte 76 % av foreldrene at de mener barna fikk en bedre handlingsplan ved hjelp av familieråd enn det de ellers ville fått. 72 % av øvrige familiemedlemmer mente at familierådet hadde kommet fram til en tilfredsstillende eller meget tilfredsstillende løsning på problemene. 81 % av saksbehandlerne svarte ja på at handlingsplanen hadde gitt et bedre tilbud totalt sett.

Fra de engelske pilotprosjektene fant Marsh og Crow (1998) tilsvarende tall ved at 80 % av 109 familiemedlemmer var positive til den planen som familierådet hadde kommet fram til. Når Havnen (2006) fant en noe mindre tilfredshet blant de 79 foreldre som ble intervjuet i den norske evalueringsstudien, kan det henge sammen med at intervjuet foregikk noen uker etter at familierådet var avholdt. I løpet av disse ukene hadde noen av foreldre rukket å erfare at enkelte familiemedlemmer ikke hadde fulgt opp det de lovet eller at barnevernet hadde redusert omfanget av den hjelpen som var nedfelt i planen. På direkte spørsmål om foreldrene trodde handlingsplanen ville bli gjennomført, svarte 62 % ja, 29 % «tja, kanskje noen av tiltakene», mens 9 % svarte nei.

Det som både sosialarbeidere (Hansen & Hansen, 2003; Hyrve, 2006; Marsh & Crow, 1998), og foreldre (Havnen, 2006) oppfatter som særlig positivt i handlingsplanene, er den kreativitet og det uttrykk for å ville stille opp som familienettverket fremviser.

Når sosialarbeidere / barnevernsansatte var mindre fornøyd med handlingsplanen, var dette knyttet til at de var usikre på om familien hadde tatt situasjonen tilstrekkelig på alvor og om løsningene derfor var tilstrekkelige (Hyrve, 2006; Marsh & Crow, 1998). Funnene kan indikere at barnevernets ansatte, forpliktet på prinsippene i familierådsmodellen, godtar familiens handlingsplaner også i tilfeller hvor de vurderer at den ikke er robust nok.

Barns oppfatninger av handlingsplanen

Både i den norske (Omre & Schjelderup, 2009) og danske (Mortensen, 2007) delen av det nordiske prosjektet om familieråd sett fra barnas perspektiv, ble barna bedt om å svare på spørsmål om handlingsplanen. Barna i begge landene, til sammen 18 barn, var i stor grad fornøyd med handlingsplanene. De hadde dessuten tiltro til at planen vil fungere. Dette var deres oppfatning til tross for at de bare i begrenset grad hadde deltatt i utforming av planen. Mortensen (2007) fant at for flere barn var det positivt at beslutningen om hjelp ble fattet i familierådet ved at deltakerne som var til stede var vitner til de avtaler som var inngått, noe som ville hjelpe både dem selv og de voksne til å holde seg til avtalene.

Horverak (2006) fant i sine intervjuer med 20 ungdommer (12-21 år), at ungdommene var mindre opptatt av handlingsplanen enn av andre mer prosessuelle og relasjonelle sider ved familierådet. Flere ungdommer uttrykte at handlingsplanen var noe de voksne utarbeidet og at de selv hadde lite innflytelse på innholdet i planene. Horverak finner i sitt materiale grunnlag for å hevde at familierådet for mange ungdommer har viktige seremonielle trekk (se kapittel 7.2). I en slik kontekst er avslutningen av familierådets møte hvor alle, inkludert ungdommen selv, skriver under handlingsplanen, en viktig seremoniell handling.

Gjennomføring av planene

Selv om en omforent og godkjent handlingsplan er et helt sentralt resultat av et familieråd, har handlingsplanen liten verdi dersom den ikke blir fulgt opp og satt ut i livet. Hvorvidt og i hvilken grad planen er gjennomført, er derfor et relevant resultatmål (Anderson & Whalen, 2005; Hudson, 1996).

Hvorvidt handlingsplanen er gjennomført, kan i følge Marsh og Crow (1998) vurderes på to måter. Den ene måten handler om de enkelte tiltakene i planen er utført. En annen måte er å vurdere om hovedintensjonen med planen er realisert. De mener selv at den siste vurderingsformen er best egnet fordi den tar høyde for at det i løpet av en del måneder kan skje endringer i familien som tilsier at hjelp i den form som ble nedfelt i planen bør erstattes av andre og like gode / bedre former for hjelp. De føyer videre til at hvis en ønsker å

sammenligne gjennomføring av planer fra familieråd med gjennomføring av det som er nedfelt i ordinære tiltaksplaner, er det sjelden man har denne form for informasjon tilgjengelig på et detaljert nok nivå.

I deres britiske studie (Marsh & Crow, 1998) var konklusjonen etter seks måneder at hovedintensjonen var realisert i høy grad i 75 % av de 78 planene de har kjennskap til. Dette var imidlertid ikke større grad av realisering enn det som gjaldt ved annen saksbehandling. I studier som har gjennomført oppfølgende datainnsamling og spurt deltakerne om deres mening om handlingsplanen på dette tidspunkt, er det grunn til å forvente at tilfredsheten med planen er mindre enn like etter familierådet. I tilknytning til implementering av familieråd i Utah, USA gjorde (Walton, Roby, Frandsen, & Davidson, 2004) en oppfølging ett år etter familierådet hvor hun intervjuet både saksbehandlere og familiemedlemmer involvert i 21 familieråd. 79 % av familiemedlemmene mente på dette tidspunktet at handlingsplanen var i tråd med barnets interesser, og alle saksbehandlerne, med unntak av to, mente at familieråd hadde vist seg å være egnet i saker som omhandlet mishandling og omsorgssvikt. Denne generelle tilslutningen til familieråd fra saksbehandlers side, ble opprettholdt til tross for at 43 % av saksbehandlerne mente at familien ikke hadde fulgt opp planen godt nok.

I en canadisk studie fant de lignende tendenser. Pennell og Burford (2000) intervjuet vel 100 familiemedlemmer som hadde deltatt i familieråd ca. ett år tidligere. Basert på deres opplysninger var det bare en femdel av informantene som mente handlingsplanen var fullt ut gjennomført. De fleste, ca. to tredeler, mente at planen var delvis gjennomført, de øvrige ni personene mente planen ikke var gjennomført i det hele tatt. Når en kom til spørsmålet om utbyttet av familieråd, var det imidlertid ikke noen forskjell mellom de som mente planen var helt eller delvis gjennomført. To tredeler av alle informantene mente familien hadde fått det bedre som et resultat av familierådet.

Manglende gjennomføring av handlingsplanene er like fullt den svakhet ved familierådsmodellen som oftest trekkes frem. I en amerikansk studie av Pennell (2005) der implementering sto i fokus, benyttet hun et skjema for å sjekke hvorvidt praksis var i overensstemmelse med viktige målsettinger og sentrale aspekter ved modellen. Skjemaet besto av 25 påstander, og 150 deltakere i 30 familieråd (hovedsakelig familiemedlemmer) fylte ut skjemaet. Utfyllingen viste at det var på oppfølging av handlingsplanen deltakerne mente deres erfaringer skilte seg mest fra det som var foreskrevet praksis.

I den svenske undersøkelsen (Sundell & Hægman, 1999) ble det foretatt oppfølgende telefonintervju med foreldre ca. 1,5 år etter familierådet. 36 foreldre, halvparten av det opprinnelige utvalget, deltok. 44 % av disse foreldrene mente den utvidete familien absolutt

ikke hadde fullt opp handlingsplanen. Like mange (44 %) mente sosialtjenesten (barnevernet) slett ikke hadde gjort det de skulle i følge planen.

Også i den norske evalueringsstudien ble foreldre telefonintervjuet på nytt (Havnen, 2006). Det skjedde ca. ett år etter familierådet var avholdt og omfattet 39 foreldre. Oppfølging og gjennomføring av handlingsplanen var et hovedtema i intervjuene. På det generelle spørsmålet om hvordan oppfølgingen hadde vært, svarte vel halvparten at den hadde vært god, både fra familienettverkets side (59 %) og barnevernets side (51 %). Flere foreldrene mente imidlertid at barnevernet hadde fulgt dårlig opp (23 %), enn at familien hadde fulgt dårlig opp (10 %). De øvrige oppfattet oppfølgingen som både/og.

I denne studien gjorde forskerne også en egen vurdering av hvordan planene var gjennomført. Datamaterialet var 47 handlingsplaner der man hadde opplysninger om innholdet i planen og gjennomføring etter ett år (Havnen, 2006). Delvis i tråd med Marsh og Crow (1998) (se over) valgte man å differensiere mellom vesentlige og mindre vesentlige tiltak. I tillegg ble sakene delt inn i ulike sakstyper (se s. 138-139). Totalt sett mente man at 47 % av planene var gjennomført i stor grad, 36 % i noen grad og 17 % i liten grad. Saker som omhandlet familiens ulike støttebehov og saker der hovedspørsmålet var hvor barnet skulle bo, hadde størst grad av gjennomføring, mens saker preget av ungdoms atferdsvansker og konflikter mellom foreldrene hadde lavere gjennomføring.

Berzin et al. (2008) rapporterer fra et amerikansk familierådsprosjekt i California (se for øvrig omtale i kapittel 5), og konkluderer med at «once conference plans were finalized, family members had difficulty completing plan tasks and maintaining momentum around these activities.» Dette er basert på hva 46 saksbehandlere og 14 omsorgspersoner formidlet seks til tolv måneder etter familieråd. En interessant nyansé i denne studien er at de tiltak som saksbehandlerne mente var viktigst for å imøtekomme familiens behov ble i større grad gjennomført enn de tiltak som var mindre viktige. Det skal også tas med at det i dette prosjektet ikke ble avholdt oppfølgende familieråd.

Som en følge av den utbredte erfaring at gjennomføring av handlingsplanene er en svakhet ved familierådsmodellen, opplyste Barnsdale og Walker (2007) at en i Kent på dette tidspunktet var i ferd med å forsøke en «implementeringsmodell» for å bøte på dette. Modellen innebar at en etter familierådet skulle etablere en kjernegruppe som skulle følge med på implementeringen av handlingsplanen. Denne gruppen skulle ledes av en fra den utvidete familien. Det har ikke vært mulig å spore opp erfaringer fra dette forsøket.

Som vi har påpekt andre steder i denne rapporten, er de fleste evalueringene foretatt av pilotprosjekt eller like etter at man har startet opp med familieråd. I det norske

evalueringsprosjektet (Havnen, 2006) refereres saksbehandlere som mener at de med noe mer erfaring vil kunne forbedre praksisen knyttet til familierådets ulike faser og roller, for eksempel når det gjelder å formulere oppdrag. Dette mente man ville kunne bedre muligheten for at handlingsplaner blir realisert i større grad. Få av de refererte studiene gir opplysninger om det er gjennomført oppfølgende familieråd. Oppfølgende familieråd er i dag vanlig praksis i norsk sammenheng (<http://www.bufetat.no/barnevern/familieraad/hvordan/>), begrunnet blant annet i at slike møter vil kunne øke sjansen for at de ulike involverte følger opp sine avtalte forpliktelser overfor barnet. Hvilken betydning for utfall i saken slike oppfølgende familieråd har, er et spørsmål som det trengs forskningsbasert kunnskap om.

Oppsummering av oppdrag og handlingsplaner

Utforming av oppdraget

- Det er lite kunnskap om familierådenes oppdrag og hvilke typer problemer som legges fram for familierådene.
- Oppdragene bør være klare, men ikke så spesifikke at de binder familiens kreativitet.
- I utformingen av oppdraget kan barnevernet regulere hvordan de overfører makt til familien.

Utarbeiding og godkjenning av handlingsplanen

- I mer enn ni av ti tilfeller resulterer familierådet i en handlingsplan som barnevernet godkjenner. I denne andelen inngår planer som justeres noe etter at familierådsmøtet avsluttes.
- Også i de få tilfellene der familien ikke klarer å utarbeide en handlingsplan sammen, kan familierådet gi utbytte, i form av ny kommunikasjon mellom familiemedlemmer.

Innhold og oppfølging av handlingsplanen

- Et stort flertall av handlingsplanene inkluderer både innsatser fra den utvidete familien og fra barnevernet / andre offentlige tjenester.
- Familieråd synes i mindre grad å innebære at offentlige innsatser erstattes, men i høy grad at de suppleres med innsatser fra familien og det private nettverket.
- Avlastning, praktisk hjelp, støtte og rådgiving er de vanligste innsatsene fra familien.
- Familiemedlemmer er i all hovedsak fornøyd med handlingsplanene.

- Barn og unge er også tilfredse med handlingsplanen, men de er mindre opptatt av den og mer opptatt av familierådets relasjonelle og prosessuelle sider.
- Dalende tilfredshet over tid på grunn av delvis manglende gjennomføring av handlingsplanens innhold. Dette gjelder like ofte offentlige som private aktører.
- Manglende gjennomføring av handlingsplanen reduserer ikke familiemedlemmenes positive evaluering av familierådsmodellen.

7. Erfaringer med familieråd

I dette kapitlet oppsummeres rapporteringer av erfaringer fra familieråd sett fra de ulike involverte aktørenes synsvinkel. Vi har delt inn kapitlet etter de ulike deltakergruppene, men har valgt å presentere erfaringer fra og med koordinatorene i eget kapittel (kapittel 8), begrunnet i koordinatorenes spesielle rolle. Framstillingen bygger på rapporterte intervjuundersøkelser og på surveyer (spørreskjema) som deltakerne har fylt ut, typisk i etterkant av avholdt familieråd. I noen studier har forskerne også foretatt observasjoner i familierådet. I tillegg til å formidle deltakernes erfaringer omtaler både studiene og vår framstilling deltakernes rolle, ofte basert på synspunkter fra andre deltakergrupper.

7.1. Foreldre og den utvidete families deltakelse og erfaringer

I introduksjonen til en av de siste artiklene som er publisert om foreldres erfaringer fra familieråd (Darlington, Healy, Yellowlees, & Bosly, 2012) heter det: *“While there has been limited research on FGC (Family Group Conference) outcomes, there has been considerable research on conference processes and participant experiences. Studies suggest that parents and family members are generally satisfied with their FGC experiences”* (s. 332).

Tilsvarende oppsummeringer av familiemedlemmers erfaringer finnes i en rekke oversiktsartikler om familieråd (se for eksempel Barnsdale & Walker, 2007; Crampton, 2007; Frost, Abram, & Burgess, 2013b; Huntsman, 2006; Merkel-Holguín, 2003). I denne gjennomgangen vil vi vise hvordan en er kommet fram til slike funn og vise hvilke faktorer ved familieråd som ulike studier har hatt fokus på. Vi vil særlig legge vekt på å presentere nordiske studier. De formidler erfaringer fra vår egen eller lignende fagpolitiske kontekst, og de er sjelden inkludert i internasjonale oversiktsartikler fordi de i liten grad er publisert engelskspråklig. Selv om det gjennomgående er et klart mindretall av foreldre og voksne familiemedlemmer som rapporterer negative erfaringer, vil vi også trekke fram disse. Dette gjøres for å gi et helhetlig bilde og fordi disse mindre positive erfaringer peker på mulige fallgruver og potensielle forbedringsområder i familierådspraksisen.

Tematisk handler delkapitlet om foreldre og andre voksne familiemedlemmers opplevelse av samhandling med de profesjonelle og særlig med barnevernet, før, under og etter familierådet. Herunder hvilke erfaringer de har når det gjelder egen deltakelse og innflytelse. Videre handler det om samhandling og kommunikasjon med andre familiemedlemmer og med koordinator. Avslutningsvis legges det vekt på samlede og nyanserte erfaringer og synspunkter på familieråd som møte- og kontaktform.

Når studier formidler erfaringer og synspunkter fra familiemedlemmene som har deltatt i familierådet, er det som regel klargjort om informantene er foreldre og/eller barn og/eller deltakere fra den utvidete familien. Enkelte studier omtaler imidlertid disse under ett. Mens den norske evalueringsstudien kun hadde foreldre som private informanter, inkluderer studiene som er gjennomført i Sverige og Danmark erfaringer og synspunkter også fra den utvidete familie. I de fleste tilfeller er foreldre og andre voksne familiemedlemmer temmelig samstemte, men der det rapporteres om forskjeller, vil de bli formidlet. Barns erfaringer og synspunkter presenteres i neste delkapittel.

Studiene som rapporterer foreldres og familiemedlemmers erfaringer har enten benyttet surveyer / spørreskjema eller intervju, eller de har kombinert disse metodene. Nedenfor følger en oversikt over forskningsdesignet i de studiene som det er henvist til i dette delkapitlet.

Tabell 2. Oversikt over refererte studier om foreldre og den utvidete families deltakelse og erfaringer.

Referanse	Hvor / når	Modell	Utvalg og metode
Sundell og Hægmann (1999)	Sverige, 1996-1998	Familieråd	Familieråd med 74 familier Spørreskjema utfylt av 460 personer fra familien / den utvidete familie (ca.65% av de som hadde vært til stede). Intervju med 36 foreldre
Havnen (2006)	Norge, 2004-2006	Familieråd	Telefonintervju med foreldre på to tidspunkt. T1: 79; T2 (ett år senere): 39
Hansen & Hansen (2003)	Danmark, 2000-2002	Familieråd	Familieråd med 65 familier. Spørreskjema fra 58 foreldre. Ukjent antall intervjuer
Morthorst Rasmussen & Hansen, 2002	Danmark, 2000-2001	Familieråd	Familieråd med 40 familier. Spørreskjema utfylt av 29 foreldre. Intervju med foreldre i 8 familier
Walton, E., & Roby, J. (2003) Walton, E., Roby, J., Frandsen, A., & Davidson, R. (2004)	Utah, USA, uklart, trolig 1999-2001	Familieråd (FGC) implementert med variasjoner	Familieråd med 21 familier Intervjuer med en forelder og en i den utvidete familie på to tidspunkt. T1: 37; T2 (ett år senere): 24
Lichtfield, M. M., Gatowski, S. I., & Dobbin, S. A. (2003)	Miami, USA 1999-2000	FDMC (Family Decision Making Conferences)	Spørreskjema til 53 foreldre og 81 medlemmer av den utvidete familie
Pennell og Burford (2000)	Canada, midten av 1990-tallet	Family Group Decision Making (FGDM),	32 familieråd Intervju med 115 voksne fra den umiddelbare eller utvidete familie vel ett år etter FGDM.
Velen, M., & Devine, L. (2005)	Arizona, USA, 2001-2003	FGDM «KINnections»	61 familieråd Spørreskjema fra 380 familiemedlemmer (barn utenom)
Titcomb, A., & LeCroy, C. (2003)	Arizona, USA, 2001-2002	FGDM	Spørreskjema til deltakere i familierådet, besvart av 672 familiemedlemmer. Intervju med et mindre utvalg familiemedlemmer
Sheets, J., Wittenstrom, K., Fong, R., James, J., Tecci, M., Baumann, D. J., & Rodriguez, C. (2009)	Texas, USA, 2003-2005	FGDM	Spørreskjema til deltakere i 200 familieråd: 303 foreldre og 636 familiemedlemmer Og til en sammenligningsgruppe: deltakere i 194 Permanency Planning Team (vanlig praksis): 121 foreldre og 50 familiemedlemmer
Quinnett, E., Harrison, R. S., & Jones, L. (2003)	San Diego, USA	Family Unity Meeting	28 FUM-møter 39 foreldre intervjuet før og etter møtet
Darlington, Y., Healy, K., Yellowlees, J., & Bosly, F. (2012)	Queensland, Australia, 2005-2010	Family Group Meetings (FGM)*	Intervju med 10 foreldre snarest mulig etter familierådet.

*Ingen barn deltok (de var under 8 år), få medlemmer av den utvidete familie og det ble sjelden benyttet familiens eget møte

Forberedelsen av familierådet

Bortsett fra de nordiske evalueringene er det i studier og rapporter referert lite til hvilke erfaringer de private deltakerne har fra forberedelsene til familierådet. I familierådslitteraturen er det imidlertid vanlig å understreke den betydningen arbeidet i forberedelsesfasen har for hvordan familierådet oppleves av deltakerne (Crampton, 2007; Frost et al., 2013a; Marsh & Crow, 1998).

Åtte av ti familiemedlemmer i den svenske studien (Sundell & Hæggman, 1999) og ni av ti foreldre i den danske studien (Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002) mente de hadde fått tilstrekkelig informasjon slik at de visste hva de gikk til når de tok imot tilbudet om familieråd. I begge studiene svarte ca. åtte av ti at de ikke opplevde seg presset til familieråd. I den norske studien ble det stilt et litt annet spørsmål, nemlig om hva foreldrene tenkte da familieråd ble forslått (Havnen, 2006). 70 % svarte at de var positive, 22 % var skeptiske, mens 8 % var negative. Det som særlig hadde betydning for om foreldrene var positive versus skeptiske / negative, var hvilket syn de hadde på å involvere slekten i sine problemer. I den danske studien var det 41 % av foreldrene som hadde betenkeligheter med å ta imot tilbudet om familieråd.

Walton og hennes kolleger (2004) som gjennomgående fant positive erfaringer hos familiemedlemmene, peker på at 29 % av dem ønsket de hadde vært bedre forberedt. Forskerne viser til at familierådsmodellens grunnidé om å involvere den utvidete familie i egne problemer og be dem om hjelp til å finne løsninger, kan oppleves fremmed for mange (hvite) amerikanere som lever i en kultur preget av en sterk individualistisk tankegang. Morris og Connolly (2012) peker på lignende utfordringer i samfunn der kjernefamilien er den sentrale enheten i samfunnsstrukturen.

Det er nesten alltid barnevernet eller en annen myndighet som foreslår å benytte familieråd for å finne løsninger på et barns situasjon. Samtidig er det en side ved modellen at det skal brukes tid på å utarbeide oppdraget eller spørsmålene til familierådet sammen med familien, i praksis betyr det oftest sammen med foreldrene. Fra det danske pilotprosjektet rapporterte 67 % av foreldrene at de var med på å formulere spørsmålene (Hansen & Hansen, 2003). En tredel var altså ikke delaktig i spørsmålsformuleringen. Like fullt svarte 81 % at de mente spørsmålene som familierådet skulle ta stilling til, var de riktige spørsmålene. I den norske evalueringen ble foreldrene spurt om de var enige med barnevernet om hva som var problemet. 79 % svarte bekreftende på det (Havnen, 2006).

Selve familierådsmøtet

Informasjon fra hjelpeapparatet

Et annet aspekt som ofte framheves, er måten informasjonen fra barnevern og andre tjenester presenteres i familierådets første del. Det legges for eksempel vekt på at deltakerne skal være kjent med innholdet på forhånd, og at informasjonen skal legges fram i et forståelig språk og i en ikke-dømmende form. Det er få studier som har spurt foreldre og øvrige deltakere om dette aspektet. I den norske evalueringen fant imidlertid Havnen (2006) at to tredeler av foreldrene mente at «det var greit» å høre framstillingen av saken fra representantene fra hjelpeapparatet. De øvrige fordelte seg mellom «både/og» og «det var tungt».

I en studie fra Miami, USA fant Lichtfield og medforfattere (Lichtfield, Gatowski, & Dobbin, 2003) at nesten alle foreldre (95 %) og nesten alle øvrige familiemedlemmer (97 %) mente familierådet totalt sett hadde bidratt til at de bedre forstod sosialarbeidernes bekymringer. De mente i like stor grad at sosialarbeiderne etter familierådet var bedre i stand til å forstå deres situasjon.

Samhandling i familien

Pennell og Burford (2000) intervjuet 115 deltakere fra den nære og utvidete familie ca. ett år etter at familierådet var gjennomført. Det som klart framsto som det viktigste ved familierådet, var samholdet som hadde oppstått mellom familiemedlemmene. Når det hadde gått bedre med barnet og familien i løpet av året som var gått, var det forsterkete eller gjenopprettete familiebånd som gjennomgående ble oppgitt som årsak.

Fra evalueringen av familieråd i Utah, USA (Walton et al., 2004) ble det også rapportert at familierådet hadde bidratt til bedre relasjoner og kommunikasjon i storfamilien. I familierådet hadde ni av ti familiemedlemmer opplevd at de andre i familien lyttet til det de hadde å si. Til tross for at familiens eget møte bare var praktisert i 4 av de 21 studerte familierådene, mente halvparten av familiemedlemmene at familierådet hadde hjulpet dem til å overvinne uheldige måter å samhandle på og like mange mente at de sannsynligvis ville holde egne familiemøter framover.

Også i den danske og svenske studien er det indikasjoner på at de fleste familieråd har vært preget av positiv kommunikasjon mellom familiemedlemmene. Sundell og Hæggmann (1999) fant at sju av ti foreldre og øvrige familiemedlemmer opplevde at deres meninger var viktige og at deres innsats i familierådet ble anerkjent av de andre familiemedlemmene.

I første del av den danske evalueringen (Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002) ble slike tema ytterligere belyst. Ni av ti foreldre karakteriserte stemningen i

familierådets private møte som god, og halvparten mente at storfamilien var kommet nærmere hverandre som et resultat av familierådet. 86 % av foreldrene mente etter familierådet at de hadde fått større mulighet for hjelp fra familien. Økt nærhet og forventninger om økt støtte ble bekreftet når deltakere fra den utvidete familie ble spurt.

Når 39 foreldre ble intervjuet ett år etter familierådet i den norske evalueringsstudien (Havnen, 2006) svarte vel halvparten at familierådet hadde ført til bedre kontakt med de familiemedlemmene som hadde vært til stede. Det var bare en av foreldrene som ga klart uttrykk for at kontakten hadde blitt dårligere.

Mulighet for myndiggjøring gjennom deltakelse og innflytelse

Et hovedsiktemål med familieråd er å redusere maktforskjellen mellom barnevernsmyndighetene og familien, å oppvurdere den kunnskap og de ressurser familien besitter og å gi foreldre og barn økt tro på at de ved hjelp av støtte fra sitt nettverk kan gjøre noe med sin egen situasjon (se for eksempel Lupton & Nixon, 1999).

For å undersøke om slike målsettinger oppnås, stilles foreldre og familiemedlemmer i mange evalueringer spørsmål om de ble lyttet til i familierådet, om møtet var preget av familiens stemme mer enn de profesjonelles stemme, og om de opplevde at de selv hadde hatt innflytelse på utfallet, det vil si den planen som ble utarbeidet. Slike tema finner vi særlig i amerikanske evalueringer fra slutten av 90-tallet / begynnelsen av 2000-tallet. For eksempel svarte 98 % av foreldre og familiemedlemmer i en studie fra Miami (Lichtfield et al., 2003) at de hadde spilt en viktig rolle i utarbeidningen av planen og nesten like mange (89 %) at de var en viktig del av løsningen for familien.

I Velen og Devine (2005) sin studie fra Arizona ble 655 deltakere bedt om å ta stilling til følgende påstander: «Jeg opplevde at dette var familiens møte»; «Jeg hadde noe jeg skulle sagt når det gjaldt planen som ble utarbeidet», og «Planen vi utviklet imøtekom mine bekymringer for barnet». 95-97 % av deltakere bekreftet disse påstandene.

I en tidligere evalueringsstudie fra samme delstat ble både familiemedlemmene (n=670) og saksbehandler / koordinator (n=232) bedt om å svare på spørsmålet: Hvem mener du hadde størst innflytelse på planen som ble utarbeidet? (Titcomb & LeCroy, 2003). Blant begge respondentgrupper var det et flertall som mente at familien hadde størst innflytelse (henholdsvis 56 og 62 prosent). Kun 4 % av familiemedlemmene og 3 % av de profesjonelle mente at de profesjonelle hadde størst innflytelse, mens de øvrige mente at begge parter hadde hatt like stor innflytelse.

Walton og kolleger (2004) benytter empowerment-begrepet i evalueringen, og de formidler at et flertall av familiemedlemmene (59 %) «felt empowered» (s.11), for eksempel gjennom at deres meninger var lyttet til, ved at familierådet ga dem et redskap til å løse problemer eller gjennom styrkede familierelasjoner.

Også i den danske evalueringen er empowerment eller maktdimensjonen aktualisert. Hansen og Hansen (2003) fant at et flertall av foreldrene formidlet at deres avmakt i forhold til myndighetene var redusert. Det var opplevelse av psykologisk støtte fra familienettverket som var den viktigste grunnen til dette. 70 % av foreldrene mente de hadde større mulighet for å få den hjelp de mente de behøvde, og 42 % mente at de generelt sto sterkere i forhold til barnevernmyndighetene / sosialforvaltningen.

Foreldres samhandling med barnevernet på kortere og lengre sikt

De positive erfaringene som formidles fra foreldre og øvrige familiemedlemmer står delvis i kontrast til det som ofte ellers formidles av brukeres erfaring fra samhandling med barnevernet. I sin undersøkelse fra Texas sammenlignet Sheets og medforskere (2009) erfaringer fra familieråd med erfaringer fra «vanlig praksis». I begge tilfeller dreide det som om barn som var plassert utenfor hjemmet og hvor det var aktuelt å utarbeide en mer langsiktig omsorgsplan. «Vanlig praksis» som en sammenlignet med, var Permanency Planning Meeting (PPM) som vanligvis ble holdt innen 45 dager etter plasseringen. Fra 300 familieråd svarte 303 foreldre og 636 familiemedlemmer på et spørreskjema og tilsvarende 121 foreldre og 50 familiemedlemmer fra 194 PPM-møter. Foreldre og familiemedlemmer som hadde deltatt i familieråd var signifikant mer tilfredse enn de som hadde deltatt i vanlige PPM-møter. Det gjaldt i forhold til å ha blitt forklart hensikten med møtet og hva som var forventet av dem, å få delta aktivt og ha innflytelse i møtet, og i forhold til om den utarbeidede planen ivaretok det de syntes var viktig for familien og barnet.

En annen amerikansk studie fant imidlertid ikke signifikante sammenhenger mellom det å ha hatt familieråd og det å ha mer positive erfaringer fra kontakten med barnevernet (McCrae & Fusco, 2010). Studien baserte seg imidlertid på en annen type data enn studien til Sheets og kolleger, nemlig på data fra «the National Survey of Child and Adolescent Well-being (NSCAW)» som inkluderer barn som har vært undersøkt vedrørende mishandling og/eller omsorgssvikt. Foreldre / omsorgsgivere til over 4000 barn var intervjuet blant annet om deres erfaringer med barnevernet; om de ble lyttet til av saksbehandlerne og behandlet rettferdig og med respekt, om hvor godt saksbehandleren forsto deres situasjon og informerte om barnevernet, samt om de hadde tilstrekkelig kontakt med saksbehandleren, var involvert i

beslutningene og fikk tilstrekkelig tid til å få til endringer. Ti prosent av foreldrene hadde deltatt i Family Group Decision Making (FGDM). Det innebærer at de ikke nødvendigvis hadde deltatt i familieråd slik vi kjenner det i Norge, men i ulike varianter av modellen (se kapittel 4). Når en sammenlignet svarene fra disse foreldrene med de øvrige, var det altså ingen forskjeller i favør av FGDM, med unntak av spørsmålet om de hadde tilstrekkelig tid til endringer. Forfatterne understreker at dette ikke er en direkte evaluering av familieråd eller FGDM, men at den viser at det å ha deltatt i denne typen møter ikke er tilstrekkelig til å overvinne hindringer i samhandlingen mellom foreldre og barnevern på mer generell basis og over tid.

De nordiske evalueringene har ikke på samme måte som de refererte studiene, studert familienes samhandling og kontakt med barnevernet ved å sammenligne familieråd med annen / vanlig saksbehandling. I den norske studien ble imidlertid saksbehandlere stilt spørsmål om relasjonen til foreldrene, både i familierådssakene og i sammenligningssakene (Falck & Clausen, 2006). I begge gruppene karakteriserte saksbehandlerne relasjonen som god, både rett etter og ett år etter familierådet.

Koordinatoren som en viktig person for familiemedlemmene

Et trekk som går igjen når en etterspør foreldre og øvrige familiemedlemmers erfaringer, er den vesentlige betydningen koordinatoren har for hvordan familierådet blir opplevd. Sundell og Hægmann (1999) viser for eksempel at det var ett spørsmål familiemedlemmer var enige om, uavhengig om de gjennomgående hadde positive opplever eller mer negative opplevelser med familieråd, og det var at koordinatoren hadde opptrådt nøytralt. Morthorst Rasmussen (2002) skriver at koordinatoren var svært viktig for foreldrene og at 93 % av dem var meget fornøyd med henne / ham. Lignende konklusjoner finner en i en rekke andre studier (se for eksempel Darlington et al., 2012; Marsh & Crow, 1998). Vi omtaler koordinatorens rolle nærmere i kapittel 8.

Nyanser i foreldrenes positive erfaringer

Til tross for at et stort flertall av foreldre og voksne familiemedlemmer uttrykker positive erfaringer fra familieråd, er det også viktig å merke seg de mer nyanserte eller direkte negative erfaringene fra mindretallet. I den første rapporten fra den danske evalueringstudien, peker Mortholt Rasmussen (2002) på at en fjerdedel av familiemedlemmene følte seg presset til å delta i familierådet, at 29 % av foreldrene mente de ikke hadde vært med på å formulere spørsmålene til familierådet og at 28 % av foreldrene

opplevde at personer som kunne være viktige for å avhjelpe problemene ikke deltok i familierådet.

Den ferskeste studien av foreldres erfaringer vi har fanget opp, formidler funn fra delstaten Queensland i Australia (Darlington et al., 2012; Healy, Darlington, & Yellowlees, 2012). Studien omfatter observasjoner fra 11 familierådsmøter og intervju med 10 foreldre, og som forskerne selv skriver, viser studien mer differensierte erfaringer enn det en vanligvis finner i forskningslitteraturen. Det er viktig å merke seg at møtene som evalueres ikke er familieråd i sin opprinnelige form, men Family Group Meetings (FGM). FGM er lovpålagt i Queensland i saker der det er fare for at barn utsettes for omsorgssvikt eller mishandling. I sakene som inngår i studien var barna i alderen 0-8 år, og ingen barn deltok på møtene. Det var dessuten et begrenset antall familiemedlemmer til stede, og kun i ett møte hadde familien egen privat tid uten profesjonelle til stede. Fra observasjonene rapporterer Healy og kolleger (2012) flere forhold som begrenset familiens deltakelse og innflytelse. Det gjaldt manglende forberedelse av foreldre og familiemedlemmer og store variasjoner når det gjaldt hvordan formålet med møtet og deltakernes roller ble forklart. Videre var det store variasjoner når det gjaldt hvordan deltakerne ble presentert og introdusert for hverandre ved starten av møtet, og i de fleste møtene inntok de profesjonelle en dominerende rolle.

I intervjuene ble foreldrene også bedt om å gi sin skåre på en skala vedrørende fire tema: «Koordinatoren behandlet meg med respekt»; «De profesjonelle hørte på min mening om hva som var best for min familie»; «Min mening ble tatt hensyn til i planen»; og «Beslutningene som ble tatt på møtet var riktige beslutninger for mitt barn». Alt i alt var det tre av de ti foreldrene som hadde overveiende positive erfaringer, fire som hadde både positive og negative erfaringer, og tre som hadde overveiende negative erfaringer. Som vi har antydnet foran, var det koordinatorens respektfulle behandling som fikk størst tilslutning. De fleste foreldrene opplevde seg også respektert av sin saksbehandler. Respekten kom til uttrykk gjennom en klar og direkte kommunikasjonsstil uten en fordømmende holdning, og ved at det ikke ble benyttet et språk preget av fagsjargong. Lavest skåre og mest negative erfaringer hadde foreldrene når det gjaldt å bli lyttet til og ha en innflytelse på beslutningene. Flere opplevde at spørsmålene var avgjort på forhånd og at deres synspunkter ikke var av spesiell interesse.

Selv om det er viktig å merke seg at møteformen som her er studert på flere måter avviker fra familierådsmodellen, kan de mer sammensatte eller direkte negative funnene i denne studien understøtte viktige holdepunkter i familierådsmodellen, slik også forskerne poengterer. For eksempel at både profesjonelle og deltakere var godt forberedt og innforstått

med det spesielle ved modellen, at det var en overvekt av personer fra familie og nettverk og at det ble gjennomført familiens eget møte i familierådet.

Foreldrenes oppfatninger av familieråd – samlet sett

Til tross for nyanseringer viser vår litteraturgjennomgang, i likhet med andres, at et stort flertall av foreldre, på tvers av studier, formidler positive erfaringer og synspunkter når det gjelder familieråd. Sundell og Hæggmann (1999) rapporterer at to tredeler av samtlige 460 familiemedlemmer (inkludert foreldre) i den svenske evalueringsstudien kun hadde positive opplevelser og at bare seks prosent kun hadde negative opplevelser. Det var gjennomgående slik at deltakerne hadde samme opplevelse til alle de forskjellige aspekter ved familierådet. Som nevnt foran; det eneste som skilte seg ut var at nesten alle, uansett opplevelse for øvrig, opplevde at koordinatoren opptrådte nøytralt.

I mange studier har man spurt foreldre og andre familiemedlemmer om de mente familieråd var en egnet fremgangsmåte i den aktuelle situasjonen. Ett år etter familierådet svarte 79 % av foreldrene i den norske evalueringsstudien bekreftende på dette (Havnen, 2006). Tilsvarende svarte for eksempel 76 % i den danske evalueringen (Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002) og 99 % i evalueringen fra Miami (Lichtfield et al., 2003) at familieråd var en god måte å finne løsninger på.

Foreldrene i den norske evalueringen ble både like etter og ett år etter familierådet spurt om de ville anbefale familieråd til andre. Deres svar var overveiende positivt, og enda mer positivt ett år etter (92 % ja, absolutt) enn like etter (84 % ja absolutt) familierådet. I den svenske studien svarte 72 % av de som ble spurt ett år etter familierådet, at de kunne tenke seg et nytt familieråd.

I enkelte studier er det gitt en sammenfatning av det som framstår som særlig viktig ved familieråd i følge foreldre og øvrige voksne familiemedlemmer. For eksempel foretok Lichtfield og kolleger (2003) en logistisk regresjonsanalyse av evalueringsdata fra 134 foreldre og familiemedlemmer og identifisere følgende faktorer som signifikant var relatert til positivt utbytte av familierådene: opplevelse av gruppesamhold i familierådet, mulighet for ytre sin mening og det å være involvert i å løse problemene. Quinnett og kolleger (2003) fant at foreldre (n = 39) særlig verdsette: muligheten til å samle familien, en kommunikasjonsform preget av åpenhet og vilje til å lytte, familiens bidrag når det gjaldt å utarbeide planer og konkrete mål og opplevelsen av sosial støtte som denne møteformen utviklet.

Til slutt i dette kapitlet vil vi vise til den norske evalueringsstudien igjen. I intervjuene med foreldrene ble de avslutningsvis bedt om å trekke fram det mest positive med familieråd,

men også hvilke ulemper de så med modellen (Havnen, 2006). Mange foreldre så ikke noen spesielle ulemper, men de som ble nevnt, tas med her:

- Familieråd er et egnet forum for å snakke om viktige ting, når møtet er godt forberedt og alle er innforstått med hensikten og sine roller.
- Familieråd hjelper til å ha fokus på barna. Samtidig kan det i noen tilfelle være uheldig for barnet å delta.
- Familierådet innebar en styrking av nettverket og bedre kontakt med far og fars familie. Likeledes var det viktig med den mulighet for økt forståelse og respekt fra viktige personer i nettverket som familierådet ga. Som ulempe var det noen som pekte på faren for konflikt mellom familiemedlemmene og det ubehagelige i å synliggjøre problemene for familien.
- Familierådet utløste forpliktende støtte og hjelp fra familien, og hjelp fra familien ble oppfattet som bedre enn hjelp fra barnevernet. Det negative var hvis man opplevde det som press å delta og å påta seg oppgaver. Likeledes at handlingsplanen ikke ble fulgt opp.
- Familierådet var regissert av dyktige fagpersoner med ansvar både for forberedelse og gjennomføring. For enkelte av dem som hadde et konfliktfylt forhold til barnevernet, var det imidlertid en ulempe at det var barnevernet som hadde regien.

Oppsummering av foreldre og øvrige voksne familiemedlemmers erfaringer

Når foreldre og andre voksne familiemedlemmer spørres om erfaringer med og synspunkter på familieråd, er et overveiende flertall positive. Dette gjelder på tvers av geografi, i hovedsak også på tvers av hvilken familierådsmodell som er benyttet. Familieråd bidro til:

- Bedre relasjoner og kommunikasjon mellom familiemedlemmer med økt samhold og styrkede familieband som konsekvens.
- Økt innflytelse på beslutninger, opplevelse av redusert avmakt og å bli behandlet med respekt.
- Økt mulighet for at de selv og familiemedlemmer kan bidra til å løse problemene.

Det mangler imidlertid forskning på om slike konsekvenser av familieråd vedvarer over tid. I den grad negative erfaringer ble rapportert, var det knyttet til:

- Skepsis mot å involvere øvrig familie i ens problemer.

- Manglende forberedelse og informasjon om hva familieråd innebar.
- Manglende oppfølging av handlingsplanen.

7.2 Barns deltakelse og erfaringer

I den tidlige litteraturen om familieråd ble det viet lite oppmerksomhet til barns deltakelse og rolle. Man benyttet begrepet «familien» som en helhetlig og enhetlig størrelse, med fare for å på den måten overse ulike posisjoner og interesser for eksempel mellom barn og foreldre, slik Lupton & Nixon (1999) peker på.

Parallelt med at den første implementering av familieråd i Norden fant sted, var det en økende interesse innen barnevernfeltet og -forskningen for barnets posisjon i sakshåndteringen og økt forståelse for at barn i større grad bør kunne være aktør i sin egen sak (Sandbæk, 2002). Sundell og Hæggmann (1999) introduserte barneperspektivet som en femte hjørnestein i familierådsmodellen (se kapittel 2), og senere er det ikke minst norske og nordiske forskere som har studert barns deltakelse i og erfaringer med familieråd.

I dette kapitlet presenterer vi studier som har sett på praksis når det gjelder barnas deltakelse i familieråd; hvor vanlig det er at barn deltar og hvilke faktorer som har betydning for om deltakelse finner sted. Vi presenterer videre faktorer som påvirker opplevelsen av å delta og hva barn formidler om utbytte av familieråd. Hvorvidt barn alltid skal delta og rollen til barnets støtteperson tematiseres også.

Studier om barns deltakelse er i hovedsak basert på intervjuer med barn og unge, i noen grad supplert med observasjoner fra familieråd. Det innebærer at funnene baserer seg på små utvalg, men at de også fanger opp nyanser i erfaringer og synspunkter. Et nordisk prosjekt som inkluderer og sammenfatter enkeltstudier i alle de nordiske landene (se Heino, 2009), er et sentralt bidrag. I tillegg skal det nevnes at det i Norge er levert to doktorgrader med barn og unges deltakelse i familieråd som tema (Horverak, 2006; Strandbu, 2007). Når det videre i dette kapitlet refereres til barns synspunkter og erfaringer, baserer presentasjonen seg først og fremst på følgende studier:

Tabell 3. Oversikt over refererte studier om barns deltakelse og erfaringer.

Referanse	Hvor og når	Metode og utvalg *	Alder
Lupton, C., & Nixon, P. (1999)	England	Intervju med 19 ungdommer	
Dalrymple, J. (2002)	England, 1998-1999	Intervju med 10 barn	6 – 13 år
Bell, M., & Wilson, K. (2006)	England, 1. halvdel av 2000-tallet	Utgangspunkt: 20 familieråd Spørreskjema: 15 barn Intervju: 9	6 - 16 år
Holland, S., & O'Neill, S. (2006)	Wales,	Intervju med 25 barn én mnd. etter FR og med 13 av dem 6 mnd. senere, inkl. utfylling av SDQ	6 - 18 år
Horverak, S. (2006)	Norge og Danmark -2005	Intervju med 20 ungdommer, 9 fra Danmark, 11 fra Norge. 18 hadde deltatt på FR.	12 – 21 år
Strandbu, A. (2007; 2008)	Norge 2002-2005	Utgangspunkt: 7 familieråd. Intervju med barna på to tidspunkt: ca. to uker og 6-12 mnd. etter FR. Feltarbeid / observasjon i tilknytning til familierådene. Intervju med 6 støttepersoner.	8 – 16 år
Mortensen, B. (2007)**	Danmark, 2004-2006	Intervju med 10 barn på 4 tidspunkt. Observasjon i FR, herunder i den private del i 5 FR og 1 oppfølgende FR.	11 - 16 år
Heino, T. (2009)**	Finland, i hovedsak i 2005	Utgangspunkt: 4 familieråd, 7 barn. Observasjon i FR, inkludert den private del i 3 FR og 3 oppfølgende FR.	7 – 17 år
Omre, C., & Schjelderup, L. E. (2009)**	Norge	Utgangspunkt: 7 familieråd. Intervju med 11 barn på 4 tidspunkt. Observasjon, inkludert privat del i alle FR, også oppfølgende, totalt 13 FR.	7 - 15 år

* I tillegg til metodene som her er nevnt, ble det i flere av studiene foretatt intervjuer også med andre involverte, som f.eks. foreldre, saksbehandler og koordinator. Også saksdokumenter ble gjennomgått i enkelte studier.

** Disse studiene er en del av det nordiske prosjektet om «Familieråd fra et barneperspektiv», oppsummert i Heino (2009). I de fleste sakene som inngikk i disse studiene ble det gjennomført fire intervju med hvert barn: 1) like før FR; 2) innen en mnd. etter; 3) etter seks mnd. eller innen en mnd. etter oppfølgende FR; 4) ett år etter FR.

Hvor vanlig er det at barnet deltar i familieråd?

Internasjonalt synes det som om praksis er svært varierende med hensyn til om barnet deltar i familierådene. Dette var konklusjonen i Nixon og kollegers survey (Nixon et al., 2005) (se kapittel 4). I surveyen var et stort flertall av respondentene fra USA, slik at hyppigheten av barns deltakelse som denne rapporten formidler, ikke er dekkende for norske forhold. Et flertall av respondentene rapporterte at de praktiserte begrensninger for barns deltakelse. Begrensningene var først og fremst knyttet til barnets alder og forståelse og / eller til innholdet i spørsmålene eller situasjonene som familierådet skulle håndtere. Nixon og kolleger fant at det sjelden eksisterte formelle retningslinjer for når barn skal / ikke skal delta, men at dette først og fremst var gjenstand for vurdering av de som organiserer familierådet, i noen grad av foreldrene og i liten grad av barnet selv.

I sin rapportering fra fire pilotprosjekter med familieråd i England og Wales på midten av 90-tallet, så Marsh & Crow (1998) på barns deltakelse i 80 familieråd som vedrørte 99 barn. Når de sammenlignet disse dataene med studier av «vanlige» møter i barnevernet (for eksempel “child protection conferences”), var barna oftere til stede i familierådene. Blant de som var over 10 år, var alle blitt invitert. Fire ønsket ikke å delta.

Det er få norske data om hvor ofte barn deltar i familierådet. I den nasjonale evalueringen av familieråd (Falck, 2006) viser tallene at 73 % av de 120 barna som familierådene omhandlet var til stede på hele eller deler av familierådet, 64 % av barna under 10 år og 82 % av barna over 10 år (Havnen, 2006). Barn under fem år var like ofte til stede som barn i alderen 5-9 år. Basert på foreldrenes opplysninger var det mange barn under 10 år som bare var med på deler av møtet, mens dette gjaldt få av de eldre barna / ungdommene.

Undersøkelsen til Sundell og Hægmann (1999) fant tilsvarende andel deltakelse blant 111 barn i 74 familieråd, som i den norske studien. Deltakelsen var imidlertid større for barna som var 10 år eller eldre (90 %), mens det var noe mindre deltakelse (40 %) for de som var yngre. Den danske evalueringsstudien fra slutten av 90-tallet (Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002) viste omtrent tilsvarende tall som den svenske studien. Det eksisterer ikke sammenlignbare tall fra «vanlig praksis» i barnevernet i Norge, Sverige og Danmark fra samme tidsperiode. Men ut fra den generelle mangel på involvering av barn i barnevernsaker som for eksempel Sandbæk (2002) rapporterte om fra den tiden, kan en anta at familieråd, i Norden som i England (Marsh og Crow, 1999), bidro til større barnedeltakelse i barnevernets saksbehandling.

Bør barnet alltid delta i familieråd?

Økt vektlegging av barneperspektivet og barns mulighet for å være aktør i egen sak, tilsier at barn i enda større grad og kanskje alltid, bør være inkludert i familierådet. Fra de første evalueringsstudiene av familieråd rapporterer Marsh og Crow (1998) at holdningen til så å si alle koordinatorene og sosialarbeidere var at barn og unge skal ha anledning til å delta. Det var imidlertid visse forskjeller mellom dem. Sosialarbeiderne mente at det var visse familieråd hvor barna ikke burde delta, på grunn av konflikter i familien eller fare for at de kunne oppleve seg avvist. Koordinatorne mente på sin side, at det i slike tilfeller var deres oppgave å sikre at det som foregikk i familierådet ikke gikk utover barnet, og at det var deres oppgave å sikre at alle deltakerne fokuserte på barnets situasjon og behov.

Sammenfattet kan det sies at forskere trekker ulike konklusjoner fra sine studier. Ryburn og Atherton (1996) mener at barna alltid kan være til stede i familieråd, og Omre og

Schjelderup (2009) fant ut fra sitt forskningsmateriale (intervjuer og observasjoner) ingen grunner til å utelukke barnet. Andre forskere ser mer nyansert på dette (se for eksempel Bell & Wilson, 2006; Dalrymple, 2002; Strandbu, 2007). Skivenes og Strandbu (2005) har forsket på temaet barns deltakelse, blant annet basert på data fra familieråd. De mener at en må gi deltakelsesbegrepet et klarere innhold og skisserer fire elementer i en modell for barns deltakelse: 1) at barnet gis informasjon og hjelp til meningsdanning, 2) at barnet gis mulighet for å kunne uttrykke egne meninger, 4) at barnets meninger inkluderes i beslutningsgrunnlaget, og 5) at beslutninger blir forklart for barnet, barnet gis mulighet til å reagere og blir deltakende i gjennomføringen av beslutningene (les mer om barneperspektivet i Strandbu, 2007; Strandbu, 2011). Elementene kan relateres til de ulike fasene av familierådet fra forarbeid, gjennomføring til etterarbeid og oppfølging. Strandbu (2007) mener at spørsmål om ja eller nei til barns deltakelse i familieråd må omformuleres til et spørsmål om hvordan barn skal delta, og at deltakelse kan skje både med og uten direkte tilstedeværelse.

Hvilke forhold påvirker barnets mulighet for deltakelse og positive erfaringer?

Intervjuer med barna i det nordiske prosjektet indikerer at de aller fleste barna er informert og trukket med i forberedelse av familierådet (Heino, 2009). De hadde imidlertid hatt liten eller ingen medvirkning i utarbeidelse av spørsmål til familierådet, men både de norske og danske barna mente at spørsmålene var viktige og riktige (Mortensen, 2007; Omre & Schjelderup, 2009). Fra den norske delstudien rapporteres det at barna var blitt spurt når det gjaldt hvem som skulle være deres støtteperson under familierådet, mens de i liten grad hadde hatt innflytelse på hvem andre som skulle inviteres (Omre og Schjelderup, 2009).

I oppsummeringen fra det nordiske prosjektet (Heino, 2009) pekes det på betydningen av at barnet på forhånd får snakke med barnevernsarbeideren som skal legge fram saken i møtets første del. Barnet bør kunne vite hva barnevernsarbeideren vil si, men også kunne gi innspill til fremstillingen ved å få uttrykke sine synspunkter om sin egen situasjon og hva de ønsker skal skje. Med andre ord er det ikke bare koordinatoren som bør snakke med barnet i denne forberedende fasen.

Basert på barn og unges uttalte erfaringer og basert på observasjoner i familierådene, fremhever flere forskere betydningen av at de voksne deltakerne i familierådet er innforstått med ideen og målsettingene for familierådet. Det dreier seg ikke minst om det overordnede hensynet om å holde barnet i fokus og ivareta barnet. Når det gjelder det som skjer i den første delen av familierådet, peker flere på det problematiske ved at representanter fra andre tjenester ofte ikke er like kjent med familierådsmodellen som barnevernets representanter. Det

er betydningsfullt hvordan lærere og andre profesjonelle omtaler barna; at omtalen er realistisk, men ikke ensidig negativ, at den får fram barnets / den unges sterke sider og formidler tro på at positive endringer kan skje, og at den formidler at barna er viktige for dem og ikke bare en byrde (Heino, 2009; Holland & O'Neill, 2006; Horverak, 2006; Omre & Schjelderup, 2009). Det er også viktig at de profesjonelle benytter et språk som er forståelig for barna, og at de snakker til barna og ikke om barna (Horverak, 2006; Heino, 2009).

På samme måte som de profesjonelles forberedelse og forståelse er betydningsfull i familierådets første del, er det i det private møtet vesentlig at familiemedlemmene er innforstått med fokus på barnet og oppmerksom på hvordan dette fokuset uttrykker seg. Det er vesentlig for barna at de ikke utelukkende opplever seg selv som kilde til problemer og som personer det er knyttet bekymring til (Heino, 2009; Holland & O'Neill, 2006). Holland og O'Neill rapporterer at mange i deres utvalg hadde motsatt erfaring, noe som var svært viktig og positivt for dem. På samme måte oppsummerer Horverak (2006) fra intervjuene med 20 ungdommer at deltakerne i det private møtet er i stand til å diskutere situasjonen uten å krenke ungdommene.

Som tidligere antydnet, er et spørsmål knyttet til barns deltakelse i familieråd hvilke konsekvenser det kan ha for barnet at konflikter mellom voksne familiemedlemmer får utspille seg i den private delen av familierådet. Gjennomgående i rapporter og evalueringer formidles det at slike konflikter forekommer i enkelte eller i mange familieråd. Strandbu (2007) skriver at konflikter mellom foreldrene var en del av grunnlaget for familierådet i fem av sju familieråd. Både Strandbu (2007), Horverak (2006) og Holland og O'Neill (2006) rapporterer om enkelte familieråd hvor høyt konfliktnivå preget barnets / ungdommens opplevelse av familierådet negativt, og hvor de opplevde seg marginalisert i et møte som de var fortalt skulle dreie seg om dem (Holland & O'Neill, 2006, p. 109).

Fra det nordiske prosjektet, som er ett av få der forskerne har vært observatører i den private delen av familierådet, fremheves betydningen av atmosfæren som preger denne fasen. Omre og Schjelderup (2009) skriver at både intervjuer med barna og deres observasjoner tilsier at barna «har vært i en atmosfære av omsorg» (s.155). Først og fremst basert på egne observasjoner mener de at familierådet i alle sakene hadde innslag av forsoning, tilgivelse og større forståelse mellom familiemedlemmene. Lignende funn ble gjort i den finske delen av prosjektet. Det var vanlig at de tilstedeværende, inkludert barnet, opplevde at det kunne være spenninger mellom enkeltpersoner, men at det likevel først og fremst var en atmosfære preget av omsorg som var mest fremtredende (Heino, 2009). Flere forskere i det nordiske prosjektet

var overrasket over hvordan det private nettverket var i stand til å balansere konflikter internt i familien.

Holland og O'Neill (2006) fant at enkelte ungdommer i familierådet fikk enda en erfaring med at familien ikke var i stand til å ivareta dem, og at de uttrykte dette som en opplevelse av ensomhet. Her er det viktig å merke seg at bare et mindretall av de 23 intervjuede ungdommene hadde en egen utpekt støtteperson. Mer vanlig var det likevel at ungdommene hadde en motsatt opplevelse, en opplevelse av «togetherness» i familie og nettverk, noe som var en av de mest positive erfaringene de tok med seg fra familierådet (s.102).

Schjelderup og Omre (2009) observerte at de ni barna (10-15 år) i liten grad snakket selv, og at det gjaldt i alle familierådets faser. Samtidig var det mange voksne som ville snakke barnets sak, i enkelte familieråd var det nærmest konkurranse om å være barnets advokat. Få uttalelser fra barna tilsa ikke nødvendigvis at det var vanskelig for dem å ta ordet, i følge dem selv, men observasjonene viste at deres meninger ikke ble etterspurt i den grad forskerne forventet.

Barnas støtteperson

Etter norsk praksis er oppnevning av en særskilt støtteperson for barnet en fast del av familierådsmodellen (Strandbu, 2008). Det fremheves fra flere at dette er en viktig faktor for å sikre barn gode nok deltakermuligheter i familierådet. Dalrymple (2002) og Holland med kolleger (2005) peker på at maktbalansen mellom barn og voksne kan være like skjev innad i familien som i møtet mellom barnet og barnevernet eller andre myndigheter.

I studien som Dalrymple (2002) bygger på, hadde barna mulighet til å velge mellom en støtteperson som de kjente fra før eller en nøytral støtteperson som hadde fått opplæring i å støtte barn i vanskelige beslutningsprosesser. I 29 av 35 familieråd som omhandlet barn over fire år, valgte barna en nøytral støtteperson. Når disse barna ble intervjuet i ettertid, fant Dalrymple at de hadde opplevd større innflytelse gjennom familierådet enn hva de ellers var vant til, og at støttepersonen hadde formidlet deres mening i familierådet dersom de ikke ønsket å gjøre det selv. Strandbu (2007, 2008) intervjuet i sin undersøkelse både barn og barnets støttepersoner. Alle støttepersonene var fra barnets private nettverk, de hadde ingen kjennskap til familieråd fra før av, og de opplevde at det var knyttet mange utfordringer og stort ansvar til det å være støtteperson for barnet. Strandbu (2008) stiller på den bakgrunn spørsmål om støttepersoner fra nettverket har tilstrekkelig kompetanse, erfaring og styrke til å bistå barnet i prosessen.

Ut fra den informasjon vi har, er det pr. i dag ikke vanlig med nøytrale støttepersoner i Norge eller andre nordiske land. Fra det nordiske prosjektet understrekes imidlertid viktigheten av at den personen i det utvidete familienettverket som blir barnets støtteperson, ikke er for personlig involvert i familiens indre liv og eventuelle konflikter, og at vedkommende har fått god innføring i den rollen hun / han skal ha i familierådet (Heino, 2009).

Mortensen (2007) har i det danske delprosjektet viet støttepersonordningen spesiell oppmerksomhet, både i sine intervjuer med de ti barna (11-16 år da de ble intervjuet første gang) og i sine observasjoner. Hun framhever følgende funksjoner og kompetanser som viktig hos støttepersonen:

- det relasjonelle: Å gi barnet støtte, oppmerksomhet, hygge og være en stemme for de barna som trenger det.
- det prosessuelle: Sammen med koordinatoren å bidra til at deltakerne holder seg til fremtidsperspektivet.
- det diplomatiske: Å kunne balansere mellom barnas og andres, særlig foreldrenes holdninger og ønsker. Flere barn uttrykte at det var viktig at støttepersonen kunne være forholdsvis upartisk, selv om det betydde at hun/han av og til argumenterte imot dem (s. 90-91).

De danske barna ble spurt om støttepersonen bør være en del av familiens nettverk eller en mer profesjonell støtteperson. Barna hadde ikke noe reelt erfaringsmessig sammenligningsgrunnlag, men mente at det var viktig at det var en person som kjente barnets og familiens situasjon på forhånd og at det var en som de kunne treffe og snakke med senere (Mortensen, 2007). Det hadde bare unntaksvis vært kontakt mellom barnet og støttepersonen etter familierådet, i følge Mortensen. Men når det hadde vært slik kontakt, hadde støttepersonen vært viktig for barnet, for eksempel som en å henvende seg til hvis barnet ikke syntes planen fra familierådet ble fulgt opp.

Når Horverak (2006) oppsummerer erfaringene med støtteperson fra de 20 ungdommene han intervjuet, er konklusjonen at det viktigste for ungdommene ikke var å ha en talsperson som snakket på deres vegne, men en person som støttet dem, som de kunne diskutere med og som sikret at ungdommen ble hørt i familierådet. En økt vektlegging av støtte og mindre vekt på funksjonen som talsperson, kan ha sammenheng med at Horveraks utvalg er eldre (12-21 år) enn i andre studier.

Flere studier viser at barn har ulike behov for og ulike erfaringer med støttepersonen, og forskerne konstaterer at støttepersonen utformer sin rolle og utfører sine oppgaver på ulike måter (Dalrymple, 2002; Mortensen, 2007; Omre & Schjelderup, 2009; Strandbu, 2007). Strandbu (2007) viser hvordan dette kan ses i sammenheng med balansen mellom beskyttelse og deltakelse. Særlig overfor de yngste barna var det støttepersoner som syntes å overdrive barnets behov for beskyttelse, noe som medførte at barnet ikke fikk være til stede i familierådet og heller ikke ble gitt andre muligheter for å danne og uttrykke sine meninger. Schjelderup og Omre (2009) ba barna om å vurdere viktigheten av å ha en støtteperson. Ut fra de ti barna som svarte, så forskerne en tendens til at det var barna som levde i de mest alvorlige livssituasjonene som vurderte støttepersonen som viktigst.

Oppsummert peker forskningslitteraturen på at støttepersonen har to hovedfunksjoner: For det første å bidra til å realisere barns deltakelse i familierådet og sikre at deres meninger er inkludert når familierådet utarbeider handlingsplanen. For det andre å gi barnet nødvendig støtte under hele familierådsprosessen. For begge disse funksjonene er det vesentlig at støttepersonen får tilstrekkelig innføring i sin rolle og at støttepersonen og barnet møtes mer enn én gang før familierådet finner sted. Dalrymples undersøkelse (Dalrymple, 2002) tilsier at en nøytral støtteperson kan være mer egnet til å ivareta disse funksjonene enn et medlem av det utvidete nettverket, men denne studien gir ikke alene grunnlag for å trekke en slik konklusjon. Trolig er barns behov ulike når det gjelder hjelp til reell deltakelse i familierådet, mens behovet for støtte i prosessen og møtet er mer allment.

Hva mener barn er viktig utbytte av familieråd?

Handlingsplanen er det synlige resultatet av familierådet. Fra det nordiske prosjektet oppsummerer Heino (2009) at det for barnets del er viktig at planen er mest mulig konkret. Det gjelder hva som skal skje fremover, når det skal skje og hvem som har ansvar for at det skjer. Heino peker på at oppfølgende familieråd i så måte er viktig. Det ble observert at barna var mer aktive i disse familierådene, antakelig fordi de var mer fortrolig med møteformen og fordi, i de tilfeller positive endringer hadde funnet sted, tonen i familierådet var enda mer positiv.

Det nordiske prosjektet hadde et longitudinelt design; til sammen tre til fire intervjuer med barna, hvor det siste fant sted ca. ett år etter familierådet. Et av hovedspørsmålene i prosjektet var hvilke endringer barna ønsket familierådet skulle føre til og hvilke endringer familierådene erfaringsmessig medførte. Barnas fokus på tvers av landene, var fremfor alt at deres situasjon hjemme skulle normalisere seg og dermed at deres største bekymringer skulle

bli mindre (Heino, 2009). Relasjoner innad i familien og med venner var av det viktigste. Disse relasjonene hadde betydning for andre sider av deres liv, inkludert de aspektene som inngikk i oppdraget til familierådet, formulert av de voksne. Det var ulikt i hvilken grad barna erfarte positive endringer og i hvilken grad slike endringer ble tilskrevet familierådet. De aller fleste opplevde positive endringer, men for de yngste barna (eksempelvis under 10 år) var det vanskelig å se sin situasjon i lys av det som hadde skjedd i familierådet. Fra den finske studien ble det poengtert at det syntes å være en sammenheng mellom barnas opplevelse av en trygg og ivaretagende atmosfære som grunnlag for dialog på den ene siden og positive endringer i kjølvannet av familierådet.

Horverak (2006) fant at ungdommene han intervjuet hadde ulike erfaringer både når det gjaldt opplevelsen av familierådet, egen deltakelse og innflytelse, hva som kom ut av familierådet, hvilke endringer som hadde skjedd i ettertid og i hvilken grad ungdommene knyttet positive endringer til familierådet. Det var ingen entydig sammenheng mellom disse elementene, men Horverak mener å finne en tendens til at ungdom som var trukket aktivt inn allerede i planleggingen av familierådet i størst grad syntes å oppleve familierådet som positivt for dem. Disse ungdommene husket ikke nødvendigvis hvilke tiltak familierådet utløste, men kunne i stor grad beskrive det som skjedde i familierådet. Horverak (2006) omtaler betydningen av familierådet med begreper som familierituale og som seremoni, og han fant at det for ungdommene hadde verdi å være midtpunktet i denne seremonien ved å bli sett og hørt. «Dette leder til en hypotese om at for ungdommen er det viktigere at familiemedlemmene møtes og diskuterer deres situasjon, enn at de bidrar med konkrete tiltak, det er viktigere å bli sett enn å bli hjulpet.» hevder Horverak (2006, p. 202).

I evalueringen av et av pilotprosjektene i England sammenlignet Lupton og Nixon (1999) erfaringene 19 ungdommer formidlet fra familieråd med erfaringene voksne formidlet. De fant visse forskjeller. De unge opplevde første del av familierådet mer vanskelig enn de voksne, blant annet på grunn av språk og begreper som de profesjonelle deltakerne benyttet. På den annen side verdsatte ungdommene i enda større grad enn de voksne den anledning familiens egentid (del 2) ga til diskusjon uten profesjonelle til stede. Alle ungdommene opplevde at deres deltakelse ble satt pris på av de andre deltakerne. At det prosessuelle og relasjonelle synes å være vel så viktig for barn og unge som de tiltakene familierådet konkluderer med, går også fram av andre studier (Bell & Wilson, 2006; Heino, 2009; Holland & O'Neill, 2006; Omre & Schjelderup, 2009).

I studien til Holland og O'Neill (2006) svarte 16 av 23 barn at de hadde blitt hørt i stort grad, mens bare seks opplevde at de hadde hatt stor grad av innflytelse. Forskerne

intervjuet også voksne deltakere i familierådene. I tråd med Lupton og Nixon (1999) fant de at barn og voksne vektla forskjellige sider ved familierådet. De profesjonelle og voksne familiemedlemmer vektla familierådets funksjonelle sider og at familierådet kom fram til løsninger på familiens spesifikke problemer. Når barna snakket om utbytte av familierådet, var det viktigste at familierådet gjorde at de fikk kontakt med familiemedlemmer som de ellers sjelden så. Tilsvarende formidler Heino (2009) den store spenningen barna uttrykte når det gjaldt om de personene de ønsket skulle delta, faktisk dukket opp på familierådet. Holland og O'Neill (2006) skriver: «This longing for contact with family members as the strongest theme emerging from the interviews with these children suggests that the meeting of their emotional needs was at least as important as their formal rights to take part in a meeting about their future.» (s.105).

Oppsummering av barnas erfaringer

Intervjuer med barn og unge som har vært involvert i og observasjoner fra familieråd gir følgende hovedtrekk:

- Det er vesentlig for barnet at alle voksne, både profesjonelle og private, er forberedt på og innforstått med målsettingen om at barnet skal være i sentrum for familierådet.
- For barnet er det viktig at informasjon, oppmerksomhet og diskusjon om dem selv ikke bare er problemrelatert.
- Barnets støtteperson er viktig på to måter: for å sikre barnet reell deltakelse og for å være en støtte og samtalepartner.
- Det relasjonelle (at mange voksne familiemedlemmer møtes for deres skyld) og det prosessuelle (at de ble sett og hørt innenfor en positiv atmosfære) er viktigere for barnet enn hvilke tiltak som blir nedfelt i handlingsplanen.

Forskere har ulike oppfatninger vedørende om barn alltid skal være til stede i familierådet. Ved høyt konfliktnivå i familien blir det en avveining mellom hvilke belastninger dette kan representere for barnet versus gevinsten tilstedeværelse gir.

7.3 Saksbehandlere og andre profesjonelles roller og erfaringer

Vi har foran formidlet erfaringer fra foreldre, barn og andre deltakere i familieråd fra den utvidete familien. Det ligger i familieråds teori- og verdigrunnlag at deres erfaringer og utbytte vies større oppmerksomhet enn de erfaringene og vurderingene som de profesjonelle deltakerne gjør seg. Samtidig viser nettopp tilbakemeldingene fra private deltakere at deres opplevelse av familierådet i sterk grad er knyttet til hvordan de profesjonelle, sammen med koordinator, har kommunisert og samhandlet med dem fra planlegging og forberedelse til gjennomføring og oppfølging av familierådet. Når familieråd benyttes i barnevernssaker, er det dessuten en kjensgjerning at familierådet ikke fratru barneverntjenesten, og i praksis saksbehandlerne, det formelle ansvaret for hele saksforløpet, herunder oppfølgingen etter familierådet.

I dette kapitlet omtaler vi de profesjonelles roller og erfaringer. Det gjelder først og fremst barnevernets saksbehandler, som spiller en sentral rolle i forhold til flere sider ved familieråd. Det gjelder: om familieråd skal foreslås overfor familien, hvordan oppdraget skal utformes, hvordan informasjon formidles i familierådets første del, og om handlingsplanen skal godkjennes ved familierådsmøtets avslutning. Kapitlet omtaler også andre profesjonelle som deltar i familieråd. Disse er direkte involvert i familierådets første del, men som lærer, behandler, lege eller lignende vil de også være interessert i og få erfaringer med de konsekvensene familierådet resulterer i.

I likhet med de foregående kapitlene er det i hovedsak evalueringer fra pilotprosjekter som utgjør det skriftlige kunnskapstilfanget. I mange av disse er det kun saksbehandlere som er informanter, i noen studier også de øvrige profesjonelle som har vært til stede. I enkelte studier slås alle disse sammen til én informantgruppe, slik som i den svenske evalueringstudien til Sundell og Hægmann (1999), hvor de samlet betegnes som myndighetspersoner.

Vi redegjør ikke her i detalj for metodiske sider ved de enkelte studiene. De fleste studiene er survey- eller intervjuundersøkelser som vi har henvist til tidligere i rapporten, slik at vi her nøyer oss med å presisere trekk ved studiens utvalg eller framgangsmåte som vi mener er særlig viktig å merke seg.

Positive holdninger og erfaringer, begrenset praksis

Avgjørende for om det i det hele tatt blir avholdt familieråd i barnevernssaker, er hvilke oppfatninger og holdninger de enkelte saksansvarlige barnevernsarbeiderne har til

familierådsmodellen. Uten en positiv oppfatning hos dem og / eller i tjenesten de arbeider i, vil ikke familieråd bli foreslått overfor familien.

Sundell, Vinnerljung og Ryburn (2001) gjorde på slutten av 1990-tallet en undersøkelse av holdninger til familieråd blant barnevernsarbeidere (sosialarbeidere som hadde ansvar for å undersøke omsorgssvikt- og mishandlingssaker) i Sverige (n= 110) og England (n=109). Alle informantene arbeidet i tjenester som hadde valgt å implementere familieråd da de svarte på undersøkelsen. Holdningene hos de engelske og svenske barnevernsarbeiderne var gjennomgående både sammenfallende og positive. 77 % uttrykte gjennomgående positive holdninger til familierådsmodellen, og henholdsvis 88 % (Sverige) og 81 % (England) mente familieråd var en egnet måte å finne løsninger på i mishandlingssaker. På enkelte spørsmål / påstander var det signifikante forskjeller mellom landene. Det var flere engelske enn svenske barnevernsarbeidere som mente barnet burde delta i familierådet, mens det var flere svenske enn engelske barnevernsarbeidere som mente at koordinatoren skulle ha tilgang til detaljert informasjon i saken og at handlingsplanen familien kom fram til alltid skulle settes ut i livet.

Til tross for den altoverveiende positive holdningen til familieråd, var det bare 42 % av respondentene som i løpet av en periode på 18 måneder hadde gjennomført familieråd i en eller flere saker. Forfatterne hadde ikke data som kunne si hvorfor det eksisterer en så stor diskrepans mellom entusiasmen for familieråd og den faktiske bruken av metoden. De viser imidlertid til andre undersøkelser fra Sverige som viste at en stor andel foreldre takket nei til familieråd (85 % i følge Sundell og Hæggmann, 1999). Forfatterne mener også at barnevernsarbeidere kan være tilbakeholde med å overføre betydelig makt til familien når de vet at de formelt sett ikke kan dele ansvaret for saken med familien.

Marsh og Crow (1998) refererer lignende funn fra implementeringen av familieråd i England. Sosialarbeidere i prosjektkommunene ble intervjuet og var nærmest samstemt positive til familieråd som møteform og som bidrag til å myndiggjøre familien. Likevel var det bare 55 % som hadde deltatt i familieråd selv, og innenfor en toårsperiode var det en tredel som ikke hadde henvist familier til familieråd.

Den generelt positive holdningen til familieråd, finner man også i studier som utelukkende inkluderer sosialarbeidere / barnevernsarbeidere som har egen erfaring fra familieråd. Andelen som uttrykker positive erfaringer synes å være like stor som blant foreldre og øvrige familiemedlemmer. Fra Danmark rapporterer Morthorst Rasmussen og Hansen (2002) om at 74 % av sosialarbeiderne var tilfreds eller svært tilfreds med familierådet, mens 79 % av sosialarbeiderne i Lichfield og kollegers studie fra Miami, USA

(2003) var svært enige i at familierådet var en positiv opplevelse. 95 % av de samme sosialarbeiderne mente at familierådet hadde bedret relasjonen til familien. Det kan vises til lignende positive resultater fra andre amerikanske evalueringer (Burke et al., 2003; Sandau-Beckler, Reza, & Terrazas, 2005; Walton & Roby, 2003). Sundell og Hægmann (1999) sine funn er ikke like positive som de øvrige studiene. Her skal det imidlertid bemerkes at de refererer til 98 «myndighetspersoner», noe som inkluderer andre profesjonelle deltakere i familierådene enn saksbehandlerne. Alt i alt var disse myndighetspersonene som gruppe noe mindre positive enn familiemedlemmer fra de samme familierådene.

Hvilke forhold ved familieråd vektlegges?

Hva er det saksbehandlere i intervjuundersøkelser trekker fram som særlig positivt ved familieråd? Og i den grad det er mer negative erfaringer eller utfordringer, hva dreier det seg om? Det fins få norske studier som systematisk har etterspurt saksbehandleres erfaringer. I den norske evalueringstudien ble 44 saksbehandlere intervjuet i tillegg til at de fylte ut spørreskjema om saken de hadde hatt i familieråd (Hyrve, 2006). I rapporten er fokuset først og fremst på hvilke saker som blir henvist til familieråd, hvordan oppdraget til familierådet utformes (se kapittel 6) og saksbehandlerens erfaringer med koordinatorrollen (se kapittel 8). Hyrve trekker imidlertid fram flere erfaringer som en også kan finne i andre intervjuundersøkelser med saksbehandlere. Når det gjelder erfaringer og synspunkter som underbygger den generelle positive vurderingen saksbehandlerne har av familieråd, kan nevnes:

- Familieråd mobiliserer viktige voksne rundt barna med formål å diskutere hva som kan gjøres.
- Det er barnet som står i fokus i familierådet.
- Familiekonflikter reduseres og familien får «en ny start» når det gjelder samhold og kommunikasjon.
- Familien får større innflytelse over problemdefinisjon og tiltak.
- Dette innebærer et mindre skjevt maktforhold og dermed en bedre ramme for samarbeidet mellom barnevern og familie.
- Nye opplysninger kommer fram som bedrer beslutningsgrunnlaget.
- Ukjente og uutnyttede ressurser i familien utløses, ofte til saksbehandlerens store overraskelse.

- Familien får og tar større ansvar. I en del tilfeller innebærer det at saken kan avsluttes.
- Om enn i mindre grad enn positive erfaringer, pekes det også på utfordringer eller negative erfaringer med familieråd. Enkelte har opplevd at en ikke lykkes å få tilstrekkelig deltakelse fra slekt og nettverk. Flere erfarte at familiens mulighet til å hjelpe barnet, konkretisert i handlingsplanen, ikke var tilstrekkelig til å gi barnet den hjelp det trenger eller at hjelpen ikke ble realisert i ettertid.

Benyttes familieråd bare i saker preget av samarbeid?

De negative erfaringene er altså langt mindre fremtredende i familierådsstudiene enn de positive. Noen forskere har spurt seg om dette kan ha sammenheng med at det er et selektivt utvalg saker som det foreslås familieråd i. Både i den norske, danske og svenske evalueringstudien fant de indikasjoner på at familieråd ble holdt i saker der det i forkant var en positiv relasjon mellom barnevernet og familien. Basert på opplysninger om 44 familieråd fra saksbehandlerne, viser Hyrve (2006) til at det i fire av fem saker var et samarbeidsklima og at det bare var i en sak relasjonen mellom familien og barnevernet var preget av konflikt. I de øvrige sakene var relasjonen vekslende mellom samarbeid og konflikt. Også på spørsmål om hvorvidt foreldre og barnevern hadde en felles eller ulik forståelse av situasjonen i familien, var samstemthet det dominerende.

Tilsvarende fant Morthorst Rasmussen og Hansen (2002) i den danske og Sundell og Hæggmann (Sundell & Hæggman, 1999) i den svenske evalueringen at relasjonen mellom foreldre og barnevern i utgangspunktet var god i et stort flertall av familierådssakene. Bildet er imidlertid ikke entydig. Sundell og Hæggmann er de eneste som har sammenlignet saker der det ble tilbudt familieråd med saker der familieråd ikke ble tilbudt. De fant at det var enda flere som samarbeidet godt med barnevernet i gruppen av foreldre som *ikke* ble tilbudt familieråd enn blant foreldre som fikk tilbudet. Det bør også bemerkes at evalueringstudiene fra USA ofte omhandler saker der barn er plassert eller skal plasseres utenfor hjemmet, noe som skulle tilsi et mer anstrengt forhold mellom familie og barnevernmyndigheter (se for eksempel Sheets et al., 2009) I disse studiene fant forskerne gjennomgående enda større tilfredshet med ulike sider av familieråd enn i de nordiske.

Hvordan det har seg at det i familierådssaker generelt er et stort flertall av foreldre med gode samarbeidsrelasjoner til barnevernet, er altså ikke helt klart. Det kan skyldes at barnevernansatte spør disse foreldrene heller enn foreldre de har et mer anstrengt samarbeidsforhold til. Men det kan også hende at det er foreldre i samarbeidsrelasjoner som takker ja til å benytte familieråd, mens andre er mer negative. Det siste kan være tilfelle sett i

lys av at det i flere studier rapporteres om vansker med å få foreldre til å svare positivt på tilbudet om familieråd (Brown, 2003; Sundell & Hæggen, 1999).

Viktige sider ved saksbehandlerrollen

Vi har foran vist hvordan saksbehandlers rolle og deres måte å utføre den på har betydning for hvordan foreldre, barn og øvrige familiemedlemmer erfarer familieråd. Sammen med det vi her har presentert om holdninger, utvelgelse og omfang av saker, kan saksbehandlerne sies å ha flere viktige roller i familierådsprosessen; rollene som portvakt, tilrettelegger, informant og myndighetsutøver.

Portvakt: Saksbehandler har avgjørende betydning for om familier blir tilbudt familieråd.

Tilrettelegger: Selv om det er koordinator som har en hovedrolle i å planlegge, invitere til og forberede familierådet, kan saksbehandler direkte eller indirekte legge føringer. Ikke minst gjennom hvordan hun / han styrer utformingen av familierådets oppdrag.

Informant: Hva og hvordan saksbehandler informerer i første del av familierådet er svært betydningsfullt for den videre prosessen i møtet. Det gjelder hva som blir sagt om barnet og familien, i hvilken grad beskrivelser av problemer balanseres av beskrivelser av ressurser, om informasjonen gir håp og tro på løsninger og om den inneholder realistisk og tilstrekkelig informasjon om hvilke tjenester det offentlige kan stille til rådighet.

Myndighetsutøver: Saksbehandler, som representant for barnevernmyndighetene, har veto når det gjelder handlingsplanen.

I sin studie fra Wales fokuserer Holland og kolleger på hvordan det er for sosialarbeidere å realisere familierådets grunnleggende demokratiserende og myndiggjørende filosofi i en barnevernkontekst som også har andre agendaer (Holland et al., 2005). I studien var tretten sosialarbeidere intervjuet i tillegg til foreldre, barn og enkelte koordinatører. Å realisere prinsippet om å overlate makt til familien og innta rollen som tilrettelegger og informant innenfor et system som typisk er preget av profesjonelle maktstrukturer, er utfordrende. Utslagene kan ut fra det forskerne fant, være at sosialarbeiderne tenderer til å øve overdreven innflytelse på familierådets oppdrag, på agendaen i det private møtet og på det endelige innholdet i handlingsplanen.

Spesielt om øvrige profesjonelles rolle

Basert på erfaringer fra de engelske pilotprosjektene peker Lupton og Nixon (1999) på spesielle utfordringer for profesjonelle som inviteres til familieråd, enten de representerer skole-, helse- eller sosialmyndigheter. Basert på intervju med fire helsesøstre fra et av disse pilotprosjektene, supplerer Gallagher og Jasper (2003) kunnskapen om disse utfordringene.

For det første påpekes viktigheten av at de «rette» profesjonelle deltar. Det vil si ansatte i de aktuelle tjenestene som har relevant informasjon å gi, både om det aktuelle barnet / familien og om hvilke ressurser tjenesten kan tilby familien. For det andre er utfordringen for de profesjonelle å kunne gi informasjon på en konkret og enkel måte uten preg av fagsjargong og uten å legge føringer når det gjelder løsninger basert på egne vurderinger. For det tredje, og mest grunnleggende, understrekes det at en ved implementering av familieråd inkluderer ansatte i andre tjenester når det gjelder informasjon, opplæring og trening. Når dette ikke har vært tilfelle, opplever slike profesjonelle å være uforberedt på hva som møter dem, på hva deres rolle skal være, og de forventes uten videre å «ta poenget» når det gjelder familierådmodellens filosofi og verdigrunnlag. Gallagher og Jasper (2003) viser at dette kunne medføre at de opplevde seg ukvalifiserte for oppgaven og skeptiske til om familien var i stand til å utarbeide en forsvarlig plan for barnet. Et konkret problem for enkelte var dessuten hvordan de skulle håndtere taushetsbelagte opplysninger overfor den utvidete familien.

Både Lupton og Nixon (1999) og Gallagher og Jasper (2003) formidler imidlertid også at profesjonelle fra ulike tjenester har positive erfaringer fra familieråd, ikke minst gjelder det opplevelsen av at den utvidete familien blir mobilisert og opplevelsen av den positive og avslappede stemningen i familierådene, sammenlignet med møter som de ellers var vant til.

Oppsummering av saksbehandlere og andre profesjonelles erfaringer

Saksbehandlere og andre profesjonelle som har vært involvert i familieråd formidler på samme måte som private deltakere, i hovedsak positive erfaringer og synspunkter.

- Mobiliseringen av familienettverket fremheves som spesielt positivt.
- Familierådet frembringer bredere informasjon, utnyttede ressurser og større ansvar for barnet fra familiens side.
- Forpliktelse på familierådets verdigrunnlag kan innebære at saksbehandlere enkelte ganger godkjenner handlingsplaner selv om de tviler på planens robusthet.

- Alle profesjonelle deltakere må være innforstått med familierådets grunnlagstenkning for å oppleve sin egen deltakelse meningsfull og for at familien skal kunne gis best mulighet til å løse familierådets oppdrag.
- Fra nordisk forskning stilles det spørsmål om man først og fremst foreslår familieråd i saker der det allerede er et godt samarbeid. Internasjonal forskning for øvrig bekrefter ikke dette.
- Forskningen indikerer at det er manglende samsvar mellom den generelle entusiasmen for familieråd og den faktiske bruken av metoden.

8. Koordinatorrollen

Både i innførende og forskningsbasert litteratur om familieråd påpekes det hvilken sentral rolle den uavhengige koordinatoren har. Oppnevning av en koordinator for familierådet som ikke jobber i barnevernet til daglig, er en av hjørnesteinene i modellen (se kapittel 2).

Koordinatorfunksjonen er med andre ord ansett som en styrke ved modellen, men den kan også være en svakhet. I sin oversiktsartikkel uttrykker Frost (2013a) dette ved å sitere hva Barbour sier om familieråd: «it's heavy reliance on the strengths and commitments of the coordinators is its weakness». (s.8.).

Koordinatoren har en rekke oppgaver som strekker seg fra det tidspunkt hun / han blir introdusert for familien og til hun / han har sørget for at alle som var til stede på familierådet har fått en kopi av familierådets handlingsplan. Oppgavene består i å bistå familien med å planlegge og gjennomføre familieråd, samarbeide med familien med å avklare hvem som skal inviteres, snakke med alle som skal inviteres og forberede dem til møtet, sørge for at praktiske sider ved å gjennomføre møtet er ivaretatt og lede møtets første og siste del (se Falck, 2006; Vik, 2009). I tillegg skal koordinatoren bidra til en positiv og konstruktiv atmosfære i familierådet. Koordinatoren vil ofte også ha en rolle i oppfølgende familieråd.

I dette kapitlet oppsummerer vi hva deltakere i familieråd formidler av erfaringer med koordinatoren, men er spesielt opptatt av hva koordinatorene selv har formidlet når det gjelder viktige sider og utfordringer ved koordinatorrollen. Vi vil videre presentere hva som formidles som viktige kvalifikasjoner for koordinatorene, og vise til diskusjon om koordinatorernes uavhengighet.

Deltakeres erfaringer med koordinatorerne er typisk rapportert på grunnlag av surveyer foretatt ved avslutning av familierådsmøtet. Koordinatorerfaringer er i de aller fleste tilfeller studert gjennom intervjuer med et mindre antall koordinatorene. Det kan være viktig å merke seg at også når det gjelder koordinatorfunksjonen er forskning gjennomført og rapporter skrevet i tilknytning til tidlig bruk / implementering av familieråd. Det er mulig å tenke seg at koordinatorernes måte å utføre sine oppgaver på, endres etter hvert som de får mer erfaring. Det har imidlertid ikke vært mulig å identifisere forskjeller i hva som formidles fra studier i implementeringsfasen av familieråd versus studier fra mer etablerte familierådspraksiser.

8.1 Stor tilfredshet med koordinatoren

Så langt vi har registrert, er et stort flertall av deltakere i familieråd, enten det dreier seg om private eller profesjonelle, svært tilfredse med måten koordinatorerne har utført sine oppgaver

på. I Lichtfield og kollegers evaluering av familieråd i Miami, USA (Lichtfield et al., 2003) ble det registrert stor tilfredshet med familieråd hos de 210 deltakerne som hadde fylt ut spørreskjema etter familierådets slutt (både foreldre, utvidet familie og profesjonelle). Ved hjelp av regresjonsanalyser ble det funnet at deltakernes oppfatning av koordinatorens utførelse av jobben sin, var en av fire faktorer som predikerte et positivt utbytte av familierådene. Dette er den eneste studien som statistisk har kunnet dokumentere sammenheng mellom koordinatorrollen og utbytte av familieråd.

Fra Sverige og Australia er det imidlertid også indikatorer på at koordinatorfunksjonen er av spesiell betydning. Når Sundell og Hæggmann (1999) undersøkte erfaringene til alle familiemedlemmer (n= 455), var det et mønster i svarene ved at de som var fornøyd med ett aspekt ved familierådsprosessen, også var fornøyd med andre. Motsatt; at de som var misfornøyd med et aspekt, gjennomgående var misfornøyd med de andre aspektene som ble undersøkt. Det var bare ett unntak fra dette mønsteret: På tvers av ulike erfaringer med andre aspekter ved familieråd mente familiemedlemmene at koordinatoren hadde opptrådt nøytralt.

Darlington og Healy (2012) studerte en spesiell variant av familieråd (family group meeting) i Queensland, Australia. Ti foreldre ble intervjuet og skulle dessuten besvare et skjema med fire påstander om familierådet (se nærmere omtale i kap. 7.1.). Det var totalt sett blandete erfaringer fra foreldrene, men den påstanden som fikk størst tilslutning var om de opplevde at koordinatoren hadde behandlet dem med respekt. Ni av ti foreldre, også foreldre som hadde negative erfaringer for øvrig, opplevde å bli behandlet med respekt av koordinatoren. De la vekt på koordinatorens måte å gjøre dem viktige i møtet, å kommunisere tydelig uten kompliserte faguttrykk. Det ble videre vektlagt hvilke holdninger koordinator og andre profesjonelle uttrykte gjennom å være ikke-dømmende og å være oppmerksom på familiens kulturelle bakgrunn.

Lignende tilbakemeldinger ga foreldre i den danske evalueringen, der 93 % av dem mente koordinatorens innsats var god (Morthorst Rasmussen & Haldbo Hansen, 2002). I intervju trakk de fram at de var blitt møtt med respekt og anerkjennelse, at koordinatoren hadde hørt på deres usikkerhet og tvil, at de hadde fått mulighet til å stille spørsmål, at koordinatoren har gjort familierådet til familiens eget familieråd og skapt tiltro og motivasjon for familierådet. Ni av ti foreldre og åtte av ti øvrige familiemedlemmer mente koordinatoren opptrådte nøytralt (Hansen & Hansen, 2003).

Også når Pennell i North-Carolina, USA undersøkte i hvilken grad familieråd ble gjennomført i tråd med prinsippene for god praksis (Pennell, 2005), ble koordinatorfunksjonen svært positivt evaluert. Blant 25 påstander var det påstanden om at

«koordinatoren opptrådte respektfullt overfor familien» som hadde flest skåringer på «helt enig». Kun én av 150 var uenig i denne påstanden.

En rekke andre studier og rapporter bekrefter betydningen av og tilfredsheten med koordinatorene (se f.eks. Cashmore & Kiely, 2000; Marsh & Crow, 1998; Treichel & Bemis, 2003).

8.2 Koordinatorenes erfaringer og utfordringer

Det er gjort flere kvalitative studier av koordinators erfaringer med sin rolle. Funnene er langt på vei sammenfallende, og vi har valgt å presentere dem samlet. I de tilfeller der en studie særlig trekker fram et aspekt, refererer vi til den.

Studiene vi baserer presentasjonene på er fra New Zealand: (Connolly, 2006a, 2006b); fra Canada: (Schmid & Pollack, 2009); fra Danmark: (Hansen & Hansen, 2003); fra Sverige: (Sundell & Hæggen, 1999) og fra England: (Marsh & Crow, 1998). I tillegg baserer vi oss på fire norske studier. To av studiene er fra en tidlig implementering av familieråd i Norge: Einarsson (2002) og Saasen (2001b). Videre har Lundeby (2013) foretatt fokusgruppeintervju med tre koordinators sammenholdt med intervjuer med saksbehandlere og ledere i barneverntjenesten. Den fjerde studien gjelder koordinatorenes rolle i nettverksråd benyttet innenfor sosialtjenesten (Natland & Malmberg-Heimonen, 2013). Selv om nettverksrådene skiller seg noe fra familieråd i barnevern (se kap. 9), er det klare paralleller når det gjelder koordinatorenes rolle og deres erfaringer. Denne studien er dessuten av nyere dato, og den er publisert internasjonalt som referee-vurdert artikkel.

Koordinatorene kan ha ulike ansettelsesforhold / engasjement og ha ulike formelle kvalifikasjoner på tvers av studiene. Slike forhold ser imidlertid ikke ut for å ha hatt betydning for de erfaringene de har gjort seg som koordinators.

Engasjement og tilslutning til familierådsmodellen

Samlet formidler studiene at koordinators har stort engasjement for sin oppgave og stor tro på selve familierådsmodellen. Flere koordinators peker da også på betydningen av at koordinatorene deler de verdier og holdninger som familierådsmodellen bygger på.

Å tydeliggjøre og ivareta nøytralitet

Intervjustudiene formidler at det å ivareta en nøytral posisjon er en vedvarende utfordring for koordinators (se f.eks. Schmid & Pollack, 2009). Dette skjer på ulike måter: Koordinatorene bruker mye tid på å *forklare sin rolle og sin uavhengighet* av barneverntjenesten overfor

familiemedlemmene. Dette innebærer å stadig minne om hva som ligger innenfor og utenfor koordinatorens oppgaver og med det spille ballen tilbake til deltakerne. Som koordinator må en *akseptere at barnevern og familie kan ha forskjellige agendaer og virkelighetsoppfatninger* og ha klart for seg at deres oppgave er å sikre at familien i sitt eget møte (del 2 av familierådet) har all den informasjonen de trenger for å kunne komme fram til gode løsninger.

Nøytraliteten ivaretas ved at en har *begrenset kunnskap om saken*, for eksempel ved at en som koordinator ikke leser dokumentene i saken, men derimot er fullt innforstått med familierådets oppdrag. Videre ved at koordinator bestreber seg på å ikke bli trukket for mye inn i verken sosialarbeidernes eller familiemedlemmenes fortellinger og oppfatninger om det som har skjedd i fortiden. Overfor familien var dette viktig med tanke på at deres oppgave var å samhandle om endringer framover i tid.

Koordinatorer i studien til Saasen (2001a, 2001b) formidlet at dette til tider ikke var lett å praktisere. Ved å understreke sin nøytralitet og samtidig ha som oppgave å bistå familien i å gjennomføre familierådet, kan koordinatoren bli en person som for eksempel foreldre opplever som trygg å betro seg til. I kontaktetablering med de ulike familiemedlemmene er det vanskelig å avskjære fortellinger om saken og om barnevernet. Dette kan være lettere i kontakten med de barnevernansatte, som har mer innsikt i koordinatorens rolle. Konsekvensen er at koordinatoren kan få en ensidig informasjon om saken, og i følge både Saasen og andre (f.eks. Sundell & Hæggman, 1999) er det en større fare for at koordinatorens lojalitet går i retning familiens enn barnevernets side.

Samtidig går det fram av andre studier at en koordinator kan oppleve seg som en *«oversetter» fra barneverntjenesten til familien* (Einarsson, 2002). Tilsvarende viser Marsh og Crow (1998) til at det å kunne forklare barnevernets bekymring på en forståelig måte, var noe familiemedlemmer verdsatte ved koordinatorene. Å bruke dagligspråk og ikke fagterminologi, å være lyttende og empatisk bidro til å etablere tillit overfor familiemedlemmene, noe som igjen var en forutsetning for å kunne oppfattes som nøytral (Natland & Malmberg-Heimonen, 2013).

En viktig oppgave, slik koordinatorer selv ser det, er å bidra til å *holde fokuset på barnet* gjennom hele arbeidsprosessen. Det er en måte å begrense fortellinger om fortiden, og det er et poeng når koordinatoren skal invitere medlemmer av familienettverket. Hansen og Hansen (2003) refererer til koordinatorer som understreker hvor viktig det er for barnet at de deltar i familierådet.

Å mekle mellom familiemedlemmer

En hovedoppgave for koordinatorene er å rekruttere deltakere til familierådet fra den utvidete familie. Enkelte koordinatorene formidlet at det å få stor deltakelse fra familien var en viktig kilde til å oppleve at de hadde lyktes med jobben. I den svenske evalueringen ble det formidlet at det var lettere å mobilisere familiemedlemmer når koordinatoren selv sto for invitasjonen og ikke overlot dette til foreldre eller barn (Sundell & Hæggen, 1999).

Å mekle mellom potensielle deltakere fra den utvidete familie i forberedelsesfasen framstår som en vanlig del av koordinatorens rolle. I følge koordinatorene i den svenske evalueringen var det alvorlige konflikter mellom familiemedlemmer i vel halvparten av de 74 familierådene. En viktig måte å bygge bro mellom deltakerne på, var nettopp å understreke at familierådet arrangeres for barnets skyld.

Å holde seg innenfor koordinatorrollen

I de fleste studiene har et tema hos koordinatorene vært utfordringen med å holde seg innenfor den rollen og de oppgavene som er tillagt koordinatoren. For enkelte kan det være nærliggende og fristende å gå inn i rollen som hjelper, terapeut og / eller saksbehandler. Det kan dreie seg om å bruke sin fagkompetanse til å gi råd og komme med forslag til løsninger. I visse situasjoner kunne koordinatorene i forberedelsesfasen få informasjon som gjorde det svært aktuelt å foreslå endringer i oppdraget, noe som enkelte også hadde gjort (Natland & Malmberg-Heimonen, 2013). Schmid (2009) sine informanter mente at en viktig strategi var å sørge for at ens egen rolle ikke ble for sentral.

I fokusgruppeintervjuet Lundeby (2013) gjennomførte, var koordinatorene opptatt av at enkelte koordinatorene hadde utviklet en praksis «litt etter eget hode», med andre ord at en ikke holdt seg klart til familierådsmodellen eller en tydelig koordinatorrolle. Det ble påpekt at det var viktig at koordinatorene var en del av et koordinatorsteam og at evaluering og erfaringsutveksling ble praktisert.

8.3 Koordinators kvalifikasjoner og uavhengighet

Selv om det ligger implisitt i hele familierådsmodellen at koordinatoren har en sentral betydning for at familieråd skal bli gjennomført på en vellykket måte, fins det ingen forskning som har sett på mulige sammenhenger mellom spesifikke kvalifikasjoner eller personlige egenskaper ved koordinatorene på den ene siden og tilfredshet eller utfall av familieråd på den andre siden (se kapittel 5).

Marsh og Crow (1998) spurte koordinatorene om hvilke ferdigheter de mente en koordinator bør inneha. Kommunikasjonsferdigheter og personlige kvaliteter var det som oftest ble nevnt som viktig. Noe mer spesifikt dreide det seg om: evne til å forhandle og mekle, å kunne lytte, å kunne mobilisere personers engasjement raskt, å ha stor tiltro til familierådsmodellen og familiens potensiale til å finne løsninger, og å kunne jobbe i grupper. Spesifikke sosialarbeiderkunnskaper eller -kompetanser ble ikke nevnt. Tvert imot mente flere av koordinatorene at det var en fordel å ikke ha sosialarbeiderbakgrunn fordi det gjorde det lettere å begrense seg til koordinatoroppavene. Tilsvarende egenskaper som disse engelske koordinatorene pekte på, ble også fremhevet av koordinatorene intervjuet av Saasen (2001a) i Norge og i en skotsk rapport hvor 28 sentrale ressurspersoner i familierådsarbeidet ble intervjuet (Barnsdale & Walker, 2007). De fleste av disse ressurspersonene mente at det var nødvendig med en viss relevant yrkeserfaring for å kunne utvikle de sentrale ferdighetene, og et mindretall mente koordinatorene burde være utdannede sosialarbeidere. Det skal bemerkes at nesten alle de 28 intervjuede i denne skotske rapporten selv var profesjonelle.

I den engelske piloteringen av familieråd tilstrebet man å matche koordinatorene til den enkelte familien ved å ta hensyn til etnisitet, kjønn, språk og religion (Marsh & Crow, 1998). Det var imidlertid vanskelig å gjennomføre dette i praksis, delvis grunnet begrenset tilgang på koordinatorene. Samtidig, når det for eksempel gjaldt etnisitet, var det ingen selvfølge at familien ønsket å ha en koordinator som var en del av deres egen etniske gruppe, av frykt for at deres problemer skulle bli kjent i miljøet. Ut fra erfaringene i de engelske pilotprosjektene trekker Marsh og Crow (1998) følgende konklusjoner vedrørende matching: Mulighetene for reell matching vil være begrenset av tilgangen på koordinatorene, og samtidig vil det være vanskelig for familien å vite hvilken type person de skal ønske, når vedkommende skal gå inn i oppgaver og en rolle som de er uten erfaring med og som er annerledes enn det de er vant til.

At koordinatoren skal være uavhengig av barneverntjenestens saksbehandling, er en av hjørnesteinene i familierådsmodellen. Som nevnt i kapittel 4, har det imidlertid utviklet seg flere varianter av familierådsmodellen hvor koordinatorens rolle og tilknytning utgjør en side ved variasjonene. I flere land hvor det er vanlig at frivillige organisasjoner ivaretar deler av landets barneverntjenester, er det vanlig at koordinatorene er administrativt knyttet til slike organisasjoner. Dette gjelder for eksempel i Nederland (Eigen Kracht), i England (Daybreak) og i Skotland (Children 1st). I Norge og de andre nordiske landene er koordinatorene engasjert av det offentlige, men ikke ansatt i barnevernet og uten noen tilknytning til saksbehandlingen. Internasjonalt er det imidlertid også varianter der koordinatoren er en

ansatt i barnevernet (men ikke ansvarlig for undersøkelse eller tiltak i familien), og det fins modeller der saksbehandler også organiserer og leder «familierådet» (se f.eks. Adams & Chandler, 2004; Belser, 2013).

Belser (2013) foretok en studie vedrørende koordinatorene i «Family Meetings» i staten New York, USA. I praktiseringen av denne modellen, som han beskriver som «a reduced form of Family Group Conference» (s.13), er koordinatorene ansatte i barnevernet. På noen kontorer har koordinatorene ikke noe saksansvar, mens på andre kontorer er det saksbehandleren som organiserer og leder møtet. Belser foretok intervju i fire fokusgrupper, to grupper med koordinatorene som var ikke-saksbehandlere og to grupper med saksbehandlere. Hensikten var blant annet å utforske om det var forskjeller når det gjaldt deres posisjoner i «Family Meetings» når det gjaldt nøytralitet. Oppsummert fant han at det ikke var klare forskjeller mellom de to hovedgruppene, at begge typer koordinatorene påvirket møtets prosess og innhold, og at det generelt sett var vanskelig å karakterisere koordinatorkvalifikasjonen i «Family Meetings» som nøytral.

«Family Meetings» avviker fra familierådsmodellen slik den benyttes i Norge og flere andre land, ikke minst ved hvem som innehar rollen som koordinator. Samtidig er det, som vi har vist til tidligere i denne rapporten, også innenfor den vanlige familierådsmodellen, flere som påpeker at koordinatorene ikke fungerer nøytralt eller uavhengig av saksbehandlingen (se Lupton & Nixon, 1999; Omre og Schjelderup, 2009). Hvorvidt det er uavhengighet / tilknytning til barnevernet eller måten man samhandler med familien på som har betydning for opplevelse og utbytte av familierådet, har forskningen ikke svar på. Med andre ord vil det være behov for studier som tester ulike koordinatordesigner / koordinatorkvalifikasjoner mot utfall / erfaringer. Dette er imidlertid et krevende forskningsdesign, og det er derfor viktig å merke seg at det også mangler studier som systematisk har bedt et stort utvalg foreldre, barn, familiemedlemmer eller profesjonelle deltakere i familieråd om å svare på hvilke krav som bør settes til personer som skal være koordinatorene eller hvilke kvaliteter som de særlig verdsetter.

Det som både koordinatorene og involverte profesjonelle (saksbehandlere, ledere, familierådprosjektansvarlige) synes å være enige i, er at koordinatorkvalifikasjonen er så særegen og så betydningsfull for familierådsmodellen at god opplæring, veiledning og oppfølging er en forutsetning for å utføre den.

Oppsummering av koordinatorrollen

En koordinator som er uavhengig av tjenesten som står bak familierådets oppdrag er en av hjørnesteinene i familierådsmodellen. Koordinatorens måte å utføre sin rolle på har stor betydning for hvordan familierådet gjennomføres og hvordan det erfarer av deltakerne. Koordinatorens nøytralitet og funksjon gis høyest positive skåre fra deltakerne i flere studier. Det foreligger ikke forskning som viser betydning av koordinatorenes formelle kvalifikasjoner eller organisasjonsmessige tilknytning.

Koordinatorer er selv opptatt av:

- Å ivareta nøytralitet. Når dette er vanskelig, er det større fare for at de får sympati for familien enn for barnevernet.
- Å holde fokus på barnet.
- Å inkludere alle viktige familiemedlemmer og eventuelt mekle mellom dem.
- Å ikke gå utover sin rolle i retning av saksbehandler eller hjelper.

9. Familieråd i andre tjenester

Familieråd har etter hvert blitt prøvd ut i mange ulike sektorer og tjenester utenfor barnevernet; ved familievoldssenter, i eldreomsorg og omsorg ved livets slutt, i tjenester for hjemløse og sosialhjelpsmottakere, i psykisk helsevern og familievern, i skolesektoren, og som kriminalforebyggende program for ungdom i justissektoren (Malmberg-Heimonen, 2011; Nixon, 1999; Nixon et al., 2005; Van Pagee, 2014). I vårt litteratursøk har vi funnet relativt mange studier fra justissektoren, såkalt «opprettende rettspraksis» (restorative justice), mens studier fra de andre områdene er svært begrenset. Som for familieråd i barnevernet, preges evalueringene og rapportene av beskrivelser av implementering og brukererfaringer, mens bare et fåtall studier har undersøkt mulige utfall og virkninger ved hjelp av anerkjente vitenskapelige metoder. Mens familieråd i barnevernet først og fremst er en beslutningsmetode for å fremme myndiggjøring av familien, framheves det med erfaring fra andre sektorer, at alternative siktemål kan være styrking av psykososiale prosesser og relasjoner rettet mot rehabilitering, mestring, sosial støtte og sosial inkludering (Johansen, 2014).

9.1 Familieråd i justissektoren

Familieråd i justissektoren skriver seg tilbake til oppstarten av familieråd i New Zealand, hvor det gjennom The Children, Young Persons and Their Families Act av 1989 ble bestemt at ikke bare alvorlige barnevernssaker, men også saker vedrørende unge lovbrystere skulle behandles i familieråd (Maxwell & Morris, 2006; A. Morris, 2004). Familieråd skulle brukes både som et alternativ til domstolsbehandling (for unge som ikke hadde blitt arrestert) og for å komme med anbefalinger til domstolen før domfelling (for unge som var arrestert). Hensikten var å myndiggjøre unge gjerningspersoner, familier og offer ved å gi de berørte en rolle i beslutninger om hvordan ugjerningen best kunne håndteres, og dermed redusere makten til de profesjonelle som måtte ta hensyn til deres forslag (A. Morris, 2004). Sammensetningen av familieråd i justissektoren var i prinsippet den samme som for familieråd i barnevernet; men omfattet både gjerningspersonen og dennes familie/nettverk, offeret og dennes familie/nettverk og offentlige personer fra politi- og evt. sosialvesenet. Det var ofte også invitert lærere og støttepersoner fra lokalmiljøet. En koordinator eller fasilitator hadde ansvar for forberedelsesarbeidet og gjennomføringen av familierådet, og hadde ofte bakgrunn fra barnevernet eller sosialvesenet. Bruk av privat tid for gjerningspersonen og dennes støttespillere ble praktisert.

Ettersom bruken av familieråd i justissektoren ble spredd til ulike land og verdensdeler har metoden blitt inkorporert i «restorative justice», en bevegelse som vokste fram på 1970-tallet som et alternativ til det ordinære straffesystemet (Christie, 1977; Fox, 2004; Marshall, 1996). En ofte sitert definisjon av «restorative justice» er: «*Restorative justice is a process whereby all the parties with a stake in a particular offence come together to resolve collectively how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future*» (Marshall, 1996, p. 17). Hensikten med prosessen er å opprette (restore) offer, gjerningspersoner og lokalmiljøet på en måte som alle berørte oppfatter som rettferdig (Braithwaite, 2002). Spesifikke modeller innenfor «restorative justice» er *sirkelmodeller* (peacemaking circles, sentencing circles), som samler berørte parter innenfor lokalsamfunnet for å bli enige om en løsning, *lokalsamfunnsråd* (reparative boards, community boards) og ulike *meklingsmodeller* (Bradshaw & Roseborough, 2005; O'Brien, 2007). I Norge er konfliktråd den modellen som har størst innslag av «restorative justice», mens familieråd ennå ikke er tatt i bruk i justissektoren.

Selv om det er mange likhetstrekk mellom prinsippene og modellene i «restorative justice» og familieråd, er det flere forfattere som framhever at de grunnleggende ulikhetene i formål og oppdrag mellom justissektoren og velferdssektoren, kan ha innvirkning på hvordan familierådsmodellen har utviklet seg i de ulike sektorene (Connolly, 2009; Fox, 2004). Ifølge Fox (2004) har det vokst fram ulike hybrider av familieråd både i Canada, Australia og England, som særlig skiller seg fra den opprinnelige modellen ved et mer snevert (og juridisk) fokus på gjerningspersonen og ugjerningen, og et mindre fokus på offerets behov eller forholdet mellom gjerningspersonen og offeret/lokalsamfunnet. Det vises til den mest brukte modellen, Wagga Wagga modellen fra Australia (New South Wales), som selv om den er utviklet fra den opprinnelige New Zealand modellen, ikke krever bruk av privat familietid og gjerne koordineres av en polititjenesteperson, som ikke anses å være nøytral i forhold til ugjerningen som skal opprettes. Det vises også til ulik praksis når det gjelder deltakelse av offer og samfunnsrepresentanter. Fox (2004) tar til orde for at dersom familieråd brukt i forbindelse med ungdomskriminalitet skal ha en optimal effekt, kreves et sterkere og mer helhetlig fokus på den unges behov og mindre på å straffe ugjerningen, uavhengig av om familierådet gjennomføres i regi av justissektoren eller barnevernet.

Erfaringer fra familieråd i justissektoren er positive sett fra de ulike deltakernes side (Bradshaw & Roseborough, 2005; Mutter, Shemmings, Dugmore, & Hyare, 2008), mens resultat i forhold til å redusere nye lovbrudd er mer uklare (Bradshaw & Roseborough, 2005; Jeong, McGarrell, & Hipple, 2012; McGarrell & Hipple, 2007). Positive opplevelser fra

offerets side forklares bl.a. med at offeret ikke bare opplever at saken blir rettferdig behandlet, men at prosedyrene i familierådet gjør at en føler seg respektert og blir vist omtanke totalt sett (Van Camp & Wemmers, 2013). Fra New Zealand rapporteres om en kraftig reduksjon i antall domfelte og fengslete ungdommer i det første 10-året etter at familieråd ble lovhjemlet for bruk i justissaker (Maxwell & Morris, 2006). Denne utviklingen knyttes ikke bare til bruk av familieråd, men til en generell endring i holdninger og praksis når det gjelder å finne løsninger for unge lovbrøyttere utenfor det ordinære straffesystemet.

Når det gjelder effekten av ulike «restorative» modeller på re-kriminalitet vil vi vise til den første metastudien på dette området, som inkluderte 19 studier, fra 25 tjenester, fra 4 land (totalt 11950 ungdommer) (Bradshaw & Roseborough, 2005). For alle studiene samlet ble det funnet en gjennomsnittlig effektstørrelse på 0.26, noe som ifølge forfatterne er mer enn dobbelt så høyt som tidligere funnet for tradisjonelle program i justissektoren. Effektstørrelsen for meklingsmodeller (0.34) var imidlertid signifikant større enn for familierådsmodeller (0.11), noe som vises ved at 11 av 15 meklingsstudier hadde positive effekter, mot bare 2 av 4 familierådsstudier. Metastudien konkluderer med at meklingsmodeller kan anses som empiriskstøttede intervensjoner for å redusere tilbakefall i ungdomskriminalitet, mens familieråd kan ses som en lovende, men fremdeles eksperimentell intervensjon som trenger mer forskning.

Mens de fleste av studiene som inngikk i metastudien hadde relativt korte oppfølgingsperioder (gjennomsnittlig 17 måneder), har vi funnet en studie fra Indiana, USA med hele 12 års oppfølgingsperiode (Jeong et al., 2012; McGarrell & Hipple, 2007). Ifølge forfatterne var Indiana en av de første statene i USA som tok i bruk familieråd i justissektoren på slutten av 1990-tallet, og modellen som ble brukt kom opprinnelig fra Australia (Wagga Wagga modellen fra New South Wales). Utvalget bestod av 782 ungdommer som ble fordelt tilfeldig til familieråd eller et av de andre forebyggende programmene i justissektoren i perioden 1. september 1997 til 30. september 2000. Kriterier for å delta i studien var at ungdommene var førstegangsløvbrytere, at de var 14 år eller yngre, og at de hadde begått lovbrudd som overfall, opphold på forbudt område, grovt tyveri eller urostifting. Fra den første oppfølgingsundersøkelsen 24 måneder etter intervensjonen ble det funnet at unge som hadde deltatt i familieråd hadde lavere forekomst av re-kriminalitet enn kontrollgruppen, både når det gjaldt antall hendelser og alvorlighet av lovbruddene (McGarrell & Hipple, 2007). Effekten av familieråd var imidlertid sterkest de første 6 månedene, for så å bli noe redusert. I oppfølgingsundersøkelsen 12 år etter intervensjonen var det ikke lenger noen forskjell mellom familierådgruppen og kontrollgruppen verken når det gjaldt forekomst av eller tid før re-

kriminalitet (Jeong et al., 2012). Selv om funnene kan være skuffende for tilhengere av familieråd, er de ifølge forfatterne ikke overraskende, sett utfra den korte intervusjonen som familierådet innebar. Som positivt blir det trukket fram at deltakerne av familieråd ikke hadde større risiko for re-kriminalitet enn kontrollgruppen, og det foreslås at familieråd for å ha en bedre og mer langvarig effekt, burde følges opp med flere familieråd.

9.2 Familieråd i skolen

Selv om internasjonale oversikter viser at familieråd blir brukt i skolesektoren (Barnsdale & Walker, 2007; Nixon et al., 2005), har vi bare funnet rapporter fra Storbritannia på dette området (Hampton og Nord-Irland), og kun en av disse studiene har sammenlignet effekten av familieråd med andre metoder (Hayden, 2009). I skolesammenheng er det en pedagogisk ansatt som sammen med eleven og familien definerer behovet for en konferanse. Problemstillinger som er vanlig å henvise til familieråd er mobbing, fravær og atferdsproblemer som kan føre til utvisning, eller andre situasjoner som vanskeliggjør undervisningssituasjonen. Av profesjonelle som blir invitert til familierådet er barnets lærer og evt. andre voksne som barnet kjenner på skolen. I mobbesaker kan også den andre eleven og dennes familie være representert. Ellers blir familieråd i skolen gjennomført etter samme modell som i barnevernet.

Fra implementeringsprosjektet som startet i Hampshire i 1998 (Crow 1999, 2000, 2001 referert i Barnsdale & Walker, 2007), ble det rapportert om stor entusiasme fra mange rektorer, og at det var en fordel at det allerede fantes infrastrukturer for familieråd i fylket. utfordringer var lav involvering fra sosialtjenesten, at mange skoler var involvert og begrensede budsjetter. I løpet av de første 18 månedene av prosjektperioden ble det likevel gjennomført 44 familieråd. Gutter ble oftere henvist enn jenter, og oftere for atferdsvansker, mens jenter oftere ble henvist pga. fraværspolestikk. De overordnede erfaringene fra familierådet var positive, sett fra både familien og de profesjonelles synspunkt. Deltakerne var fornøyde med handlingsplanene, og det ble erfart umiddelbare positive endringer både hjemme og på skolen. Men det var også et mindretall som ga uttrykk for at de ikke fikk nok støtte eller respekt fra de profesjonelle eller at barnets stemme var vanskelig å høre.

Virkinger av familierådet ble vurdert for 50 elever 6-12 måneder etter konferansen (Crow 2001 referert i Barnsdale & Walker, 2007). For vel halvparten (52%) av elevene ble det rapportert positive endringer, for 28% var det ingen endring og for 20% var situasjonen blitt verre enten i forhold til atferd, nærvær eller begge deler. Selv om det var mer negative

resultat for atferdsproblemer, ble det ikke funnet signifikante forskjeller i utfall for atferdsproblemer og nærværsproblemer når det ble kontrollert for kjønn og alder.

I Nord-Irland ble “school restorative conferencing” (SRC) utprøvd i 5 førskoler i 2000, og utvidet til 18 skoler i 2005 (McGrath, 2004). Programmet i Nord-Irland ble utviklet fra den allerede innførte ungdomsrettsmodellen i landet, men ble gjennomført svært likt familierådsmodellen i Hampshire. I løpet av de første 2 årene ble det gjennomført 27 SRC, som resulterte i like mange handlingsplaner. De viktigste henvisningsgrunnene var mobbing, aggressiv atferd, rusmisbruk og skulking. Ifølge Grippen (2005) (referert i Barnsdale & Walker, 2007) ble det rapportert positive endringer for de fleste elevene, uten at vi har mer detaljert informasjon om dette.

Hayden (2009) har også rapportert fra en studie av barn i alderen 5-15 år (n=78) der effekten av familieråd ble sammenlignet med hjelp fra skolevelferdstjenesten (Education Welfare Service, EWS). Studien ble gjennomført i et stort fylke i England, der familieråd allerede var etablert praksis både i barnevernet og i skolen. Det ble benyttet et kvasiekperimentelt design, da det av flere grunner (skepsis blant praktikere, viktig å få nok saker til familieråd, dårlig erfaring fra tidligere forsøk) ble vurdert å være lite hensiktsmessig å gjennomføre en randomisert fordeling til familieråd og EWS. Utfallsmål i studien var registrert nærvær og ekskludering før og etter familieråd/EWS, basert på bekreftede institusjonsdata. Gruppene var i utgangspunktet like når det gjaldt nærværsproblematikk, alder og kjønn, mens informasjon om ekskludering fra skolen var mer usikkert. Familierådgruppen hadde i utgangspunktet 41 saker (bare 30 av disse ble gjennomført), mens EWS gruppen hadde 37 saker. Data om nærvær ble målt over en periode på 50 dager før og etter henvisning til EWS/familieråd, mens ekskludering ble målt for en termin før/etter henvisning.

Resultatene fra studien viste at EWS gruppen fikk økt nærvær etter intervensjonen mens det var ingen endring i familierådgruppen. For de 11 sakene som ikke fullførte familieråd ble det også funnet bedring, noe som ble foreslått forklart ved at disse faktisk fikk hjelp av den innledende kontakten med koordinator, og derfor ikke trengte videre hjelp. Når det gjaldt ekskludering viste det seg at familierådssakene hadde dobbelt så stor risiko for utvisningsperioder etter intervensjonen som EWS sakene, mens sakene som ikke fullførte familieråd hadde oftere utvisninger både før og etter intervensjonen. Det kompliserte forholdet mellom nærvær og ekskludering ble illustrert ved at høyere nærvær for barna med de største problemene kunne føre til utvisning, fordi skolen ikke hadde ressurser til å hankses med barna. Det negative utfallet for familierådssakene ble forstått som at disse sakene i

utgangspunktet trolig var mer alvorlige enn EWS sakene, noe som ikke ble godt nok kontrollert for i fordeling av barna til de to gruppene.

I tillegg til utfallsstudien ble det gjennomført en spørreskjemaundersøkelse med 60 personer som hadde henvist til familieråd og intervjuer med 9 EWS personale og 20 familierådskoordinatorer. Henvisningspersonene mente at nærværsproblematikk og mobbing var mer egnet for familieråd enn atferdsproblemer og ekskluderingsproblematikk. De intervjuede mente at det var viktig å ha familieråd som et alternativ for alle typer saker og aldersgrupper, og at det var viktig å fokusere på enkeltsaker heller enn å generalisere til ulike grupper. Et viktig tema var tidspunktet for møtene, om de skulle være på dagtid for å etterkomme lærernes ønsker, eller på ettermiddags/kveldstid for å imøtekomme privatpersonenes ønsker. Et annet spørsmål var om familierådene ble satt inn på et for seint tidspunkt, når problemene allerede var blitt svært alvorlige. Det var også vansker med å få gjennomført oppfølgingsmøter.

Barnas erfaringer fra familieråd og fra skolesammenheng ble innhentet ved spørreskjema i 20 saker og i et gruppeintervju med 7 deltakere. På tross av barnas problemer og opplevelse av å skille seg ut fra de andre elevene, formidlet de også positive erfaringer fra skolen. Dette kom særlig til uttrykk ved bekreftelse av utsagnet at det var minst en lærer eller voksen på skolen som de kunne snakke med viss de hadde problemer. De fleste av de yngste elevene bekreftet også at de vanligvis var glade, og at de trodde at de fleste lærerne likte dem. Fra gruppeintervjuet var selvbevissthet og behovet for vennestøtte et framtrædende tema. Flere ga også uttrykk for at det var for mange voksne fra skolen tilstede i familierådet og at de gjerne ville hatt en venn med på møtene, noe som ikke var tillatt i skoletiden.

På tross av lite synlige resultat av familieråd i skolesammenheng sammenlignet med vanlig praksis (EWS), ble det konkludert med at familieråd med sine prinsipper om partnerskap og mekling kan være et nyttig redskap i skolens tilnæringsmåter overfor atferds- og nærværsproblematikk.

Familieråd for voksne

Familieråd for voksne bygger på de samme prinsippene som familieråd for barn, men med fokus på hovedpersonens endringsønske. Oppsummert skal familieråd være «hovedpersonen» sitt møte (avgjør hva som skal diskuteres, hvem som skal inviteres o.l.), en uavhengig fasilitator/koordinator skal bistå med forberedelse og gjennomføring av møtet, det utvidete nettverket og evt. offentlige personer inviteres, hovedpersonen og det private nettverket skal komme fram til en handlingsplan uten at de offentlige er tilstede, og handlingsplanen blir

gjennomgått og signert av nettverket. I siste fase blir det også avtalt evt. oppfølgingsmøte. Når det gjelder familieråd for voksne vises særlig til forsøk fra England, Nederland og Norge (Barnsdale & Walker, 2007; de Jong & Schout, 2011; Malmberg-Heimonen, 2011), men som det vil gå fram av den videre gjennomgangen, er det svært lite forskning på området. Det bemerkes at familieråd for voksne ofte blir kalt «nettverksråd» i de nordiske land, mens betegnelsen «family group conference» brukes i de engelskspråklige land.

9.3 Familieråd i sosialektoren

Vi har funnet 2 vitenskapelige studier av familieråd brukt i sosialektoren. Begge studiene er norske, og de utgår fra den samme undersøkelsen av langtidssosialhjelpsmottakere i Oslo og Bergen (Johansen, 2014; Malmberg-Heimonen, 2011). Den tidligste studien er en randomisert kontrollert studie (RCT) av virkninger av familieråd for sosialhjelpsmottakeres sosiale støtte og psykiske helse (Malmberg-Heimonen, 2011), mens den andre studien er en kvalitativ undersøkelse av psykososiale prosesser, som også utdyper den første (Johansen, 2014). Begge studiene benytter seg av anerkjente vitenskapelige metoder, og vurderes å være av god metodisk kvalitet og pålitelighet.

Datagrunnlaget i RCT studien var 149 langtidssosialhjelpsmottakere som ble tilfeldig fordelt i forholdet 2:1 til familieråd (n= 96) eller ikke familieråd (n=53), mens begge gruppene mottok vanlige tjenester fra sosialkontoret. Samtykketidspunktet ble definert som T1, og informantene fylte da ut ulike spørreskjema om sosial støtte og psykisk helse. Ny informasjon om de samme tema ble søkt innhentet fra familierådsgruppen 2 uker etter avsluttet familieråd og fra kontrollgruppen 12 uker etter T1. I praksis ble T2 informasjonen mottatt ca.22 uker etter familierådet og 16 uker etter T1 for kontrollgruppen. Av de 96 personene som ble valgt til familierådsgruppen var det bare 41 som gjennomførte hele familierådsprosessen, mens 23 gjennomførte delvis og 32 uteble helt. For å unngå seleksjonsbias og ivareta viktige metodiske prinsipper for RCT studier ble imidlertid hele utvalget inkludert i analysene («intention to treat» prinsippet) og oppfølgingsstudien, som hadde en total svarprosent på 68%. Det ble også hentet inn oppfølgingsdata 12 måneder etter T1, men disse funnene er ikke publisert.

På bakgrunn av funn fra tidligere kvalitative studier av familieråd for voksne ble det stilt følgende hypoteser i studien: Familierådsprosessen vil i større grad for deltakerne i intervensjonsgruppen enn for deltakerne i kontrollgruppen føre til:

- 1) økt sosial støtte og sosiale ressurser

- 2) økt livstilfredshet
- 3) redusert mentalt stress, angst og depresjoner

De valgte utfallsmålene ble undersøkt ved hjelp av anerkjente og tidligere brukte skalaer og spørsmål, og gruppeforskjeller ble kontrollert for i kovariate analyser (ANCOVA).

Resultatene viste positive effekter av familierådsprosessen for intervensjonsgruppen i forhold til livstilfredshet, mentalt stress og angst og depresjon, og en positiv tendens for emosjonell støtte og sosiale ressurser. I tillegg ble familierådsprosessen opplevd som positiv av de fleste deltakerne ved at de var fornøyd med fasilitator, at spørsmålene de hadde formulert ble diskutert og at handlingsplanen ga relevante løsninger/svar på spørsmålene deres.

Det viktigste spørsmålet som familierådet skulle forholde seg til var: Hvordan kan jeg bli mer aktiv gjennom dagen?», mens spørsmål relatert til å komme seg i ordinert arbeid fikk markert mindre oppmerksomhet. Forfatteren ser dette som rimelig utfra at de fleste deltakerne hadde vært utenfor arbeidslivet i mer enn 3 av de siste 5 årene, og at de fleste også hadde en kronisk sykdom. Slik sett kan økt sosial aktivitet være et viktig skritt på veien mot økt sosial inkludering for mottakerne.

En begrensning ved studien er at selv om sosialarbeiderne ble bedt om å invitere alle langtidssosialhjelpsmottakere til å delta i studien, ble det en overopphoping av enslige personer og personer med mentale problemer og lav utdanning. Intervjuer med sosialarbeiderne støttet også synspunktet om at det var en tendens til å rekruttere sosialhjelpsmottakere som de hadde kjent over tid. En annen begrensning er at effektene ble målt kort tid etter at familierådet var gjennomført, og en vet derfor ikke noe om langtidseffektene. En tredje begrensning er et relativt lite utvalg. Uansett understreker de positive funnene i studien potensialet i familierådsprosessen som en metode for å bedre livene til langtidssosialhjelpsmottakere i Norge.

Den kvalitative studien av de samme langtidssosialhjelpsmottakerne bygger på intervju med 15 av de 41 som gjennomførte familierådet samt observasjon av 5 familieråd (Johansen, 2014). Formålet med studien var å utforske psykososiale prosesser og utfall knyttet til familierådsprosessen sett fra en psykologisk synsvinkel. Også myndiggjøringsprosesser ble utforsket, men dette viste seg å være et irrelevant tema for informantene. Prosessene og virkningene som ble framholdt som de viktigste gjaldt relasjonelle og interaksjonelle tema. Dette var gjenopptaking av sosiale nettverk og økt sosial støtte, relasjonsbasert motivasjon og virkninger, samt opplevd respekt og akseptering. Forfatteren framholder et teoretisk perspektiv der sosial anerkjenning setter i gang prosesser som både kan bidra til å forklare økt

fellesskapsfølelse, styrket selvbylde og reduserte psykiske belastninger. Tatt i betraktning at langtidssosialhjelps-mottakere er kjennetegnet av ensomhet, sosial eksklusjon og mentale problemer stiller forfatteren spørsmål ved om deltaking i arbeidsrettede program er den eneste eller beste måten å fremme sosial inkludering og støtte til denne gruppen. Familieråd eller andre nettverksintervensjoner som mobiliserer sosial støtte framheves som et lovende supplement til andre program i sosialtjenesten.

9.4 Familieråd i psykisk helsevern

Vitenskapelige publikasjoner om familieråd innen psykisk helsevern er på det nærmeste fraværende. Vi har kun funnet en studie. Den er fra den nederlandske provinsen Gröningen, og er til gjengjeld omtalt i flere publiserte artikler (de Jong & Schout, 2011, 2013a, 2013b). Den første artikkelen er basert på litteratursök og intervju med 10 eksperter innen familieråd og psykisk helsevern, og hadde som formål å utforske den mulige nytteverdien av å prøve ut familieråd innen psykisk helsevern. 6 gode grunner for utpröving ble oppsummert: 1) Psykisk helsevern skal ofte forholde seg til umotiverte klienter. Familieråd kan brukes for å utforme en plan selv om klienten ikke er tilstede. 2) Familieråd kan være et supplement til det ordinære tjenesteapparatet, mellom frivillig hjelp og tvangsbehandling. 3) Klienter innen psykisk helsevern har ofte begrensede nettverk, noe som kan styrkes ved familieråd. 4) Familieråd kan være til hjelp både i krisesituasjoner og ellers. Noen ganger må situasjonen være kritisk for å motivere klienten til å ta imot hjelp som familieråd, mens andre ganger må situasjonen stabiliseres før familieråd kan brukes. 5) Klienter som har negative erfaringer med hjelpeapparatet kan se en mulighet i familieråd fordi disse fungerer på en annen måte. 6) Sosiale nettverk kan lette arbeidet for de profesjonelle.

Den andre artikkelen beskriver et planlagt forskningsprosjekt som skulle föolge 40 familierådssaker innen psykisk helsevern over en periode på to år (januar 2010 til desember 2011) (de Jong & Schout, 2013a). Formålet med studien er å gi et svar på om familieråd er et effektivt verktöy for å skape sosial støtte, å forebygge bruk av tvang, å lette arbeidet for de profesjonelle og å fremme sosial integrasjon. For å imötekomme kritikken om at de fleste familierådsstudier er begrensede i omfang ble det valgt et omfattende mixed-methods design, som inkluderte både kvalitative og kvantitative analyser av hver enkeltsak. Dette inkluderte semistrukturerte intervjuer med alle deltakerne i familieråd, med påfölgende validering av foreløpige analyser ved hjelp av fokusgrupper, samt kvantitative (impact) analyser av gjenoppnådd kontroll med situasjonen, gjennomførte mål i handlingsplanen og antall profesjonelle og slektninger involvert før og etter familierådet.

Samtidig med evalueringen av familieråd er det også planlagt en studie av lokalmiljøkonferanser (community conferences), som blir brukt for å løse konflikter i nabolag, gjerne i forbindelse med ungdomskriminalitet. En lokalmiljøkonferanse er ulik familieråd på den måten at koordinator er tilstede gjennom alle tre fasene i konferansen, og at den har som formål å reparere «skade». Brukt i forhold til klienter i psykisk helsevern tenker en at en lokalmiljøkonferanse både kan reparere skade og forbedre livsvilkårene i nabolaget.

I den tredje artikkelen presenteres de første resultatene fra studien, basert på kvalitative analyser av 18 av de 40 sakene (de Jong & Schout, 2013b). Funnene fra før til etter familierådet viste et mønster hos hovedpersonene som beveget seg fra skam til selvbevissthet, fra ekspropriasjon til eierskap, og fra sosial isolasjon til tilbakeføring og deltakelse. I artikkelen er disse mønstrene og prosessene illustrert ved hjelp av en gjennomgang av 2 casestudier. Det rettes særlig søkelys på temaet skam, som på den ene siden fungerer som en drivkraft for tilbaketrekking og unngåelse av sosial kontakt, men som på den andre siden kan virke som en katalysator for å bryte med videre nedbryting og isolasjon, ved unngåelse av nye situasjoner som kan føre til skam. Det opplyses at når alle 40 familierådene er analysert vil det bli utført kvantitative analyser, og de samlede hovedfunnene bli publisert.

10. Oppsummerende drøfting og implikasjoner av kunnskapsstatusen

Avslutningsvis vil vi oppsummere og drøfte noen sentrale hovedfunn fra effektstudiene og erfaringsstudiene. Vi vil også peke på noen implikasjoner og reise noen spørsmål knyttet til videre utvikling av praksis og videre forskning om familieråd.

10.1 Foreliggende litteratur og forskning

Vi har anvendt en rekke strategier for å identifisere litteratur som er relevant for en kunnskapsammenstilling om familieråd. Strategiene er beskrevet i kapittel 3. Litteraturen kan grovt sett deles i tre grupper. En stor gruppe inneholder bøker og artikler som gir innføring i eller diskuterer familieråd, og /eller tar for seg modellens verdimeslige og teoretiske grunnlag og hvordan den bør praktiseres. Ut fra formålet med kunnskapsstatusen er denne litteraturen i liten grad inkludert her. Den andre gruppen litteratur består av mange små og en del større evalueringer, hvor beskrivelse av praksis og formidling av erfaringer fra involverte utgjør hovedinnholdet. Evalueringene er hovedsakelig basert på intervjuer, men flere studier har også benyttet surveyer (spørreskjema) fylt ut av deltakere. En tredje gruppe litteratur består av forskningsartikler og -rapporter som på ulike måter sikter mot å registrere mulige effekter av familieråd. De baserer seg på kvantitative data og statistiske analyser. Denne rapporten dekker begge de to siste gruppene av litteratur om familieråd.

Det er ikke satt noen geografiske eller «aldersmessige» begrensninger for hva som skal anses som relevant litteratur. Når en skal vurdere verdien av ulike studier og publikasjoner, er likevel den norske dagsaktuelle konteksten viktig. Det er derfor verd å merke seg at det eksisterer lite nyere litteratur om familieråd fra Norge eller de øvrige nordiske landene. Forskningen fra disse landene baserer seg på data som er samlet inn for ca ti år siden eller mer. Langt på vei gjelder dette også for forskningspublikasjoner fra Storbritannia, som sammen med de nordiske landene var aktive når det gjaldt å implementere familieråd. Generelt er en stor del av forskningsaktiviteten knyttet til pilotprosjekter og til implementeringsfasen i familierådpraksisen (sent 1990- tidlig 2000-tallet). Unntakene fra dette er enkelt effektstudier som er gjennomført i Nord-Amerika.

Det kan med andre ord hevdes at forskningen om familieråd i hovedsak er framkommet i en kontekst som skiller seg fra den dagsaktuelle i Norge. De nyeste studiene er gjennomført i en annen kulturell og politisk kontekst enn den norske og med data fra «family group decision making» - modeller som i flere tilfeller avviker noe fra familieråd slik det anvendes her. Eldre studier er gjennomført i implementeringsfaser hvor det er naturlig å anta

at det var innkjøringsvansker med hensyn til fortrolighet med familierådsmodellen og med nye roller som ligger som følger av modellen. Situasjonen for familieråd i norsk barnevern er uansett annerledes i dag med familieråd for ca. 750 barn i 2013 sammenlignet med et par hundre årlig for 10-15 år siden⁹.

Når vi likevel mener at en sammenstilling av den foreliggende familierådslitteraturen er verdifull og relevant, er det fordi gjennomlesningen tyder på at viktige tema og problemstillinger hovedsakelig er de samme, på tvers av tid, geografi og modellvarianter. Det gjelder først og fremst familierådpraksisens verdigrunnlag og overordnede målsettinger, med sterkere familieinvolvering og reduserte maktforskjeller i sentrum. Men det gjelder også hvilke spørsmål som stilles i evalueringer og hvilke diskusjoner som føres basert på ulike datasett.

10.2 Begrenset kunnskap om effekter

Forskningsgrunnlaget om effekter av familieråd er tynt. Det er foretatt få studier, av blandet forskningsmessig kvalitet. Den største metodiske utfordringen for å måle effekter synes å være mangelen på sammenlignbare kontrollgrupper og statistisk kontroll for ulikheter mellom gruppene. Dette gjør at flere studier som indikerer positive effekter av familieråd ikke kan vurderes som forskningsmessig tilfredsstillende. Det er dessuten bare en eller et fåtall av studier knyttet til de ulike problemstillingene det er forsket på. Med de forbehold som er redegjort for i kapittel 5, har vi likevel valgt å trekke noen forsiktige konklusjoner.

Sterkest forskningsstøtte er det for at familieråd gir økt sannsynlighet for plasseringer hos slekt og redusert sannsynlighet for offentlige plasseringer og adopsjon. Videre at familieråd gir økt sannsynlighet for tilbakeføring til familien, enten til foreldre eller andre i slekten. En studie viser at familieråd gir lettere tilgang til hjelpetjenester utenom barnevernet på kort sikt, men ikke på lengre sikt. Det er også indikasjoner på at familieråd er brukt i like stor grad for minoritetsfamilier som for familier flest.

I forhold til en rekke andre problemstillinger som er sentrale for barnevernet, gir forskningen ikke entydige svar. Det gjelder om familieråd kan forebygge mishandling og overgrep, om familieråd kan bidra til mer kortvarige eller mer stabile plasseringer, eller om familieråd reduserer behov for oppfølging fra barnevernet. For andre sentrale problemstillinger foreligger det ikke forskning av tilfredsstillende kvalitet pr dags dato. Det gjelder om familieråd forebygger plasseringer utenfor hjemmet og om bruk av familieråd har

⁹ Tall opplyst muntlig fra Bufdir.

effekt på barns fungering og trivsel. Det mangler også studier av om familieråd utløser støtte fra nettverket som vedvarer over tid, og om familieråd fører til bedret kommunikasjon og samhandling mellom familien og barnevernet på lengre sikt.

Forskningsstatusen for effektstudier avdekker først og fremst behov for mer forskning. Men den aktualiserer også diskusjonen om hvilke mål og ambisjoner en skal ha for familieråd som metode i barnevern og andre tjenester. Dette temaet kommer vi tilbake til nedenfor.

10.3 Positive deltakererfaringer, men også utfordringer

Når det gjelder erfaringsstudiene kan det være vanskelig å trekke slutninger på tvers av studier som i stor grad baserer seg på små utvalg og som har hatt til hensikt å få fram nyanser i erfaringer fra deltakere i familieråd. På den annen side er den samlede forskningen om ulike deltakergruppers erfaringer relativt stor. Det er også slik at funn fra surveyer og intervjuer utfyller og langt på vei bekrefter hverandre. Dette gjelder også innenfor mange tema når en sammenligner erfaringer fra ulike deltakergrupper; foreldre, barn, saksbehandlere, øvrige familiemedlemmer og koordinatorene.

Oppsummert er det et betydelig flertall av alle deltakergrupper som har positive erfaringer fra deltakelse i familieråd. Også for de fleste av dem som var skeptiske i utgangspunktet, var den generelle vurderingen av å ha deltatt i familieråd positiv. Det som synes å være sterkest verdsatt er de *relasjonelle* og de *prosessuelle* aspektene ved familierådsprosessen. Funnene peker i retning av to faktorer som er særlig viktige for at familieråd skal fungere etter hensikten; at samtlige deltakere forberedes på det som er spesielt ved familieråd og hva det betyr for deres rolle, og at koordinatorene ivaretar sin sentrale rolle på en kvalitativ god måte. Den delen av familierådsprosessen som det totalt sett er knyttet mest negative erfaringer til, er gjennomføringen av den handlingsplanen som familierådene kommer fram til. Forskning og rapportering fra forsøk med familieråd innenfor andre tjenester tilsier at de samme temaene og utfordringene gjør seg gjeldende der.

Vi vil i fortsettelsen gå nærmere inn på disse temaene før vi trekker fram noen mer overordnede spørsmål vedrørende bruk av familieråd i fremtiden.

Familierådets relasjonelle og prosessuelle aspekter

Det *relasjonelle* aspektet dreier seg for barn, foreldre og øvrige familiemedlemmer om at familierådet bringer familiemedlemmer sammen, gjenoppretter relasjoner, legger til rette for fornyet kommunikasjon og gir grunnlag for håp om hjelp og støtte fra nettverket. For mange barn var det viktig å oppleve at mange voksne var interessert i deres beste, også slektninger de

ellers sjelden så, at det var en god atmosfære og en følelse av samhold. Flere studier konkluderer med at barna ser på de relasjonelle og emosjonelle sidene ved familieråd som viktigere enn hvilke beslutninger og tiltak som blir resultatet. Det er videre studier som viser at også saksbehandlere og andre profesjonelle som har vært til stede, ser mobiliseringen av familienettverket som en av de vesentligste styrkene ved familieråd. Hos saksbehandlere har dette også et nytteaspekt ved seg, ved at familiemedlemmene bringer inn nye opplysninger i saken og nye ressurser og innsatser som kan hjelpe barnet og dets familie.

Når det *prosessuelle* aspektet trekkes fram som så viktig, kan en ikke se bort fra at dette i noen grad er styrt av hvilke spørsmål og tema forskerne fokuserer på i spørreskjema og intervjuer. Videre at de altoverveiende positive erfaringene kan ha sammenheng med at familieråd, i følge flere studier, foreslås først og fremst i saker der samarbeidsrelasjonen mellom foreldre og barnevern allerede var god. Like fullt kan det se ut til at familierådet gir mulighet for økt gjensidig forståelse mellom familie og barnevern, for eksempel ved at koordinator blir en «oversetter» av barnevernets bekymring. Opplevelsen av å bli hørt og ha innflytelse på hva som skal skje videre i saken framstår også som viktig.

I norsk og nordisk forskning har det vært særlig fokus på *barns* mulighet for og opplevelse av deltakelse. Forskningsgjennomgangen peker på flere sider som har betydning for hvordan barna opplever familierådsprosessen. Foruten de nevnte relasjonelle aspektene, var det vesentlig for barna å bli hørt og å oppleve at samtalen med og om dem ikke bare var problemfokuset. Behovet for en egen støtteperson for barnet synes åpenbart ut fra de utfordringene deltakelse i familieråd innebærer for mange av dem. Hvordan deltakelse konkret skal foregå og på hvordan støttepersonen best støtter barnet, kan variere og bør være et vesentlig samtaletema mellom de to. Hvorvidt støttepersonen bør være en i familiens nettverk eller en nøytral, men erfaren støtteperson, gir forskningsgjennomgangen ikke noe entydig svar på.

Deltakerne i familieråd må forberedes

Direkte eller indirekte rapporteres det fra alle deltakergrupper at et konstruktivt familieråd forutsetter at alle deltakerne er godt forberedt. Det gjelder enten deltakerne snakker om seg selv eller de snakker om opplevelse av andre deltakere i andre roller. Sentralt i forberedelsen er å få forståelse for idégrunnlaget for familierådmodellen og for hvilken rolle en selv skal ha. Denne forberedelsen har blant annet betydning for hvordan de profesjonelle formidler sin informasjon, for hvordan familiemedlemmer håndterer familiekonflikter og for hvordan barn kan delta.

Koordinatorens sentrale rolle

En framheving av forberedelsene betyr en framheving av koordinatorens sentrale rolle. Koordinatorene og hvordan de har fylt sin rolle, er et aspekt ved familieråd som evalueres mest positivt av de ulike deltakergruppene. Når det formidles negative erfaringer fra familieråd, pekes det også på faktorer som koordinatoren må forholde seg til.

Koordinatorens nøytralitet er et viktig tema i familierådslitteraturen og i flere evalueringer, og med det spørsmålet om koordinatorens uavhengighet av eller tilknytning til barneverntjenesten. Internasjonalt og innenfor ulike modellvarianter er dette løst forskjellig. Det finnes ikke forskningsbelegg for at den ene tilknytningsformen eller organiseringen fungerer bedre enn den andre. Det samme gjelder koordinatorens kvalifikasjoner, for eksempel om koordinatoren bør ha en sosialfaglig utdanning. Det finnes ulike meninger om dette, men en har ikke undersøkt om ulike ordninger, tilknytning eller kvalifikasjoner har sammenheng med deltakernes tilfredshet eller utbytte av familierådene.

Personlige kvalifikasjoner, grundig opplæring og oppfølging for å kunne håndtere sin rolle, synes å være de vesentligste forutsetningene for at koordinatorene skal kunne utføre sine oppgaver. I og med at koordinatorene er overlatt et stort ansvar og betydelig handlingsrom, bør oppfølgingen trolig bestå både av støttende veiledning og av mulighet for å sjekke at koordinatoren holder seg til sin rolle og er lojal overfor de sentrale elementene i familierådmodellen.

Mer nyanserte erfaringer knyttet til handlingsplanenes gjennomføring

Den siden av familierådet som får minst positiv evaluering, er handlingsplanen. Vel og merke verdsettes disse høyt av familiemedlemmene ved familierådets avslutning, men der det er innhentet erfaringer noe tid etter familierådet, er erfaringene mer nyanserte, for mange klart negative. Både familiemedlemmer og saksbehandlere peker på at mye av det som står i handlingsplanene ikke blir gjennomført.

Det er ikke bare familien som ikke gjennomfører sine oppgaver, det gjelder også barnevernet og andre offentlige tjenester. Fra enkelte studier rapporteres det at saksbehandlerne mener at handlingsplanen kan ha visse svakheter, men at de, i tråd med familierådets idé, godkjenner den så lenge de mener barnets sikkerhet er ivaretatt. Disse funnene kan muligens indikere en fare for at saksbehandlere inntar en mer tilbaketrukket rolle også etter familierådet.

På den annen side kan det argumenteres for at oppmerksomheten når det gjelder gjennomføring av handlingsplanen, først og fremst bør rettes mot de overordnede intensjoner i

planen og i mindre grad mot gjennomføring av enkelttiltak eller innsatser. Det er ikke alltid de avtalte tiltak og innsatser er like gjennomtenkte og formålstjenlige, men planens intensjoner kan likevel nås gjennom andre iverksatte innsatser. Det er dessuten viktig å verdsette de innsatser og tiltak familien realiserer selv om det i visse tilfeller det bare dreier seg om halvparten av det som var nedfelt i handlingsplanen.

Til forskjell fra den tidligste implementeringsperioden og til forskjell fra det som synes å være praksis i en del andre land, har ett eller flere oppfølgende familieråd blitt vanlig praksis ved norsk anvendelse av familieråd. Dette må antas å være et godt grep for å imøtekomme manglende gjennomføring av handlingsplanen og faren for at den mobilisering familierådet har gitt forvitres. Det er imidlertid et klart behov for å få mer kunnskap om praksisen med oppfølgende familieråd; skiller disse seg fra øvrige familieråd, i tilfelle hvordan, og hvilke effekter har denne formen for oppfølging sammenlignet med annen og ordinær oppfølging av saker i barnevernet?

10.4 Sentrale spørsmål og implikasjoner av forskningsgjennomgangen

Hvilke målsettinger skal familieråd realisere?

Positive deltakererfaringer på den ene siden og få forskningsdokumenterte effekter på den andre siden, reiser spørsmål om hvilke ambisjoner og målsettinger en skal ha for familieråd innen norsk barnevern og innen offentlige tjenester forøvrig.

Et svar på dette spørsmålet kan være at familieråd allerede har vist seg å innfri høyt prioriterte politiske og velferdsmessige målsettinger. Det gjelder først og fremst økt brukerinnflytelse over beslutninger som gjelder deres eget liv og økt brukertilfredshet. Denne og andre kunnskapssammenstillinger kan brukes som dokumentasjon for det. Man kan spørre seg om det er realistisk med forventninger ut over dette, særlig hvis en anser familieråd som en prosedyre for saksbehandling og beslutningsfatning og ikke som en intervensjon.

Et annet svar kan være at ambisjoner og målsettinger på vegne av familieråd bør strekke seg lenger. Det kan være flere grunner til å innta et slikt standpunkt: For det første av rent pragmatiske grunner; kvalitativt godt familierådsarbeid krever såpass mye ressurser at det er naturlig å forvente noe mer langsiktige virkninger. For det andre fordi økende bruk av oppfølgende familieråd tilsier at familieråd mer er å anse som en nettverksintervensjon, og dermed ikke kun en prosedyre for å fatte beslutninger. For det tredje fordi de positive relasjonelle prosessene som familieråd utløser bør ha potensiale til å medføre et konstruktivt samarbeid mellom familie og barnevern over tid. Det er rimelig å forvente at et slikt samarbeid i kombinasjon med mobilisering av ellers uutnyttede ressurser i familienettverket,

kan føre til effekter på forhold som er vesentlige i en barnevernsammenheng, for eksempel redusert omsorgssvikt og positiv utvikling på viktige livsområder for barnet. En siste grunn til ikke å legge til side ambisjoner om videre effekter av familieråd, er at en faktisk ikke har et tilstrekkelig solid forskningsmessig grunnlag til å konkludere med at slike effekter ikke er til stede.

Bør visse saksfelt prioriteres for familieråd?

Både i Norge og i andre land benyttes familieråd i et bredt spekter av barnevernssaker, både når det gjelder problematikk og når det gjelder faser i et saksforløp.

Forskningsgjennomgangen gir ikke indikasjoner på at dette er en uheldig praksis. På den annen side har det vist seg at familieråd til tross for omfattende opplæring og gode intensjoner, benyttes i svært varierende grad. En generell intensjon om å benytte familieråd kan kanskje være medvirkende til at familieråd får en marginal plass i den daglige praksisen. Det gjør det aktuelt å vurdere en «spissing» der en prioriterer familieråd for utvalgte saksområder.

For tiden er det i norsk barnevern initiativ og prosjekter der familieråd benyttes målrettet i håndtering av akutt situasjoner, i institusjonsarbeid og i fosterhjemarbeid (se kapittel 4). I alle disse sakstypene dreier det seg om beslutninger og intervensjoner som har store konsekvenser for de det gjelder, som bytte av bosted og endringer knyttet til omsorgspersoner og nære relasjoner. Forskningsgjennomgangen viser at familieråd har potensiale til å styrke relasjoner i og rundt familier og bidra til kontinuitet i barnets relasjoner til viktige andre. Tilnærminger som kan forebygge akutt plasseringer eller bidra til at de gjennomføres på en måte som belaster barnet minst mulig, er særlig etterlenget tatt i betraktning det store antall barn og unge som akutt plasseres.

Hvorvidt det bør gis sterkere anbefalinger eller føringer for bruk av familieråd i akuttsaker og ved institusjons- og fosterhjems plasseringer, må avgjøres på grunnlag av forskning og evaluering. Det skal understrekes at en «spissing» ikke betyr at familieråd ikke kan benyttes i andre situasjoner og saksområder.

Modelltroskap eller variasjon?

Når familieråd anvendes i akutt situasjoner, er forberedelsestiden og ressursbruken før familierådet betydelig mindre enn det som generelt anbefales. Disse familierådene representerer med andre ord en variant av den originale familierådsmodellen.

Over tid, ikke minst i USA, er det utviklet flere hybrider av familieråd. Det er ikke framkommet at noen av disse fungerer dårligere eller bedre enn den originale modellen, men det er heller ikke forsket systematisk på betydningen av forskjellene. Dette gjør det aktuelt å ta opp til vurdering i hvilken grad modelltrokap skal være veiledende for videre implementering av familieråd framfor lokal, kulturell eller saksrelatert tilpasning. Basert på de fremtredende positive erfaringene knyttet til relasjonelle og prosessuelle aspekter ved familieråd, synes det å være holdepunkt for å være tro mot «hjørnesteinene» i modellen (se kapittel 2). På den annen side er det viktig at prinsippene i modellen tolkes med en viss fleksibilitet, slik at de ikke hindrer videre utprøving av modellen. Det viktigste i denne sammenheng synes å være at den praktiske gjennomføringen av familieråd blir dokumentert, slik at en har grunnlag for å vurdere hvilken betydning de ulike prinsippene har for en god praksis.

Systematisk oppfølging, evaluering og forskning om familieråd

Bruken av familieråd bør følges systematisk både gjennom forskningsvirksomhet, evalueringsprosjekter og fortløpende informasjonsgenerering i praksis. Et virkemiddel i denne sammenheng vil være å inkludere bruk av familieråd i den nasjonale barnevernsstatistikken. Et annet virkemiddel vil være å innføre et kortfattet vurderingsskjema som utfylles av alle deltakerne i familierådet etter hvert familieråd. Som eksempelet fra USA (se kapittel 4), bør skjemaet fange opp de sentrale elementene i familierådsmodellen, i tillegg til at det bør utprøves og valideres. En jevnlig oppsummering av evalueringsskjemaene vil kunne brukes både for å justere praksis og som bidrag i forskningsaktiviteter.

Gjennom hele kunnskapssammenstillingen er det understreket at det er et stort behov for ny forskning om familieråd i Norge og Norden. Det meste av forskningen som foreligger, er gjort i en implementeringsfase og for mer enn ti år siden da bruken av familieråd i Norge var svært begrenset. Forskningsbehovene omfatter de fleste aspekter ved familieråd, jfr. de temaområder som avspeiles i kapitlene i denne rapporten. Forskning som sammenligner familierådspraksis med annen praksis, bør prioriteres. Det samme gjelder forskning som har et longitudinelt design, ut fra den klare mangelen på kunnskap om eventuelle langsiktige virkninger av familieråd. Det er grunn til å ha forventninger til det pågående forskningsprosjektet om familieråd i fosterhjemsarbeidet, og vi vil understreke behov for forskningsbasert evaluering av familierådspraksisen i akutt saker og ved institusjonsplasseringer. Når familieråd nå også implementeres i andre tjenester enn

barnevern, bør systematisering av erfaringer og virkninger gjennom forskning og evaluering være en selvfølge.

Referanser:

- Adams, P., & Chandler, S. M. (2004). Responsive Regulation in Child Welfare: Systemic Challenges to Mainstreaming the Family Group Conference. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31(1), 93-115.
- Anderson, G., & Whalen, P. (2005). Identifying Short-Term and Long-Term FGC Outcomes. In G. Anderson & J. Pennell (Eds.), *Widening the circle: the practice and evaluation of family group conferencing with children, youths, and their families* (pp. 123-138). Washington D.C.: NASW Press.
- Andersson, B., & Bjerkman, A. (1999). *Mellan myndighet och familj: en kvalitativ undersökning av familjerådslag i Sverige* (Vol. 1999:27). Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen ; Distribution: Helsingborg : FoU-enheten.
- Backe-Hansen, E. (2006). Hvordan virker familieråd? Et internasjonalt perspektiv. In S. Falck (Ed.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge* (pp. 249-283). Oslo: Norsk institutt for velferd, oppvekst og aldring (NOVA).
- Barber, J., & Delfabbro, P. (2005). Children's adjustment to long-term foster care. *Children and Youth Services Review*, 27, 329-340.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012-2013). *Prop. 106 L. Endringer i barnevernloven*.
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2013). *Strategi for brukermedvirkning i det statlige barnevernet 2013-2016*. Oslo.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2014). *Disponeringsbrev til barne- ungdoms- og familieetaten*.
- Barnevernpanelets rapport. (2011). Oslo: Barne-, likestillings- og familiedepartementet.
- Barnsdale, L., & Walker, M. (2007). Examining the use and impact of family group conferencing. Edinburgh: University of Sterling, Social work research centre.
- Bell, M., & Wilson, K. (2006). Children's Views of Family Group Conferences. *British Journal of Social Work*, 36(4), 671-681.
- Belser, O. B. (2013). Family meetings: Facilitators reflect on neutrality and family empowerment. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 74(1-A(E)), No Pagination Specified.
- Berzin, S. C. (2006). Using sibling data to understand the impact of family group decision-making on child welfare outcomes. *Children and Youth Services Review*, 28(12), 1449-1458.
- Berzin, S. C., Cohen, E., Thomas, K., & Dawson, W. C. (2008). Does family group decision making affect child welfare outcomes? Findings from a randomized control study. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 87(4), 35-54.
- Berzin, S. C., Thomas, K. L., & Cohen, E. (2007). Assessing model fidelity in two family group decision-making programs: Is this child welfare intervention being implemented as intended? *Journal of Social Service Research*, 34(2), 55-71.
- Bradshaw, W., & Roseborough, D. (2005). Restorative justice dialogue: The impact of mediation and conferencing on juvenile recidivism. *Federal Probation*, 69(2), 15-21.
- Braithwaite, J. (1999). Restorative justice: Assessing optimistic and pessimistic accounts. *Crime and Justice: A Review of Research*, Vol 25, 25, 1-127. doi: 10.1086/449287
- Braithwaite, J. (2002). Setting standards for restorative justice. *British journal of criminology*, 42(3), 563-577.
- Brown, L. (2003). Mainstream or margin? The current use of family group conferences in child welfare practice in the UK. *Child & Family Social Work*, 8(4), 331-340. doi: <http://dx.doi.org/10.1046/j.1365-2206.2003.00293.x>
- Brown, L. (2007). The Adoption and Implementation of a Service Innovation in a Social Work Setting - a Case Study of Family Group Conferencing in the UK. *Social Policy and Society*, 6(3), 321-332. doi: <http://dx.doi.org/10.1017/S147474640700365X>

- Burke, T. K., Allen-Eckard, K., Kemp, S. P., Ware, J., Ackroyd, A., & Munoz, S. (2003). Community Family Support Meetings: Adding Community Resources to Family Decision Making. *Protecting Children: Promising Results, Potential New Directions: International FGDM Research and Evaluation in Child Welfare*, 18(1&2).
- Cashmore, J., & Kiely, P. (2000). Implementing and evaluation Family Group Conferences: The New South Wales experience. In G. B. J. Hudson (Ed.), *Family group conferencing. New directions in community-centered child & family practice* (pp. 242). New York: Aldine de Gruyter.
- Christie, N. (1977). Conflicts as property. *British Journal of Criminology*, 17(1).
- Connolly, M. (2006a). Fifteen Years of Family Group Conferencing: Coordinators Talk About Their Experiences in Aotearoa New Zealand. *British Journal of Social Work*, 36(4), 523-540.
- Connolly, M. (2006b). Up Front and Personal: Confronting Dynamics in the Family Group Conference. *Family Process*, 45(3), 345-357.
- Connolly, M. (2009). Family group conferences in child welfare: the fit with restorative justice. *Contemporary justice review*, 12(3), 309-319. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/10282580903105822>
- Connolly, M., & McKenzie, M. (1999). *Effective participatory practice: family group conferencing in child protection*. New York: Aldine de Gruyter.
- Crampton, D. (2007). Research Review: Family group decision-making: A promising practice in need of more programme theory and research. *Child & Family Social Work*, 12(2), 202-209.
- Crampton, D., & Jackson, W. L. (2007). Family group decision making and disproportionality in foster care: A case study. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 86(3), 51-69.
- Dalrymple, J. (2002). Family Group Conferences and youth advocacy: the participation of children and young people in family decision making. *European journal of social work*, 5(3), 287-299. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/714053160>
- Darlington, Y., Healy, K., Yellowlees, J., & Bosly, F. (2012). Parents' perceptions of their participation in mandated family group meetings. *Children and Youth Services Review*, 34(2), 331-337. doi: 10.1016/j.childyouth.2011.10.030
- de Jong, G., & Schout, G. (2011). Family group conferences in public mental health care: An exploration of opportunities. *International Journal of Mental Health Nursing*, 20(1), 63-74.
- de Jong, G., & Schout, G. (2013a). Breaking through Marginalisation in Public Mental Health Care with Family Group Conferencing: Shame as Risk and Protective Factor. *British Journal of Social Work*, 43(7), 1439-1454. doi: 10.1093/bjsw/bcs050
- de Jong, G., & Schout, G. (2013b). Researching the Applicability of Family Group Conferencing in Public Mental Health Care. *British Journal of Social Work*, 43(4), 796-802. doi: 10.1093/bjsw/bcs006
- Doolan, M. (2002). Establishing an effective mandate for family group conference. *Family Group Conference Newsletter*. London: Family Rights Group.
- Einarsson, J. H. (2002). *Familieråd som metode i barnevernets beslutningsprosess* (Vol. 9/2002). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Einarsson, J. H., & Nordahl, T. (2003). *Familierådslag: nasjonal plan for utprøving og evaluering av metoden familierådslag* (Vol. 3/03). Oslo: Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring.
- European Network on Family Group Conference. (2014). <http://www.fgcnetwork.eu/>.
- Falck, S. (2006). *Hva er det med familieråd?: Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. Oslo: Nova-rapport 18/06.
- Falck, S., & Clausen, S.-E. (2006). Endrer familieråd barnas situasjon? En kvantitativ analyse av hvem de er og hvordan det gikk. In S. Falck (Ed.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"* (pp. 81-104). Oslo: Nova-rapport 18/06.
- Falck, S., & Vik, S. (2006). Fra resultat til veien videre. In S. Falck (Ed.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"* (pp. 285-296). Oslo: Nova-rapport 18/06.

- Faureholm, J., & Brønholt, L. L. (2005). *Familierådslagning: en beslutningsmodel*. København: Hans Reitzel.
- Figenschow, W. (2006). Handlingsplaner og tiltaksplaner - En sammenligning. In S. Falck (Ed.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"* (pp. 201-226). Oslo: Nova-rapport 18/06.
- Forrester, D., Goodman, K., Cocker, C., Binnie, C., & Jensch, G. (2009). What is the Impact of Public Care on Children's Welfare? A Review of Research Findings from England and Wales and their Policy Implications. *Journal of Social Policy, 38*(3), 439-456.
- Fox, D. (2004). Restorative Justice: The Current Use of Family Group Conferencing in the British Youth Justice System. *Kriminologija & Socijalna Integracija, 12*(2), 127-136.
- Frost, N., Abram, F., & Burgess, H. (2013a). Family group conferences: context, process and ways forward. *Child & Family Social Work, n/a-n/a*. doi: 10.1111/cfs.12047
- Frost, N., Abram, F., & Burgess, H. (2013b). Family group conferences: evidence, outcomes and future research. *Child & Family Social Work, n/a-n/a*. doi: 10.1111/cfs.12049
- Gallagher, F., & Jasper, M. (2003). Health Visitors' experiences of Family Group Conferences in relation to child protection planning: A phenomenological study. *Journal of Nursing Management, 11*(6), 377-386.
- Hansen, J., & Hansen, T. H. (2003). *Familierådslagning i Danmark. 2. del af evalueringen af "Det danske forsøg med Familierådslagning"* Retrieved from <http://shop.socialstyrelsen.dk/products/familieraadslagning-i-danmark-2-del-af-evalueringen-det-danske-forsoeg-med-familieraadslagning>
- Havnen, K. J. S. (2006). Kva er det egentleg med familieråd? Foreldra sine synspunkt, erfaringar og opplevingar. In S. Falck (Ed.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. (pp. 105-166). Oslo: NOVA-rapport, 18/06.
- Hayden, C. (2009). Family group conferences-are they an effective and viable way of working with attendance and behaviour problems in schools? *British Educational Research Journal, 35*(2), 205-220.
- Healy, K., Darlington, Y., & Yellowlees, J. (2012). Family participation in child protection practice: An observational study of family group meetings. *Child & Family Social Work, 17*(1), 1-12.
- Heino, T. (2009). Family Group Conference from a Child Perspective. Nordic Research Report. Jyväskylä: National Institute for Health and Welfare.
- Holland, S., & O'Neill, S. (2006). 'We Had to be There to Make Sure it was What We Wanted': Enabling children's participation in family decision-making through the family group conference. *Childhood: A Global Journal of Child Research, 13*(1), 91-111.
- Holland, S., Scourfield, J., O'Neill, S., & Pithouse, A. (2005). Democratising the family and the state? The case of family group conferences in child welfare. *Journal of Social Policy, 34*, 59-77. doi: 10.1017/s0047279404008268
- Holm-Hansen, J., Haaland, T., & Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern. En kunnskapsoversikt*. Oslo: NIBR.
- Horverak, S. (2006). *Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd?: et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap.
- Horverak, S., Omre, C., & Schjelderup, L. E. (2002). *Familierådslag: demokrati og beslutninger i norsk barnevern*. Bergen: Fagbokforl.
- Hudson, J. (1996). *Family group conferences: perspectives on policy & practice*. Annandale: Federation Press.
- Huntsman, L. (2006). Literature review. Family group conferencing in a child welfare context. Ashield NSW, Australia: Centre for parenting & research.

- Hyrve, G. (2006). Familieråd sett ut i fra saksbehandlers ståsted. In S. Falck (Ed.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"* (pp. 167-200). Oslo: Nova-rapport 18/06.
- Hyrve, G. (2008). Bruk av familieråd ved fosterhjems plasseringer *Prosjektrapport* Bufetat region øst.
- Jeong, S., McGarrell, E. F., & Hipple, N. K. (2012). Long-term impact of family group conferences on re-offending: The Indianapolis restorative justice experiment. *Journal of Experimental Criminology*, 8(4), 369-385.
- Johansen, S. (2014). Psycho-Social Processes and Outcomes of Family Group Conferences for Long-Term Social Assistance Recipients. *British Journal of Social Work*, 44(1), 145-162. doi: 10.1093/bjsw/bcs100
- Kalve, T., & Dyrhaug, T. (2011) Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2009. *Rapporter 39/2011*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Levine, M. (2000). The family group conference in the New Zealand Children, Young Persons, and their Families Act of 1989 (CYP&F): Review and evaluation. *Behavioral Sciences & the Law*, 18(4), 517-556.
- Lichtfield, M. M., Gatowski, S. I., & Dobbin, S. A. (2003). Improving Outcomes for Families: Results from an Evaluation of Miami's Family Decision Making Program. *Protecting Children: Promising Results, Potential New Directions: International FGDM Research and Evaluation in Child Welfare*, 18(1&2), 48-51.
- Lundeby, A. B. (2013). *Familieråd som bidrag til utvikling av barneverntjenesten*. [Halden]: Høgskolen i Østfold, Avd. for økonomi, språk og samfunnsfag.
- Lupton, C., & Nixon, P. (1999). *Empowering practice?: a critical appraisal of the family group conference approach*. Bristol, UK: Policy Press.
- Lupton, C., Nixon, P., & Bisman, C. (2000). Empowering practice? A critical appraisal of the family group conference approach. *British Journal of Social Work*, 30(2), 268-269.
- Løfsnæs, B. (2002). *Bestemme selv?: familieråd som metode i praktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Malmberg-Heimonen, I. (2011). The effects of family group conferences on social support and mental health for longer-term social assistance recipients in Norway. *British Journal of Social Work*, 41(5), 949-967.
- Marsh, P., & Crow, G. (1998). *Family group conferences in child welfare*. Oxford: Blackwell Science.
- Marshall, T. F. (1996). The evolution of restorative justice in Britain. *European journal of criminal policy and research*, 4(4), 21-43.
- Maxwell, G., & Morris, A. (2006). Youth justice in New Zealand: restorative justice in practice? *Journal of Social Issues*, 62(2), 239-258.
- McCrae, J. S., & Fusco, R. A. (2010). A racial comparison of family group decision making in the USA. *Child & Family Social Work*, 15(1), 41-55.
- McGarrell, E. F., & Hipple, N. K. (2007). Family group conferencing and re-offending among first-time juvenile offenders: The Indianapolis experiment. *Justice Quarterly*, 24(2), 221-246. doi: 10.1080/07418820701294789
- McGrath, J. (2004). *Restorative Practices in Education Managing Challenging Behaviour*. Southend-on-Sea, Northern Ireland.
- Merkel-Holguin, L. (2004). Sharing Power with the People: Family Group Conferencing as a Democratic Experiment. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31(1), 155-173.
- Merkel-Holguin, L. A. (2003). Learning with families: A synopsis og FGDM research and evaluation in child welfare. In A. Jakober (Ed.), *Protecting children* (Vol. 18, pp. 2-11). Englewood, CO, USA: American Humane.
- Morris, A. (2004). Youth justice in New Zealand. *Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives*, 31, 243-292.
- Morris, K., & Connolly, M. (2012). Family decision making in child welfare: Challenges in developing a knowledge base for practice. *Child abuse review*, 21(1), 41-52.

- Mortensen, B. (2007). *Børneperspektivet i familierådslagning*. Odense: Styrelsen for specialrådgivning og Social Service.
- Morthorst Rasmussen, B., & Haldbo Hansen, T. (2002). *En beslutningsmodel med meget mere: en undersøgelse af "Det danske forsøg med Familierådslagning"*. Aabenraa: UDC Børn og Familier.
- Mutter, R., Shemmings, D., Dugmore, P., & Hyare, M. (2008). Family group conferences in youth justice. *Health & Social Care in the Community*, 16(3), 262-270.
- Natland, S., & Malmberg-Heimonen, I. (2013). A study of coordinator positionings in family group conferences. *Nordic Social Work Research*, 1-15. doi: 10.1080/2156857X.2013.826142
- Ney, T., Stoltz, J.-A., & Maloney, M. (2013). Voice, power and discourse: Experiences of participants in family group conferences in the context of child protection. *Journal of Social Work*, 13(2), 184-202.
- Nixon, P. (1999). Promoting family decision making in child care practice: An overview of the use of family group conferences in child protection, youth justice, schools and with young carers. *Child care in practice*, 5(4), 308-327. doi: 10.1080/13575279908415537
- Nixon, P., Burford, G., & Quinn, A. (2005). *A Survey of International Practices, Policy & Research on Family Group Conferencing and Related Practices Vermont: University of Vermont, Department of Social Work*
- Nyberg, E. (2003). En kommentar till forskningen om familjerådslag. In T. Heino, S. Reinikainen & M. Bergman (Eds.), *Familjerådslag i Norden: erfarenheter, forskningsresultat, reflektioner (Vol. 66)*. Helsingfors: Institutionen. (Vol. 66, pp. 89-100). Helsingfors: Helsingfors universitet.
- O'Brien, S. P. (2007). Restorative justice: Principles, practices and application. *The prevention researcher*, 14, supplement.
- Omre, C., & Schjelderup, L. E. (2009). *Barn i barnevernet: en studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd*. Trondheim: Tapir akademisk forl.
- Pennell, J. (2005). Checking for model fidelity. In J. Pennell & G. Anderson (Eds.), *Widening the circle: The practice and evaluation of family group conferencing with children, youths and their families* (pp. 107-121). New York: Routledge.
- Pennell, J., & Burford, G. (2000). Family group decision making: Protecting children and women. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 79(2), 131-158.
- Pennell, J., Edwards, M., & Burford, G. (2010). Expedited family group engagement and child permanency. *Children and Youth Services Review*, 32(7), 1012-1019. doi: 10.1016/j.childyouth.2010.03.029
- Quinnett, E., Harrison, R. S., & Jones, L. (2003). Empirical Research on the San Diego Model of Family Unity Meetings. *Protecting Children: Promising Results, Potential New Directions: International FGDM Research and Evaluation in Child Welfare*, 18(1&2), 98-103.
- Rauktis, M. E., Bishop-Fitzpatrick, L., Jung, N., & Pennell, J. (2013). Family group decision making: Measuring fidelity to practice principles in public child welfare. *Children and Youth Services Review*, 35(2), 287-295. doi: DOI 10.1016/j.childyouth.2012.11.001
- Rauktis, M. E., Huefner, J., & Cahalane, H. (2011). Perceptions of fidelity to family group decision-making principles: examining the impact of race, gender, and relationship. *Child Welfare*, 90(4), 41-59.
- Ryburn, M., & Atherton, C. (1996). Family Group Conferences: Partnership in Practice. *Adoption & Fostering*, 20(1), 16-23.
- Saasen, R. (2001a). Nye metoder og nye roller : samordnerens rolle i familierådslag. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 78, nr 3, 31-44.
- Saasen, R. (2001b). *På nye stier: en evaluering av samordnerens rolle i 6 familierådslag i Harstad/Kvæfjord* (Vol. 2001/03). Harstad: Høgskolen.
- Sandau-Beckler, P., Reza, S., & Terrazas, A. (2005). Familias Primero: Family Group Decision Making in El Pso County, Texas. *Protecting Children: FGDM: An Evidence-based Decision-making Process in Child Welfare*, 19(4), 54-62.

- Sandbæk, M. (2002). *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. (14/02), Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Schmid, J. E., & Pollack, S. (2009). Developing shared knowledge: Family group conferencing as a means of negotiating power in the child welfare system. *Practice: Social Work in Action*, 21(3), 175-188.
- Sheets, J., Wittenstrom, K., Fong, R., James, J., Tecci, M., Baumann, D. J., & Rodriguez, C. (2009). Evidence-based practice in family group decision-making for Anglo, African American and Hispanic families. *Children and Youth Services Review*, 31(11), 1187-1191.
- Shore, N., Wirth, J., Cahn, B. Y., & Gunderson, K. (2002). Long Term and Immediate Outcomes of Family Group Conferencing in Washington State (June 2001)
doi:http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NDU2
- Skivenes, M., & Strandbu, A. (2005). Barn og familieråd : en analyse av det organisatoriske rammeverket for barns medvirkning i barnevernet. Barns deltakelse og støttepersonens rolle i familieråd. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 82, nr 3(4), 23-39.
- Strandbu, A. (2007). *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Tromsø: Institutt for pedagogikk og lærerutdanning, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.
- Strandbu, A. (2008). *Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosess?* [Tromsø]: Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge.
- Strandbu, A. (2011). *Barnets deltakelse: hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforl.
- Straub, U. (2012). Family group conference in Europe: From margin to mainstream. *Eris webjournal*(1/2012).
- Sundell, K., & Hæggman, U. (1999). *Familjerådslag i Sverige: [en utvärdering av Svenska kommunförbundets försöksverksamhet]* (Vol. 1999:1). Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst ; Distribution: Helsingborg : FoU-enheten.
- Sundell, K., & Vinnerljung, B. (2004). Outcomes of family group conferencing in Sweden A 3-year follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 28(3), 267-287.
- Sundell, K., Vinnerljung, B., & Ryburn, M. (2001). Social workers' attitudes towards family group conferences in Sweden and the UK. *Child & Family Social Work*, 6(4), 327-336. doi: 10.1046/j.1365-2206.2001.00216.x
- Titcomb, A., & LeCroy, C. (2003). Evaluation of Arizona's Family Group Decision Making Program. *Protecting Children: Promising Results, Potential New Directions: International FGDM Research and Evaluation in Child Welfare*, 18(1&2), 58-64.
- Treichel, C. J., & Bemis, A. (2003). Minnesota's evaluation study of family group decision-making. *Protecting children*, 18(1-2), 84-86.
- Van Camp, T., & Wemmers, J.-A. (2013). Victim satisfaction with restorative justice: More than simply procedural justice. *International Review of Victimology*, 19(2), 117-143.
- Van Pagee, R. (2014). [personlig kommunikasjon].
- Velen, M., & Devine, L. (2005). Use of FGDM in Care the Longest: It's About Time. *Protecting Children: FGDM: An Evidence-based Decision-making Process in Child Welfare*, 19(4), 25-34.
- Vik, S. (2006). Implementeringserfaringer i prosjektet. In S. Falck (Ed.), *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. (Vol. 18/06, pp. 35-80). Oslo: NOVA-rapport.
- Vik, S. (2009). Familieråd i Norge : fra trylleformel til realisme. *Tidsskriftet Norges barnevern*(3), 172-182.
- Walton, E., & Roby, J. (2003). The Utah Family Group Conferencing Model. *Protecting Children: Promising Results, Potential New Directions: International FGDM Research and Evaluation in Child Welfare*, 18(1&2), 87-89.
- Walton, E., Roby, J., Frandsen, A., & Davidson, R. (2004). Strengthening At-Risk Families by Involving the Extended Family. *Journal of Family Social Work*, 7(4), 1-21. doi: 10.1300/J039v07n04_01

- Wang, E. W., Lambert, M. C., Johnson, L. E., Boudreau, B., Breidenbach, R., & Baumann, D. (2012). Expediting permanent placement from foster care systems: The role of family group decision-making. *Children and Youth Services Review, 34*(4), 845-850.
- Weigensberg, E. C., Barth, R. P., & Guo, S. (2009). Family group decision making: A propensity score analysis to evaluate child and family services at baseline and after 36-months. *Children and Youth Services Review, 31*(3), 383-390.

Kunnskapsstatusen om familieråd er utarbeidet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) med det formål å skaffe tilveie et samlet kunnskapsgrunnlag for videreutvikling av familieråd i Norge. Kunnskapsstatusen sammenfatter den eksisterende internasjonale forskningskunnskapen som foreligger om effekter av familieråd og om deltakeres erfaringer med familieråd. I tillegg identifiseres behov for ytterligere eller ny og oppdatert forskning.

ISBN: 978-82-92970-77-5

Nettadresse: uni.no/uni-helse/rkbu-vest

E-post: post.rkbu@uni.no

Telefon: + 47 55 58 86 70

Postadresse: Postboks 7810, 5020 Bergen